

MÉTSZET

ÉPÍTÉSZET
ÚJDONSÁGOK
RÉSZLETEK
SZERKEZETEK

Ára: 890 Ft

www.tervlap.hu

Elbeszélhetetlen

Egy víztorony építészirodává alakítása

Műemlék klimatizálva

Összetett sziklás táj

Új mecset a Newport Iszlám Társaságnak

Az eltűnt identitás nyomában

Építés és identitás a cigány közösségekben

Absztrakt hagyomány

Többjelentésű építészet

Rejtőzködő

2013/1/január/február

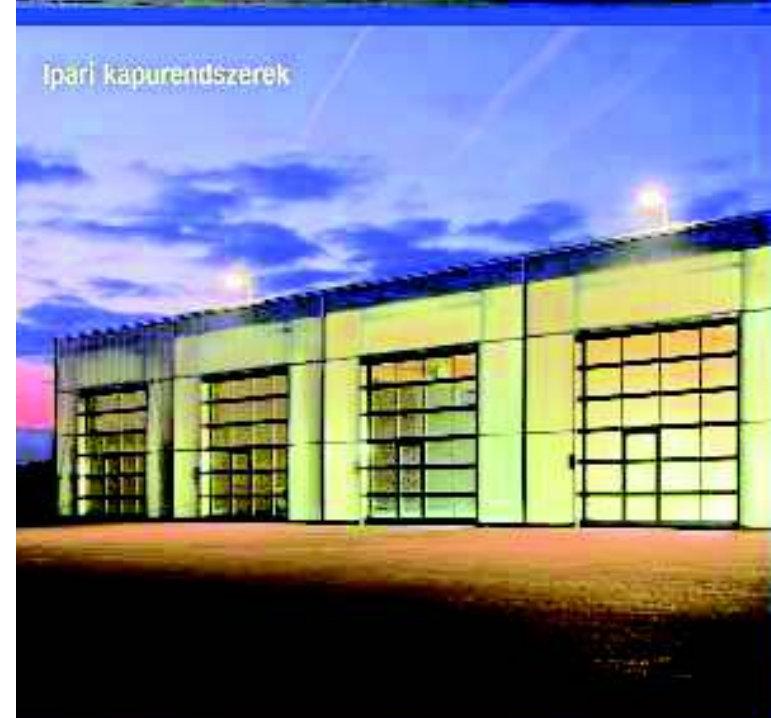
Garázsok és bejárati ajtók

Garázsok és udvarkapu-meghajtások

Ipari kapurendszerek

Rakodástechnika

Kapuk és ajtók Európa piacvezetőjétől

www.hormann.hu
Infovonal: 06-80-88-75-75

HÖRMANN
kapuk • ajtók • ipari kapurendszerek

Az építőipar helyzete jó vagy kiváló a 235 ezer látogató – köztük több mint 50 ezer építész – 83 százaléka szerint! Tömött pavilonok, minden korábbinál több külföldi érdeklődő. Nos persze, ez nem egy magyar kiállítás mérlege: a müncheni BAU 2013 adatairól van szó, és a német építőipar helyzetéről kérdezték a résztvevőket. Egyébként 45 százaléuk szerint további javulás várható.

Idehaza a mélyépítés már stagnál, ott a szerződésállomány nő, de a magasépítés volumene még mindig csökken. Céginformációs adatok szerint csak 2012 utolsó negyedében 1677 cég szűnt meg, az építőipari cégek 2,3 százaléka, az elmúlt két évben több mint 13 százalék szűnt meg. Tulajdonképpen a meglepő nem ez, hanem a többi 87 százalék talpon maradása. Ennek az aránya még jobb a tervező cégek körében, itt 2012-őt 98 százalék túlélte.

Ezek a kollégák azok, akikkel már a túljelentkezéses *Mérnökszakmai Megoldások* konferenciasorozaton is találkozhattunk, és remélem, a *Nemzetközi Építéskongresszuson*, az *Öko-logikus Építészet* konferenciasorozaton vagy az *Építész Tervezői Napokon* is együtt ismerkedhetünk a szakma újdonságaival, tudnivalóival. Mert újdonság sok van, ezt már a BAU kiállításon is láthattuk – másutt az építőipar már újra felfelé megy, fejlesztenek, egyre újabb műszaki megoldásokat alkalmaznak. Lassan mi is indulhatnánk.

Csanády Pál

Kiadja az Artifex Kiadó Kft., 1119 Budapest, Pajkos utca 28. / 36-1-783-1711 / info@artifexkiado.hu / www.tervlap.hu, www.epitesimegoldasok.hu, www.kamaraikepzesek.hu / ISSN 2061-2710 / Terjesztő: Magyar Posta Zrt. / Hirdetésfelvétel, termékek: Berta Ágnes 36-20-396-5671, Sárdy Csaba 36-20-240-7232 / Alapító-főszerkesztő: Szende Árpád / Főszerkesztő, felelős kiadó: Csanády Pál 36-20-312-4514 / Főszerkesztő-helyettes: Pesti Monika / Szerkesztő: Dobossy Edit / Szakmai tanácsadók: Csajbók Csaba, Cságyó Ferenc, Vukoszávlyev Zorán, Wesselényi-Garay Andor, Gáspár László, Nagy Sándor, Roth János, Czigány Tamás (Győr), Lengyel István (Debrecen), Patartics Zorán (Pécs), Ripszám János (Siófok) / Lapterv és nyomdai előkészítés: Csányi Tamás, xfergrafika.hu / Nyomda: D-Plus / Olvasószerkesztő: F. Vámosy Erzsébet / Előfizetés egy évre: 4900 Ft, két évre: 8900 Ft, három évre: 11900 Ft. Előfizetés ki-zárólag elektronikusan a tervlap építész közösségi portálon keresztül: www.tervlap.hu / Az építészeti alkotásokat bemutató cikkek lektoráltak.

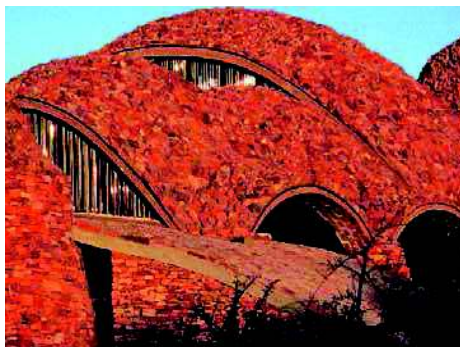
10. alkalommal

Nemzetközi Építészkonferencia 2013 Budapest

március 9., szombat

BME Q1 épület, Budapest

(XI. kerület, Magyar Tudósok körútja 2., Simonyi-terem)

Az idei téma az „Identitás és építészet”, a közép-európaiság és a perifériák építésze. Arra keresünk választ, hogy a közép-európai, kárpát-medencei építésznek más-e a viszonya a közösségek önképéhez, erősebbek-e a történelmi és kulturális gyökerek a világnak ezen a vegyes, kevert népességű részén (talán perifériáján?).

08.00–09.00 Regisztráció

09.00–09.20 Megnyitó

09.20–10.00 Ronny **Hardlitz** (Luzerni Egyetem, HSLU-D&K) és **Katona** Vilmos (BME, NYME-AMI): Just Architecture – bevezető előadás

10.00–10.30 **Turi** Attila előadása (Budapest)

10.30–11.00 Kávészünet

11.00–11.30 **U. Nagy** Gábor előadása (NYME-AMI, Orfalu)

11.30–12.30 Pavol **Paňák** előadása

(Architekti BKPŠ, Pozsony/Bratislava)

12.30–13.15 Szendvicsebéd

13.15–14.15 Eike **Roswag** előadása (Ziegert-Roswag-Seiler, Berlin)

14.15–15.15 Peter **Rich** előadása (Johannesburg, Dél-Afrika)

15.15–15.45 Kávészünet

15.45–17.15 Glenn **Murcutt** előadása (Mosman, Ausztrália)

17.15–17.45 Bemutatkozik a helyszínen – **Lázár** Antal bemutatja a BME Q1 épületét

regisztráció, tájékoztatás:

www.tervlap.hu (a jobboldali

MÉSZ Nemzetközi
Építészkonferencia 2013

gombra kattintva)

Kérdése esetén hívja:
Artifex Kiadó, 36-1-783-1711

részvételi díj: 11.614 Ft + áfa
azaz 14.750 Ft

főtámogató:

partnerek:

METSZET ÉPÍTÉSI megoldások TERVLAP

Ausztrál Nagykövetség Budapest

MÉK
3,5 pont
2012/397

T E R M É K E K

- 4 Schumacher, világrekord és esztétikum
 6 Könnyű, rugalmas és hatékonyan hőszigetelő ásványgyapot
 8 Építészeti látványossággá vált a biomassza erőmű
 10 Láthatatlan hőszigetelés

11 **Mai szemmel**

M E T S Z E T

- 12 Elbeszélhetetlen | Építész: **U. Nagy Gábor**

K Ü L H O N

- 20 Egy víztorony építészirodává alakítása | Építész: Martin **Kusý**, Pavol **Paňák**
 24 Műemlék klimatizálva | Építész: Eike **Roswag**, Guntram **Jankowski**
 28 Összetett, sziklás táj | Építész: Peter **Rich**
 32 Új mecset a Newport Iszlám Társaságnak | Építész: Glenn **Murcutt**

T É M A : I D E N T I T Á S

- 36 Az eltűnt identitás nyomában | Építész: **Bulcsu Tamás**, **Fortvingler Éva**, **Móser Balázs**
 40 Építés és identitás a cigány közösségekben
 46 Absztrakt hagyomány | Építész: **Sajtos Gábor**
 50 Többjelentésű építészet | Építész: **Báger András**, **Helmle Csaba**
 56 Rejtőzködő | Építész: **id. Janáky István**, **Janáky István** és **Janákyne Füre**di Gizella

Z Ö L D O L D A L A K

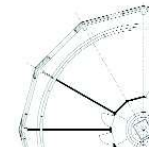
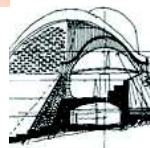
- 60 MOME EcoLab – Bódvalenke fejlesztési projekt

A K T U Á L I S

- 62 Szrogh György (1915–1999) építész emlékkiállítás

K Ö N Y V

- 64 Istvánfi Gyula: Óskor – Népi építészet
 67 Pattantyús-Ábrahám Ádám: Boltozatok és kupolák

68 **Abstracts in English**70 **Tervezők, szerzők**72 **Ciki**

E számunk címlapja U. Nagy Gábor grafikájának felhasználásával készült.

Schumacher, világrekord és esztétikum

kai javításokat céloz (az autóknál ezt hívják face-liftingnek). Ilyen apróság a blendés kapuknak az új, becsukva egységes megjelenési megoldása. (Blendés kapu akkor kell, ha nincs elég hely a szemöldök felett a szekcionált kapu felcsúszásához.) Szebb lett a szekcionált kapuba épített személybejáró kialakítása: rejtett pántot és rejtett ajtócsukót kapott. Építészek jó, ha tudják: mivel itt a küszöb csak 1 centiméteres, menekülőajtóként figyelembe vehető a kapuba integrált ajtó. A bejárati ajtók és a garázkapuk színben és stílusban illeszthetők, és a korábbi néhánnyal szemben már 24 féle színben rendelhetők. A korábbi fóliázással szemben ezek jó része festék, azaz tartósabb, ellenállóbb a felület (1. ábra). (A Silkgrainnel szemben ez a Dura-grain felület.)

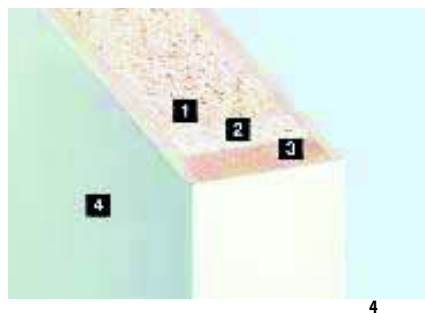

válság ellenére cégcsoportunk növekedni tudott, sőt Németországban, Indiában és az Egyesült Államokban újabb gyárakat vásároltunk, ezzel is szilárdítva pozíciókat a térségben. A vásárlás célja emellett a kapacitások bővítése volt, hiszen folyamatosan növekvő megrendelések érkeznek világszerte” – mondta el Christofer Hörmann, a Hörmann cégcsoport ügyvezetője, majd hozzátette: „A

Nemcsak a legnagyobb standot és a legtöbb reklámot, de a legnagyobb attrakciót is a Hörmann produkálta az idei Bau kiállításon Münchenben: Michael Schumacher reklámozza a céget, többek között a világ legjobb hőszigetelésű bejárati ajtaját. Michael Schumacher két évre szerződött a Hörmann csapatához – persze nem autóversenyezésre, hanem a márka népszerűsítésére. A Bau 2013 alkalmával bemutatott promócióban személyesen nem jelent meg, de talán jobb is így, hiszen hiába volt a Hörmann standja a maga közel 1400 négyzetméterével a legnagyobb a 180 ezer négyzetméteres kiállításon, az érdeklődők így is zsúfolásig megtöltötték.

„Reményeink szerint a 2013-as év is hasonlóan jól alakul a számunkra, mint a tavalyi. A

Bau kiállításon nemcsak az elmúlt időszakról büszkélkedhettünk, hanem számos újítást is bejelentettünk. Ilyenek az új szekcionált ipari kapuink, illetve az idei évtől – reményeink szerint – nagyobb szerephez jutó beltéri ajtóink is.”

A cég általában a két évente megrendezett müncheni kiállításhoz hozza ki újdonságait. Ezek legelőször apróság, ami leginkább esztéti-

Nemcsak a külső divatos – ősztől okostelefon-alkalmazás is lesz: a kapu az interneten (és egy gateway-en) keresztül is működtethető lesz Android vagy Ipad alkalmazással, vagy az állapota lekérdezhető. Ezzel az eléréssel természetesen adott esetben a riasztórendszer is összeköthető.

A nagy attrakció azonban inkább csak metaszeten látszik: a ThermoCarbon ajtó 10 cm-es vastagságban eléri az $U=0,45 \text{ W/m}^2\text{K}$ értéket (ez 60 százalékkal(!) jobb, mint az eddig piacon lévőké). A karbon-dizájn a Schumacher-vonalra tett egyértelmű utalás, de az ajtó falca és fogantyúja is inkább egy autójára emlékeztet, mint egy lakására. Persze az ajtó szerényebb (43, 65, 73 mm) vastagságban is elérhető szintén kimagasló U értékekkel (2. ábra).

Ezek az ajtók gyakran nem is kilinccsel, hanem motorosan működnek, így akár távnyitóval (vagy okostelefon-alkalmazással), illetve a

bességével légszilipként funkcionál, például targoncaforgalom esetén ideális, szélállóága 3-as (130 km/h-ig szélálló), persze ezeket éjszakára – már csak vagyonvédelmi és hőszigetelési okokból is – egy másik – lassabb, masziszív – kapuval lezárják.

Ipari alkalmazás a teljesen automatizált dokkolókapu is, ahol a kamion rátolatásától az ajtónyitáson át a targoncaforgalomig minden aprólékosan megtervezett, a kitolónyelv-től a felfújódó kaputömítésig (5. ábra).

Hörmann Hungária Kft., Szigetszentmiklós

- [1] A színben és stílusban illeszthető bejárati ajtók és garázska-puk már 24 féle színben rendelhetők
- [2] A ThermoCarbon ajtó 10 cm-es vastagságban eléri az U=0,45 W/m²K értéket
- [3] Az új SolidStyle beltéri ajtók ajtólapja és tokja egy síkot alkot
- [4] Furnéros és HDF-burkolatú, acélkeretes ajtó: 1. tömör fafor-gácslap szárny, 2. körkörös rétegeltlemez erősítés, 3. rejtett tö-mörfa élképzés, 4. minőségi HDF fedőlemez
- [5] Teljesen automatizált dokkolókapu

már elérhető árú ujjlenyomat-olvasóval is nyithatók.

A vásáron bemutatták az új SolidStyle lakó-téri belső ajtókat. A számos szín- és kiviteli variációban kapható ajtóprogram az igényes megjelenést és a kiváló minőségű fa- és üveg-ajtók, valamint a masszív acéltokok előnyeit egyesíti. Az igényes és modern dizájn érdekében az ajtók ajtólapja és tokja egy síkot alkot.

További dizájnjegyek a tokok láthatatlan illesztése és a rejtett elhelyezésű pántok (3., 4. ábra).

Újdonságok az ipari kapuk területén is vannak. Új a lamellás gyorskapu (1,5 m/s sebességű). Ez 4-es szélállóágnak is megfelel (azaz 180 km/h-ig szélálló). Ennél is gyorsabb az összelapozó rendszerű ponyva gyorskapu. Ez a merevített ponyvaszerkezetű kapu 3 m/s se-

Hoesch Építőelemek Kft.

A Hoesch termékek magyarországi forgalmazója a 2012. szeptemberi tulajdonosváltást követően kivált a ThyssenKrupp cégcsoportból, és új cégnevével – visszautalva a gyökerekhez – Hoesch Építőelemek Kft. néven áll a továbbiakban is a szakemberek rendelkezésére. Rendszerpartnerként – Európa egyik legszélesebb termékpalettáját kínálva – támogatjuk terveik megvalósítását a Hoesch márkanévvel fémjelzett könnyűszerkezetes acéllemez és szendvicspanel termékekkel, valamint az EMS és Isocab termékcsoportokkal.

Hoesch Építőelemek Kft.
 H-6055 Felsőlajos, Fő utca 36.
 Tel.: 76-555 085
 Mobil: 30-337 2668
 Fax: 76-555 177
 szilvia.toltszeki@hoesch-bau.com
 www.hoesch-bau.hu.

Könnyű, rugalmas és hatékonyan hőszigetelő ásványgyapot

A kivitelezők magastetők, válaszfalak és vázas szerkezetek hő- és hangszigeteléséhez általában kőzetgyapot termékeket választanak azok tűzzel szembeni viselkedése, merevsége, mérettartása, valamint akusztikai tulajdonságai miatt. A kőzetgyapot alkalmazása azonban gondot is okozhat, mivel a lemezek nehezek, éleik sérülékenyek, használat közben porzhatnak, ami fej fölötti beépítéskor kellemetlen lehet a kivitelező számára.

E nehézségek kiküszöbölésére és a kivitelezők munkájának megkönnyítésére a Knauf Insulation kifejlesztette kifejezetten ferde tetőkhöz, válaszfalakra és vázas szerkezetekhez ajánlott új ásványgyapot termékét, a FactPlus-t, mely minden tekintetben teljesíti az ilyen célú alkalmazások műszaki követelményeit. A CE jelölés természetesen a FactPlus anyagokra is érvényes, amelyek a már jól ismert – fenntartható forrásokból származó, természetes alapanyagokat használó, alacsony kipurzást eredményező – Ecose technológiával készülnek.

Ezen felül a FactPlus táblák könnyűek és rugalmasak, így nemcsak jól illeszthetők a vá-

zas szerkezetekbe, hanem csomagolás közben össze is préselhetők (egy ásványgyapot bála jelentősen nagyobb felületre elegendő hőszigetelést tartalmaz, mint az azonos térfogatú kőzetgyapot bála).

A környezetbarát kötőanyagának és egyéb kedvező tulajdonságoknak köszönhetően a termékek megfelelnek az Indoor Air Quality (Beltéri levegőminőség) szabvány követelményeinek.

A FactPlus ásványgyapot szigetelőanyagok legfontosabb tulajdonságai:

- jó hőszigetelő képesség
($\lambda_D = 0,037 \text{ W/mK}$ vagy $0,039 \text{ W/mK}$ lehet)
- A1 (nem éghető) tűzvédelmi osztály;
- kiváló hangszigetelés (ami például vázas szerkezetekben kiemelten fontos lehet).

A FactPlus előnyei a gyakorlatban

A balatonfüredi Állami Szívkórház energetikai felújításakor a homlokzat mellett a padlásfödém hőszigetelése is igényként jelentkezett. Az eredeti elképzelésekben könnyű kőzetgyapot lemez terítése szerepelt, ehelyett válasz-

tottak végül FactPlus 039 anyagot. (A födém felülete körülbelül 5000 m^2 , az alkalmazott anyagvastagság $2 \times 10 \text{ cm}$ volt.)

A FactPlus választása mellett a hőszigetelő képességen túl a kisebb tömeg és térfogat döntött, mivel mintegy 1000 m^3 szigetelőanyagot kellett a működő kórház tetőterébe juttatni – a tető megbontása nélkül – lifttel és lépcsőkön.

A FactPlus a csomagolás eltávolítása után, azaz „kitömörödve” éri el névleges méretét,

így a kőzetgyapot mennyiségéhez képest felét-harmadát kellett kézi erővel – a tervezett időtartam felét-harmadát igényelve – a tetőterébe juttatni. Tömegét tekintve is lényegesen – több mint 10 tonnával – kevesebb volt a megmozgatásra váró anyagmennyiség. A szállítmányozás, így a környezeti hatások tekintetében is jelentős volt a különbség: a tömörítve sokkal kisebb térfogatú egységekben szállítható FactPlus alkalmazásával a födém hőszigetelésének szállítása kilenc teherautó-fuvarral kevesebbet igényelt, mintha a szigetelés kőzetgyapotból készült volna.

Knauf Insulation Kft., Budaörs

Ökológikus építészet 2013

Miért éri meg?

Az ökológikus építészeti ökonómiája

Szakmai védnök:

Az előadássorozaton az egyes megoldások gazdaságossági kérdéseit fogjuk vizsgálni – az Ertsey Attila által tervezett, háromféle variációban kidolgozott mintaházon keresztül – Reith András HuGBC-elnök segítségével, épületszimulációs analízis alkalmazásával. Nemcsak az egyes változatok (aktív-, passzív ház és alacsony energiafelhasználású épület), illetve az ezeknél alkalmazott megoldások kerülnek szóba, de a tipikus tervezési vagy kivitelezési hibák költségkihatása is.

Az Archikon Építészroda (Nagy Csaba, Pólus Károly) költség-elemzésekkel bemutatja az általuk tervezett első, nagyléptékű magyar passzív társasház terveit, költségelemzését is (Budapest XIII. kerület, Zsinór utca).

További információ és regisztráció:

Artifex Kiadó, telefon: +36 1 783 1711
www.öko-logikus.hu

március 19.	kedd	Székesfehérvár
március 26.	kedd	Győr
április 23.	kedd	Pécs
április 25.	csütörtök	Debrecen
május 7.	kedd	Budapest
május 14.	kedd	Kalocsa, Bakodpuszta
május 16.	csütörtök	Szeged

Részvételi díj:

előzetes regisztráció és fizetés esetén **3.150 Ft** + Áfa, azaz bruttó 4.000 Ft, helyszíni fizetés esetén bruttó 5.000 Ft (tartalmazza az ebédet, frissítőket, ezen felül minden résztvevő fél éves előfizetést kap a Metszet folyóirat 2013/4-5-6 számára (bruttó 2.450 Ft értékben)!

Az árból bruttó **2.000 Ft-ot visszatérítünk** a résztvevőknek, mely felhasználható Tervlap.hu rendszerben egyéb konferenciákra, szabadon választott és kötelező képzésekre, előfizetésre.

**MÉK: 2,5 pont (2012/407);
MMK: 1.5 pont (01/2013/0015)**

Kezdeményezők, előadó cégek:

Előadó cégek:

Médiapartnerek:

Építészeti látványossággá vált a biomassza erőmű

A Hoesch Építőelemek Kft. a Hoesch márka magyarországi forgalmazójaként Európa egyik legszélesebb és a kiemelt környezetvédelmi igényeket is kielégítő termékpalettáját kínálja. Ennek legújabb fejlesztésű prémiumterméke a Hoesch Planeel Siding könnyűszerkezetes acél homlokzati elem, kiegészítve más Hoesch elemekkel már több európai nagyprojektnél is bizonyította, hogy alkalmazásával az átlagon felüli elvárások is megvalósíthatók.

A felső-ausztriai Baumgartenbergben épült, regionális biomasszát újrahasznosító, környezetbarát erőmű – évente 1600 tonna szén-dioxid-kibocsátást megelőzve – 220 °C-os vízzel látja el a közeli fűtőüzemet, a regionális hálózatba táplált fennmaradó hőenergia

pedig a nyári hónapokban körülbelül 2 ezer lakosú város ellátásához elegendő.

A hőerőmű a csúcstechnológia alkalmazása mellett igazi 21. századi építészeti látványosság, mely külsejében is a megújuló energiaforrások használatára utal egy lombos fát szimbolizálva. A tervező elképzelései megvalósításához változatos eszközökkel élt. Alapként a Hoesch Planeel Siding homlokzatrendszer elegánsan egyszerű fehér elemeit alkalmazta vízszintesen fektetve, melyen a csíkban futó fekete lemezek a lombzatot, az erőműbe is belátást engedő ablakok a lombokon beszűrődő fényt jelenítik meg, az ajtó a fa törzsét. Sötétedés után, és a téli hónapokban a fekete csíkelemek alatt elhelyezett LED-lámpák segítségével kivilágított erőmű távoli, csillogó lombkoronára emlékeztet, elbűvölve a szemlélőt.

A homlokzatrendszerre fejlesztett Hoesch Planeel Siding sávós elemek alkalmazásával különleges homlokzat jött létre. Az új fejlesztésű matt-de-luxe színskála fehér és fekete, tükröződésmentes bevonata igazodott a tervező elképzeléseibe. A multifunkcionális rendszersín, az elemek vízszintes fektetése, a rej-

tett rögzítés és a fugakialakítás tette lehetővé a teljesen sík felületek létrehozását, a hőtágulás okozta deformációk elkerülését és a különleges homlokzati megvilágítás beépítését.

A biomassza erőmű építése során egyéb Hoesch Építőelemek Kft. által is forgalmazott termékeket is felhasználtak: Hoesch homlokzati falkazettát, kishullámú és magasbordás

teherhordó trapézlemezeket, valamint a rejtett rögzítésű Hoesch Isorock Vario kőzetgyapotos szendvicspanelt, mely a fokozott tűzvédelmi követelményeket is kielégíti.

A külső és a belső burkolati elemek egyaránt különleges ZM EcoProtect horganyzással ellátott termékek, 25–30 µm műanyag bevonattal ellenállnak a környezeti és időjárási hatásoknak.

A különleges megjelenés mellett az elemek tartóssága, környezetbarát minősítése, gyors, egyszerű szerelhetősége gazdaságossági szempontból is méltán váltotta ki az épülettel találkozó építész szakemberek elismerését.

Töltészki Szilvia, Hoesch Építőelemek Kft.

HOZZUK EGYÜTT TETŐ ALÁ!

Kerámia tetőcserép középületeinken

Két fordulós pályázat Creaton termékekkel tervezett és megvalósított középületek tervezői számára

ELSŐ FORDULÓ /TERVEZÉS/

MEGVALÓSULÁS ALATT ÁLLÓ ÉPÜLETEK

A zebrt és a kilrő megvalósulás előtt álló épületek tervein keresi a Creaton kerámia tetőcserép változatos felhasználási lehetőségeit, megvalósítási módjait, az egyszerűtől a komplexig.

JELIGE: KÜLÖNLEGES MEGOLDÁSOK

Minkét fordulókban a zsűri külön díjazhatja a tervező által érdekesnek, tanulságosnak, példamutatónak, szakmailag előre mutatóknak, a szakmai közvéleménnyel megosztandónak ítélt megoldásokat.

MÁSODIK FORDULÓ /KÉSZ ÉPÜLETEK/

MEGVALÓSULT ÉPÜLETEK

2012. január 1-je és 2013. november 8. között használatba vételi engedélyt kapott, Creaton termékkel megvalósult épületek tervezői pályázhatnak.

BEADÁSI HATÁRIDŐK

ELSŐ FORDULÓ:
2013. április 30. - 24.00

MÁSODIK FORDULÓ:
2013. november 12. - 21.00

További információ: Build-Communication Kft. T. (23) 611-028 info@buildmarketing.hu

Pályázatok felvételére: www.aktio.creaton.hu/palyazat

További információ a Creaton termékekről, tervezői CD igénylése (Archicadhez): info@creaton.hu www.creaton.hu

CREATON
A PROTECTANT

A sikeres látszóbeton jó döntések eredője!

Látszóbeton technológiák

A jó minőségű látszóbeton az alapos előkészítés és a gondos kivitelezés eredménye. Önmagában sem egy jó beton, sem egy jó szaluta nem elég, átgondolt és következetesen végrehajtott lépések szükségesek. Gyakorlatias technológiákba illeszkedő termékekkel és szakmai tanácsokkal tudunk Önnek segíteni az építkezése helyszínén. Körossen minket, lösz megoldásunk a látszóbeton víziójához!

www.mc-bauchemie.hu
+36-1 481 38 40

Innovation in Building Chemicals

Láthatatlan hőszigetelés

1

Az energiatakarékosságra irányuló törekvések során egyre vastagabb és korszerűbb anyagokból készül az épületburok, ám ennek kialakításakor nem lehet figyelmen kívül hagyni a kis felületű, de hőhídkepződés szempontjából problémás pontokat. Lakóépületek esetén

A „láthatatlan hőszigetelés” az építészeti megformálás teljesen új lehetőségét kínálja. Vékony, könnyed szerkezetek valósíthatók meg, amelyek hőszigetelés szempontjából nem igényelnek kompromisszumokat [2. ábra]. A kötöttségek nélküli kialakítást az teszi lehetővé, hogy a Schöck Isokorb rendszerben minden építési szituációra található megoldás: a tervezők munkáját több mint 30 különböző geometriájú elemtípus segíti.

A rendszer fontosabb típusai:

■ az Isokorb K típus a klasszikus, konzolos erkélyekhez alkalmazható elem [3. ábra];

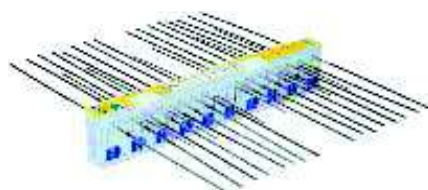
■ az Isokorb K elemnek készülnek olyan változatai is (például az Isokorb K-HV), amelyek lehetővé teszik, hogy két, egymáshoz képest eltolt (különböző síkú) födémlemez kapcsoljunk össze [4. ábra];

■ sok építésznek talán eszébe sem jut, pedig a vasbeton gerenda hőtechnikai elválasztása is megoldható az Isokorb S elemmel [5. ábra];

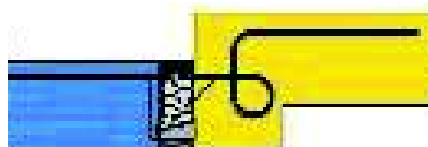
■ a rendszer tartalmaz megoldásokat attikafalak és mellvédek bekötésére is [6. ábra];

■ modern megjelenésű lakóépületeknél, iroda- és középületeknél gyakran jelenik meg az acél teherhordó szerkezet – az Isokorb KS és QS elemekkel vasbeton szerkezetbe fogott acélgerendák alakíthatók ki hőszigetelő kapcsolattal [7. a, 7. b ábra].

A bemutatott lehetőségeken túl a Schöck Isokorb rendszer szinte bármilyen más építési helyzetre is megoldást kínál intelligensen teljesítve a modern architektúra minden követelményét.

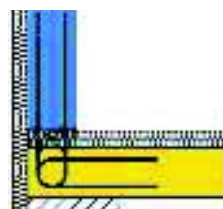
3

4

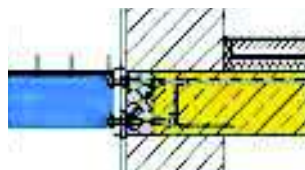
5

6

7. a

7. b

ilyen pont a konzolos vasbeton szerkezetek (erkélyek) kapcsolata az épülettel. Az itt kialakuló hőhíd ellen a legjobb hőtechnikai tulajdonságot eredményező megoldás, ha az erkélyeket Schöck Isokorb hőszigetelő tartóelemmel választjuk el, mert így az épület összefüggő hőszigetelő burka nem szakad meg [1. ábra].

Hogy miért eredményez ez a megoldás jobb hőszigetelést a hagyományos körbeszigeteléshez képest, ezt már egy korábbi cikkben (Metszet 2012/6 szám) összefoglaltuk. Most inkább azt nézzük, milyen változást eredményez ez az épületek építészeti megjelenésében.

Schöck Hungária Kft., Budaörs

[3] Isokorb K elem konzolos erkélyekhez

[4] Isokorb K-HV elem a különböző síkú födémlemezek összekapcsolásához

[5] Isokorb S elem vasbeton gerenda hőtechnikai elválasztására

[6] Isokorb A attikafalak és mellvédek bekötésére

[7] Isokorb KS és QS elemek vasbeton szerkezetbe fogott acélgerendák hőszigetelő kapcsolására

Mai szemmel

Trafó, Budapest (1965)

Építész: Lestyán Ernő (1925–1994)

Akkor:

A megnövekvő elektromos igényeknek kötelezően eleget tenni hatalmas kihívást jelentett az építészek számára – különösen akkor, amikor ennek épületvontkozásai annyira frekvenciált helyen jelentek meg. A főváros gerinc-hálózatának kiépülése belvárosi területekre is igényelt hatalmas teljesítményű transzformátorállomásokat – így adódott, hogy ipari építészetünk a legközvetlenebb viszonyba került a (fennmaradt) történeti értékeit féltő belvárossal. A Fővámház téri épületek (a csarnok és a ma egyetemi épület) szomszédságában, a pesti Duna-parti sziluettbe belejátszó helyen épült fel az egyik fejállomás, melyet sokkal többet támadott társa, a Dob utcai automata állomás követett hamarosan. A századfordulós piac-csarnoktól délre fekvő területen egykoron a belvárosra jellemző beépítés volt, a háború pusztításai (és a közlekedési struktúra megváltozásából adódó igény) miatt a fél tömb szanálásra került (megszűnt az egykori Csillag utca térfalakkal határolt ezen szakasza). A tűzfalnak lezárását biztosítja az új ipari épület. A tér felől álló magasabb tömb az elektromos átalakítókat, a szomszéd házakhoz csatlakozó alacsonyabbak az irányító funkciókat és a műhely épületszárnyait fogadja be. Egyszerű mértéktartás és nagyvonalúság – írják többen a házról: a képletszerűen tiszta alaprajz és a funkciók mesteri tagoltságán túl ez jellemzi az „ipariás” homlokzatképzést és tömegformálást is. Nyerstégla és kopilitüveg kimérten adagolt kompozíciója, a tömegugrással az új közlekedési igényekre válaszoló precizitás, vállalt szöveticégenség a lakókörnyezetben. Anyagszerű, monolitikus és monumentális – ipari építészetünk sűrű városi szövetben létrehozott csúcsteljesítménye.

E glossza szándéka meghatározó épületek bemutatása a közelmúltból, amelyeket sajátos alkotói útkeresések helyeznek magasabb minőségi kontextusba. Korszakuk kiemelkedő alkotásainak műszaki értéke a mai használatban nyerhet objektív igazolást funkcionális és szerkezeti vonatkozásokban, az esztétikai jellemzők pedig az alkotó művészi oldalát emelik ki szubjektív olvasatban.

Most:

Sajnos csak az építészek szemében. A testvér-épületéhez képest civil oldalról kevésbé támadott ház szerencséje talán éppen az előtte kialakult új városi köztér létrejötté, mely nemcsak széparányú nyerstégla homlokzatának elegáns feltárulását biztosítja, hanem összemérhetővé is teszi nemes környezetével. Bár több oldalról vakolatarchitektúrával gazdagon tagolt házak szegélyezik, éppen a vele szemközt álló, Pecz Samu tervezte vásárcsarnok ipari esztétikával kacérkodik, de még „díszes” épülete ad igazodási pontot az urbánus város-lakóknak az értékelésben. E majd 70 évvel korábban átadott századfordulós épület (több síkon is értelmezhető) anyagszerűségével és monumentalitásával felkészíti a Lestyán Ernő által tervezett transzformátorépület befogadhatóságát. Gyönyörű átnézetek vannak a két ház kompozíciói között – építészek számára ízelhető finomságokkal. Ugyanakkor kétség kívül: az anyagszerűség és a monolitikusság maximalizálása nyíltan ipari demonstráció a város e pontján is – lásd Dob utca. Viszont így, itt, nyíltan: őszinte. És éppen ez, ami időtlenné teszi. A mérnöki gondossággal készített alaprajz, a kubusos tagoltság és a felületek-nyílások adta homlokzatkompozíció elismerhetően mesteri megoldásain túl ezzel az őszinteséggel van jelen. Hogy meddig áll fenn a vizuális és szellemi kapcsolat a vásárcsarnokkal, az a megváltoztatott (?) kerületi beépítési szabályozók mentén dől el – a térburkolat mostani átépítése és véglegesítése sejtet valamit. Mindenesetre a szépen metszett kompozíciójú főhomlokzatot letisztították.

ELBESZÉLHETETLEN

U. Nagy Gábor regionalizmusa

Kilátás a völgyre. Balra, már a képsíkon kívül az étterem. Az üvegmonitor sötétedés után belülről tükröként csempézi vissza a hangományos próbatermek hangulatát

A vidék építészetéről folytatott diskurzusok legfontosabb eleme a helyekhez fűződő alkotói viszony mibenléte, azok a rokon- és ellenszenvek, amelyek valahová vonzanak, vagy máshonnan taszítanak. Az alábbi írás legfőbb tézise, hogy az autentikus regionalista gyakorlatot az építész helytől elválaszthatatlan életmódja hitelesíti. Ennek házeredményei azonban épp a helyzet okán függesztik fel mediális létmódjukat: kezelhetetlennek bizonyulnak a jóval elvontabb premisszákat mentén működő elemzés és publikációs gyakorlat számára. Amennyiben ugyanis igaznak fogadjuk el, hogy Budapestről nem lehet önazonos kortárs őrségi építészettel csinálni, akkor

azt is kénytelenek leszünk belátni, hogy Pestről hiteles *magyarzatok* sem szülehetnek arról. Jóllehet U. Nagy Gábor egyike a legjelentősebb kortárs építészeinknek, a zsidai és kétvölgyi házának publikációit leszámítva – talán a fentiek miatt is – tudatosan korlátozza médiajelenlétét. Sokat építő, keveset szólaló építészről lévén szó, tanulságos lehet felidézni az életút főbb állomásait.

Az életút

U. Nagy Gábor 1981-ben diplomázott, majd a Rimanóczy Jenő igazgatta ÁÉTV-ben kezdett dolgozni.¹ Egy olyan műhelyben, amely – különösképp az Iparterv-

felvirágozik a GMK-k korszaka, ami a nyolcvanas évek közepére szinte átláthatatlanná teszi, hogy egy ugyanazon tervezési megbízás melyik része zajlik vállalati, és melyik maszek keretek között. Az egyetlen kiút a magánosodás: Tomay Tamás 1986-ban alapítja meg önálló praxisát U. Nagy Gáborral, mint fiatal munkatársával.

Az ezer és egy szállal Pesthez kötődő U. Nagy a nyolcvanas évek második felétől egyre több nyarat tölti az Őrségben. Rokonszenvein túl a napi építézetgyakorlás szempontjából válnak számára megkerülhetetlenné ez elemi építés kisdied remekei, a hatás, amelyet az őrségi házlelemények oly kevés eszközzel érnek el. 1991-re érik meg az elhatározás: a pesti praxist feladva családostul költözik a vidékre. A lépés – különösen a mai szemhatáron – egyszerre mesél az „énbe” és a jövőbe vetett bizalomról. Meggyőződése, hogy a körülötte radikálisan átformálódó világban a helytől függetlenül is megőrzi kapcsolatait, de éppily evidenciaként tekint szakmájára is: úgy hiszi, építészként bárhol boldogulhat.

Egy ilyen alaphelyzet persze nem zárja ki a félreértéseket, és hamar kiderül, az Őrségben nem építészre van

nosztalgia ellenére tűnik – a késő ötvenes generáció legfontosabb keltetőjének. A műteremvezető, Varga Levente mellett Cságoly Ferenc, Tomay Tamás és Turányi Gábor; illetve az akkori pályakezdők: Somogyi Soma Katalin, Sugár Péter és U. Nagy Gábor. Nemzedékként azonosítható, jelentéss nevek: együvé tartozásukat éppúgy jelzi ma az oktatásban betöltött szerepük, mint az 1984-ben VIII. ciklusát indító Mesteriskola.

Noha a rendszerváltás politikai dátuma 1990, a fokozatosan reprivatizálódó gazdaságban már egy évtizeddel korábban megjelentek azok a formák, amelyek értelmezhető keretek közé kívánták szorítani a magánszektort. A nagy tervezőirodák belső lebontása is ekkor indul meg:

szükség, hanem sokkal inkább építőre. Nemcsak a hely általános kulturális gyakorlata, hanem az elemi építészet ideája – vagyis a rajzi absztrakció lefordíthatatlansága –, az építés általi alakulás és alakíthatóság nyilvánvalóságai miatt is. Evidencia mindez akkor lesz, amikor U. Nagy szembesül azzal, hogy nem építészben, hanem palérban van hiány. 1992-vel kezdi el saját házainak kivitelezését, és indít ezzel útjára egy olyan építészeti gyakorlatot, amely egyedülálló a hazai palettán. Egyedülállósága paradigmán kívüliség: építészetére csak rendkívül komoly fenntartásokkal alkalmazhatók a szokásos értelmezési kereteink.

Táncpajta. Szemben a háttérben az egykori ólaktól kialakított fürdő. Jobbra, már a képsíkon kívül az étterem

Az étteremhez vezetett fedett-nyitott bejárati terasz ezúttal padok és asztalok nélkül; jobbra a táncpajta üvegdoboza

Már a lakóházunkat is Gábor tervezte – mondják Kvaszniczák – teljes mértékben az igényeink, a funkció szerint. Ebben az esetben is csak el kellett mondanunk, mire szeretnénk használni az épületet, és ő ezt építésként megvalósította. Az öreg pajta adva volt, amit az ő ötletei alapján újjátattunk fel és bővítettünk. Mivel a nemzeti park területén élünk, a környezetet a lehető legnagyobb mértékben figyelembe kellett venni, a kiszolgálófunkciókat így másik épületben kellett elhelyezni. Volt egy épület az utcánál, amiből korábban kocsmát akartak csinálni, mi ebből csináltunk fürdőházat – a teázó pedig új, de kiválóan illeszkedik a szomszédos épületekhez.

Gábor nagyon ért ahhoz, hogy kitalálja, mi is kell nekünk – maximálisan elégedettek vagyunk vele.

Az értelmezés hiábavalósága

Először. Helyválasztásában sem altruizmus, sem romantika, sem pedig ködös értelmiségi vágyak nem szerepeltek. U. Nagy életfordulata – amely utóbb konstitutívnak bizonyult az építészet szempontjából is – nem értelmezhető a hagyományos értelmiségsors vonatkozásában. Döntése nem világmegváltás, amely a kora hatvanas évek értelmiségét viszi vidékre, hogy fölépítse az ország iparát; sem utópikus vágyalom, amely – a miskolci Kollektív Háza gondola – térbeli inzeriumként helyez egy darab Pestet a lakótelep közepére. De éppígy nélkülözi a romantikát, amely a nyolcvanas évek művészeit vonzza a kihalt falvakba, hogy ott egyszerre adják meg magukat az alkoholnak, mint ahogy a legfiatalabb építészgeneráció válság-reaktív útkeresése, egzisztenciál-forradalmi kiállása is hiányzik még belőle.

Másodsor. U. Nagy praxisában az építés inkább tanulságokkal szolgáló, illetve abból kinövő kulturális gyakorlat, semmint formabiztosíték, netán voluntarista eszköz. Az ökonomikus viselkedés, a józanság afféle lakmuspapírja, amely anyag- vagy formafétisek helyett a rendelkezésre álló források függvényében alakítja eljárásait. A kilencvenes évek közepén a kivitelezés legfőbb arányszáma volt a kétharmad munkadíj, egyharmad anyagköltség. U. Nagy feltett célja volt, hogy ezt az arányt ötven százalékra módosítsa: stratégiája sikeresnek bizonyult egészen 2005-ig. Ekkortájt kezd az arány megbomlani – a közeli Ausztria és Szlovénia vonzása okán is – a munkabérek emelkedése miatt, így felmerült: az építés új módozataira lenne szükség. Hasonlóképp szerves U. Nagy viszonya az építőanyagokhoz: a bontott téglát tíz-tizenöt forintos darabáron, pláne a helyi romokból ésszerű választás. Rögtön nem lesz az, mihelyst fétissé válik, és nyolcvan forintért már-már kiállítási darabként

kelletti magát. Olyan technológiák, eljárások bevezetése vált időszerűvé, amely tehermentesítheti az élők munkáolcsóságára alapozott praxist. Az alternatíva rendszerint az ipar és az előregyártás, és ha ebből a szempontból vetjük össze a hazai és az ausztriai borászatokat, vizsgáljuk netán Glenn Murcutt ausztráliai fémházait, akkor azonnal magyarázatra lelnek a nyilvánvaló formai és anyaghasználati különbségek.

És végül. Rendkívül tanulságos annak a története, ahogy az épp aktuális építészeti formálások viszonyulnak a HÁZhoz. Szemléletes, alulnézeti építészettörténet bontakozik ki annak vizsgálatából, hogyan fordultak az egyes korszakok ehhez az archetípushoz; kérdésként merült-e fel egyáltalán a ház mibenléte az adott gondolkodásrendekben. Az első világháborút megelőző, népi ihletésű, késő szecessziós motívumalapokról induló formálás vitathatatlanul önazonos tárgykészletet teremtett, csak hogy tudatosan mosta el a határt népi- és műépítészet között. A modernizmus szükségképp tisztázta ezt a viszonyt, ám habozik élő tradícióként tekinteni a paraszti örökségre. A vagy-vagy intranszigienciája tükröződik Preisich Gábor szigligeti nyaralóján, ahol a tetőforma és a nádfedés montázszerűen illeszkedik a vitathatatlanul corbusianus aléptmennyhez. A posztmodern – ha szabad ekkora ugrásokra vetemedni, elfogadja a kontúr, ám a részletek és az anyagok tekintetében – Balázs Mihály és Somogyi Soma Katalin korabeli házaira gondolva – kifelé kacsint; referenciáit a jelenbe helyezi. A minimalizmus egyvonalas diagrammá, sziluetté, árnyrajzá szikkasztja a ház eredeti körvonalait: formai aszkézisét – írnam anorexiáját – láthatatlan protézisek óvják a széthullástól, a fizikai megsemmisüléstől. Az organikus építészet számtalan darabja szemiotikai kiáltvány: az építés és a házat leíró szókinccs építészeti hangsúlyozása,

amelynek végpontja Makovecz Imre anyagszörny tanulmánya: az építésből származtatott szavak építészeti újírása. Némiképp eltér ettől Dévényi Tamás sóskút-pusztázatori épülete. Nála tényleg az esernyő és a varrógép találkozik a boncasztalon: kevésbé választott, mint inkább elszenvedett, mégis készséggel húzza rá az OTÉK-házat a már korábban kialakult térbeli programra. A fogalmi átértelmezések sorában – mert ilyen is van – Bódy Attila jut a legmesszebb: Gyöngyvér utcai lakóháza üvegvasbeton doboz, amelyben a hármas osztású alaprajzi elrendezés mellett tetőparafrázisként megjelenő emeleti fadóboz kapcsolódik az őstípushoz.

Noha a megjelenésüket tekintve egyik eljárás sem összekeverhető a másikkal, mi több, céljaik is különbözőek, mégiscsak hasonlítanak abban, hogy azokban a ház egyfajta ürrügy. Probléma, felvetés, indok, keret, netán mítosz, de mindenképp dolog, amellyel foglalkozni kell, amely szinte követeli a viszonyulást, a témává emelést. Egyfajta sámfá: jól felfeshíthető rá a stílusokat konstituáló részlethalmaz. De még több is: transzparens, átlátszó hordozóelem, közepén a logosszal, amit ha nem is lehet érteni, de lehet olvasni: tudni, hogy szavakká fordítható építészeti akarat emléke. Ekként válik a ház – különösképp, ha azt lakozásra használják – oly gyakran manifesztummá; a huszadik század esetében pedig építészettörténeti lenyomattá.

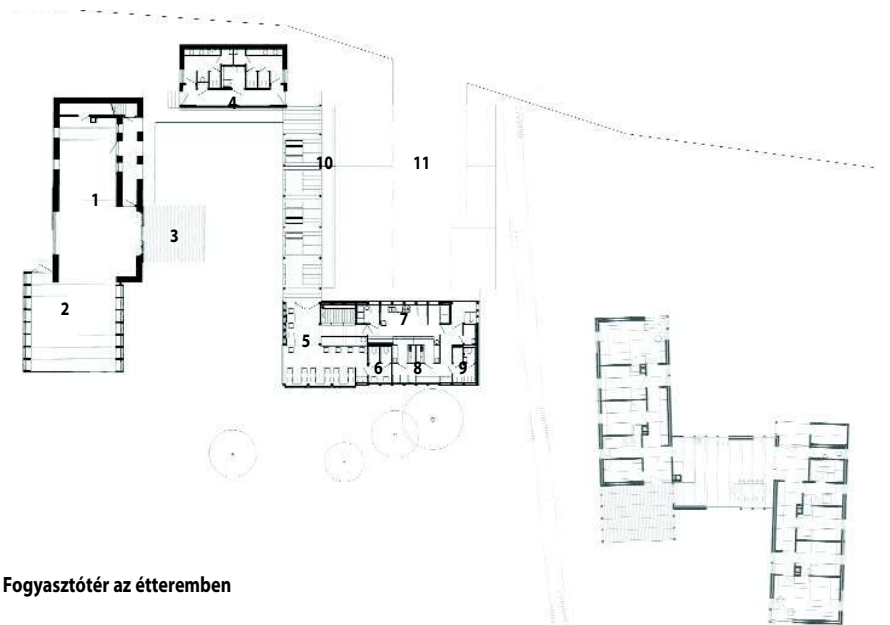
Ritka és lenyűgöző az, ahogy U. Nagy Gábor házai nem illeszthetők a fenti paradigmába – sem.

Épületei tömöttek, az unalomig kiismerhetetlenek. Autonómiájuk bámulatos – a mimikri megfejthetetlenesége, ahogy felkeményednek a puha értelmezésekre, és fordítva: levegőssé válnak az erős olvasatokra.

Marosi Ernő a magyar falusi templomokról írott magisztrális tanulmányának utolsó soraiban felveti, hogy a

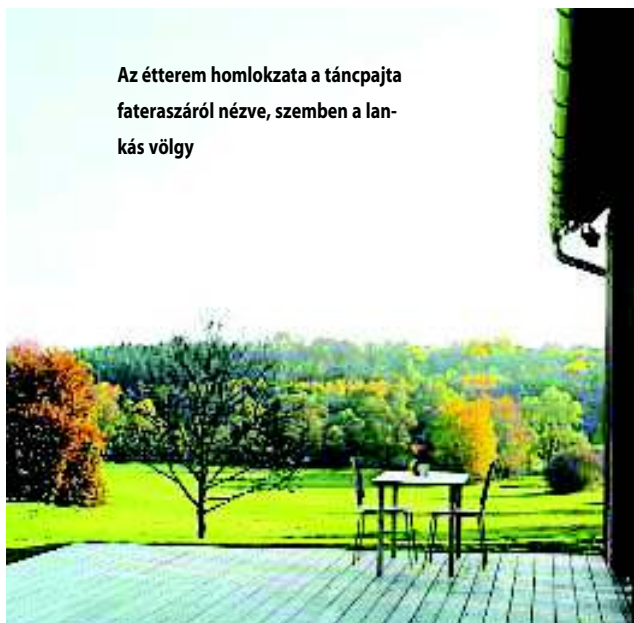
Az étteremhez vezető fedett-nyitott bejárati terasz padokkal és asztalokkal, jobbra a táncpajta üvegdoboz

Fogyasztótér az étteremben

Táncpajta, fürdőház, teázó beépítés

Az étterem homlokzata a táncpajta fateraszáról nézve, szemben a lankás völgy

19. századdal „ha a falun templom épül, rendszerint nem belőle, nem közösségének akaratából épül, hanem bele épül, bele települ.”⁷² Tudom, hogy túlzás, de nem tudok szabadulni attól a gondolattól, hogy U. Nagy Gábor építészete mintha cáfolná mindezt, mintha házai az Őrségből, belőle, a földből nőnének ki.

1. Táncpajta
2. Táncpajta bővítés
3. Terasz
4. Fürdőház
5. Teázó / Fogyasztótér
6. Mosdók
7. Konyha
8. Előkészítők
9. Személyzeti mosdó
10. Lugas
11. Parkolók

Több különlegessége is van az épületnek – tudtuk meg Vörös Győző ácsától. A lugasnál az alapozás lett egyedi: hogy a sok gépészeti vezeték ne zavarjuk, a leásott akácalapok helyett egy rönk megy alul, és abba állnak az oszlopok. Nem őrségieknek az ollólábás szerkezet is érdekes lehet, bár a környéken a tetőterek díszét adó háromszöges szerkezet szokásosnak számít. A környékbeliek nem is ettől, inkább a nagy üvegfelülettől féltek – hiszen mifelénk a kis ablakok, megnyitások szokottak, de az elkészült mű Gábort igazolja: a kis támaszokkal megtört nagy felület nem zavaró.

Táncpajta

2005-2006-ban tervezett és épített fel U. Nagy Gábor Óriszentpéteren egy hat hálószobás, lakóterés családi házat. A „H” alakú ház tulajdonosai nem sokkal később megvásárolták a szomszéd telken álló ÁFÉSZ-boltot a közelben található egykori ólakkal, valamint az istálló-pajtával. Erdélyi utazásaik során számos alkalommal vettek részt különböző tánctáborokban, és ez adta az ötletet arra, hogy az élményt hazahozva a házuk tőszomszédságában alakítsanak ki egy új táncpajtát. Építésért ismét U. Nagyhoz fordultak, aki az ÁFÉSZ-épületet elbontotta, az úttal párhuzamos gerincű egykori ólakban kialakította a vizesblokkot, a pajtát – mérhetetlen energiával felújítva – kiegészítette egy üvegdobozzal. A beruházás további elemét képezte egy, az úthoz előtetővel kötött étterem a pincéjében dühöngővel, a tetőteren pedig kislakással. Hangulatos épületjelenet, a szerez településeket idéző térbeli szövetség jött létre az egyes darabok között; a kötések olyan rendszere, amely egy pillanatra sem függeszti fel, netán hártja át az egyes darabok individualitását. Az otthonosság és a szomszédság lehetőfinom térszövege köti egymáshoz a házakat, miközben csoportformáról – szerencsére – nem beszélhetünk. Egyszerű mozdulatok eredményeként alakult ki egy felette összetett – és éppily nehezen elmesélhető – térhelyzet, ami szinte a végtelenségig fokozza a házak auratikus jelenlétét.

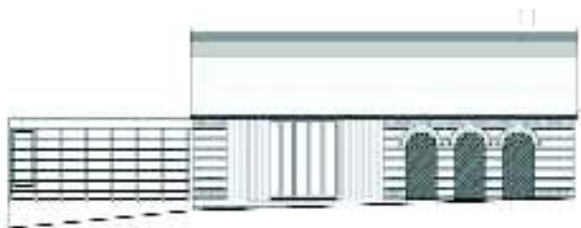
A radikálisan új építéstechnológia az értelmezés legfőbb támasza. Éppoly racionális döntés eredményeként kerül ide háromrétegű üvegtábla, mint a hét évvel ez-

előtti házakra bontott téglá; éppoly kikezdetlen logikával születik meg a táncpajtákat meghatározó padokat is önmagába szerkesztő, tokként is működő tartószerkezet, mint a kétvölgyi ház nem-fachwerk ácsszerkezete. A szerkezet méretét a használat, vagyis a padok mélysége alakította. A keretsor szükségképp mély, ezért belépéskor képernyőre feszítve jelenik meg az alant húzódó völgy; a keresztirányú transzparenciák csak pár lépést téve válnak nyilvánvalóvá. Az üvegfaltól visszatekintve támad az egyetlen fenntartás, a háttér meghatározó fő elemek: az istálló nyitott padlása, a térrekesztőnek installált nyersfa lécbetét, a zöld csempés kályha, továbbá az istálló felpuolt poroszcsüveg fűdémszakasza nyers montázsjelleggel hatnak. Túl sok elem egy ilyen kis térben, a zsúfoltság maga alá gyűri a logikát. De a völgy felé pillantva – redukált eszközök, mégis barokkos térhatás. Az előregyártásban kiutat kereső U. Nagy olyan rendszerekhez nyúlt, amelyek lehetővé tették, hogy mindössze egy nap alatt felépüljön a doboz, majd egy további nap elteltével beburkolják azt. Nagyon úgy tűnik, hogy a ház U. Nagy kezelésében rendkívül „teherbíró”, nem csak funkcióként, de ismeretelméleti kategóriaként is. Éppúgy elbírja az üvegdobozt, mint az előregyártást, nem konfrontálódik kézműves jellege iparszerű gesztusaival. Úgy őrzi meg ismeretelméleti integritását, hogy nem válik valamiféle Tarr Béla-filmdíszletté, netán stílusvállfává. És közben végig elbeszélhetetlen, talányosan néma marad. Kár lenne tagadnom, a hazai regionalizmus-recepciók purparléktól sem mentes történetében nagyon régóta vágytam olyan épületre, amelyről igazán nem lehet írni, amely a tényközlésen túl, hogy tudniillik van, nem él meg a papíron.

A regionalizmus elbeszélhetetlensége

Ha elfogadjuk, hogy a regionalizmus nem stílus, nem részlet, nem kánon, hanem kulturális gyakorlat – márpedig kénytelenek vagyunk így tenni, amennyiben értel-

A táncpajta keleti homkolzata

Táncdoboz az étteremterasz felől

Tánccenteriőr a szerkezetbe illesztett padokkal

mezhető mederben akarjuk tartani ezeket a diskurzusokat –, akkor az is belátható, hogy a regionalista építészeti gyakorlat rendszerint kivonja magát az elbeszélhetőség kategóriája alól. Szükségképp hiányoznak ugyanis azok a műtárgyleírásban – és/vagy – reprezentációban ismert fogódzók, mint stílus, forma és kompozíció. Rendkívül könnyű bizonyos teorémákon belül a kulturális gyakorlatot számon kérni, amikor ez azonban – mint ahogy U. Nagy Gábor őrségi épületei esetében – megva-

lósul, vagyis a dolog a kulturális gyakorlat eredményeként láttatja magát, az föl is függeszti azokat az eszközöket, amelyeken keresztül az elemzés a tárgyához közelíthet. Magyarán: feleslegessé lesz az írás. Egy ilyen életmű ugyanis nem attribuálható műépítészeti gesztusok mentén, miközben – furcsa ellentmondásként – mégiscsak létrejön a formáknak, részleteknek, szerkezeteknek egy zenei értelemben vett ismétlése. Ez a stílustörekvésektől mentes ismétlés teszi végül beazonosíthatóvá U.

1 A legrészletesebb interjú: Árvai András, Benedek Anna: *Hogyan lehet minél kevesebb eszközzel minél többet elmondani?* Interjú U. Nagy Gáborral. In: Prae.hu, 2009. 10. 19., utolsó letöltés 2013. január 14.

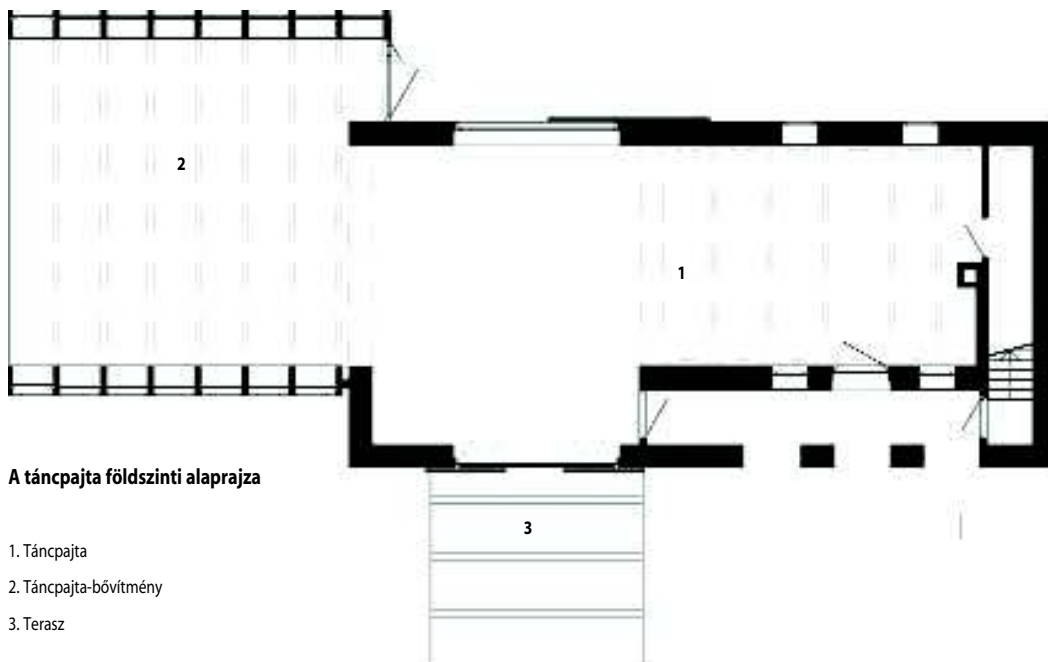
2 Marosi Ernő: *Magyar falusi templomok. Építészeti hagyományok sorozat.* Szerk.: Zádor Anna, Corvina, 1975, p. 70.

3 Erre a gyakorlatra született meg a nemzeti regionalizmus diskurzusban a reflexív regionalizmus fordulata. Erről lásd:

Timothy Cassidy: *Becoming Regional over Time: Toward a Reflexive Regionalism.* In: Vincent B. Canizaro ed.: *Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition*, Princeton Architectural Press, New York, 2007, pp. 410–409 Becomi

4 Makovecz Imre építészdrámája esetében hajlamosak vagyunk eltekinteni a formaismétlődésektől, ám kifejezetten érdekesítő, ahogy bizonyos formák, térhelyzetek kontextusfüggetlenül vonulnak végig építészétén.

5 „Semmilyen más módon, csak a saját technikai eszközeivel lehet teljesen megfejteni és felszabadítani a művet inspiráló motívumokat. Ezért kerül több-kevesebb ismétlés annak a munkájába, aki művészként dolgozik. A legjobb esetben ez tökéletesedési folyamathoz vezet, de teljes némaságot és képes létrehozni. Ez maguknak a tárgyaknak az ismétlődése.” Aldo Rossi: *Analóg építészet.* In Aldo Rossi: *Tervek, Rajzok, Írások*, Bercsényi 28-30. A BME építészhallgatóinak kiadványa, 1986. pp. 154–155.

A táncpajta földszinti alaprajza

- 1. Táncpajta
- 2. Táncpajta-bővítés
- 3. Terasz

A táncpajta kívül és belül

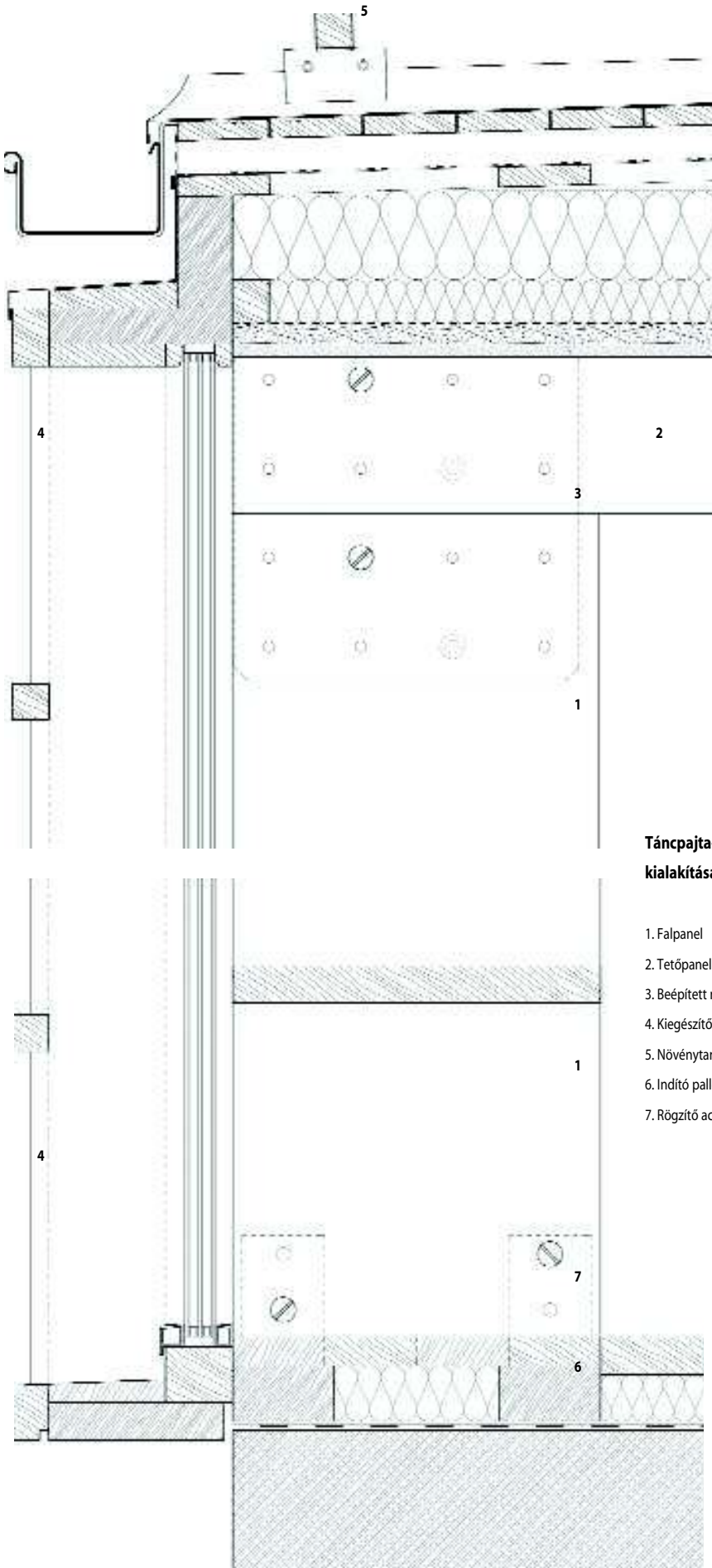

Táncpajta metszetek

Nagy Gábor építészétét, amely – hangsúlyozom – nem önreferens. Vonatkoztatási pontjait ugyanis nem a műépítészetben, de nem is a saját életműben, netán a rajzasztalon keresi, hanem a helyen folytatható kivitelezés műfogásaiba helyezi.³ Így válik a kétvölgyi ház szoros variációjává egy keserűszeri épület, interpretációjává pe-

dig itt az első ütemet jelentő H alakú ház is. Variáció és nem ismétlés: nem a „művészi előmenetel” janákys, netán az autonómia makoveczi,⁴ esetleg rossianus⁵ értelmezése, hanem a helyek, programok és eljárások közelítő azonosságainak tárgykánonja. Nem elvont művészi program, hanem egy logika épületszerű emléke. Ez az a logika, amelyről nagyon könnyű beszélni, még könnyebb számon kérni, de a legkihívásosabb annak variálva ismétlődő tárgykövetkezményeivel szembenézni. Mint látható, ebből a szempontból sem tekinthető U. Nagy Gábor életműépítésznek. Eljárása a terek, a használat és az építés – de a hely és az életmód – eltagadhatatlan tudása mentén különbözik Janáky névtelen építőjétől, és formát a rajzasztal magányában érlelő művésztől is. Bevallom, engem lenyűgöz ennek a házcsinálásnak az összetett sokasága, a paradoxon, amely mégiscsak elbeszélővé fűzi ezeket az őrségi térmonológokat. U. Nagy nem-életműépítészetének lírikus képtelensége az, ahogy mégis életmű. Akár egy novellafüzér, amely regényként olvasatja magát.

Wesselényi-Garay Andor

Táncpajta-bővítmény szerkezeti kialakításának részlete

1. Falpanel
2. Tetőpanel
3. Beépített rögzítő acéllemez
4. Kiegészítő panel – növénytartó keret
5. Növénytartó lécezés
6. Indító palló alapteret
7. Rögzítő acélelem

Különleges, egyedülállóan új műszaki megoldást láthatunk a táncpajtánál – avat be Németh László, a faszervezeteket gyártó Németh-Fa Kft. vezetője. Szép, látványos, esztétikus az előregyártott elemekből összeszerkesztett épület. Ez annak köszönhető, hogy az elemeket CNC ácsipari gépeken az összes csapolással, részlettel előregyártottuk gyári körülmények között felületkezelve. A helyszíni szerelés ennek köszönhetően rendkívül gyors volt. Ekkor már csak az üvegek kerültek be, ahol nem volt szükség nyílászárnyra, fix kivételben. Így közvetlenül a szerkezetbe tették az üvegeket, ami főleg a panorámaüvegeknél látványos. Ezt, az U. Nagy Gáborék által kitalált rendszert azóta több épületnél, például kiállítópavilonnál alkalmaztuk, de akár lakóházak vagy nyaralók céljára is alkalmas lenne.

Építész vezető tervező:

U. Nagy Gábor

Építész tervező: Fóth Zoltán

Építész munkatárs: Tóth Gergely

Statikus tervező: Bukits Zoltán

Épületgépész tervező:

Szatmári Örs

Tűzvédelmi szakértő:

Molnár Tamás

Építtető: Kvasznicza Imre

és családja

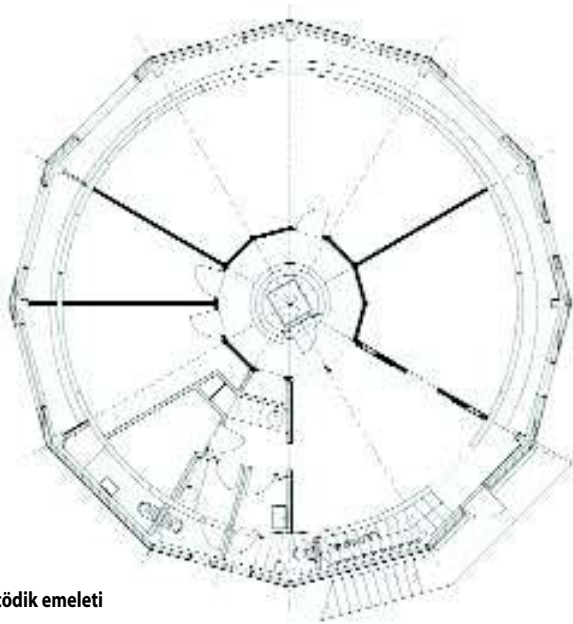
Fotó: Kiss Zoltán és Laki Krisztina

Panorámafotó az építészirodával
és kétoldalt a köztes térrel

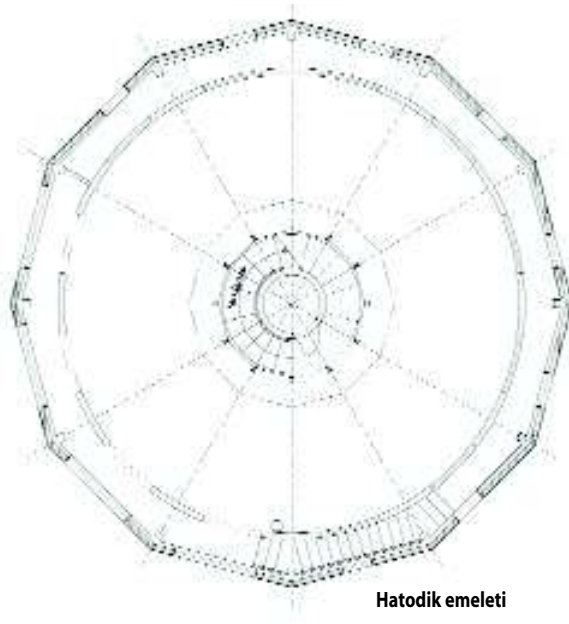
ÉGY VÍZTORONY ÉPÍTÉSZIRODÁVÁ ALAKÍTÁSA

Pozsony, Szlovákia

Ötödik emeleti
(alsó szint) alaprajz

STH PLOSK

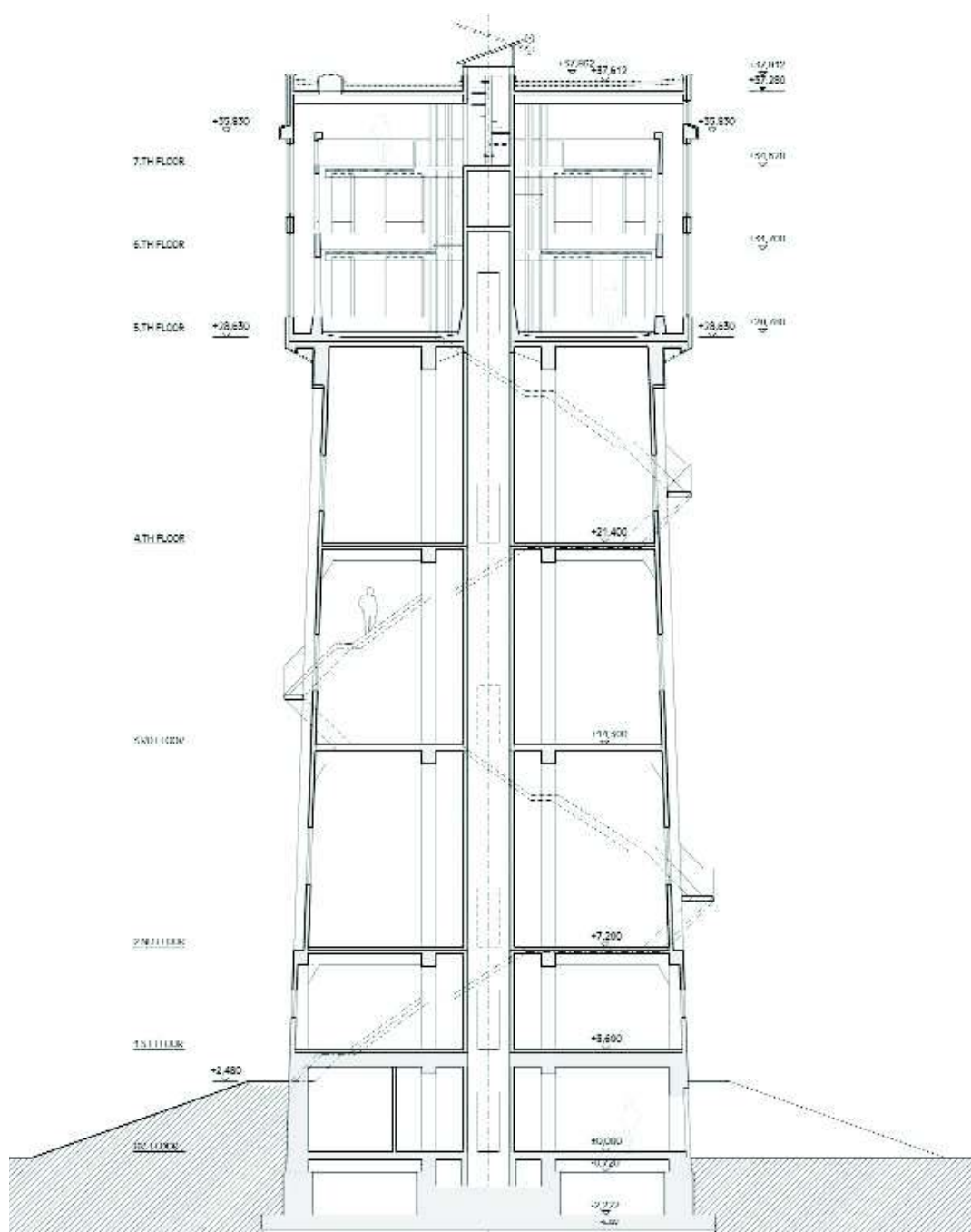

Hatodik emeleti
(irodaszinti) alaprajz

STH PLOSK

Építész:
Martin
Kusý,
Pavol
Paňák

Metszet a menekülőlépcsővel

Légifotó (átalakítás előtt)

Egy korábbi víztorny épülete lett az Architekti B.K.P.Š. iroda székháza. A víztorny 1907-ben épült a Dynamit Nobel lőszer- és vegianyaggyár területén, melyet Alfred Nobel a 19. század végén alapított.¹ Akkoriban a hasonló típusú gyárak közül ez volt a legnagyobb az Osztrák-Magyar Monarchia területén. A gyár víztárolója vasbeton típusszerkezet felül víztartállyal, melyet pillérváz szerkezetű teherhordó alsó rész tart. Tipikus ipari építmény historizáló jellemzőkkel. A második világháború kezdetén a földszintjét óvóhelyé alakították, a háború után a tornyot bezárták, majd lassan kezdett tönkremen- ni.

A korábbi vízmedence terét az építészstúdió igényei- hez kellett alakítani. A medence szerkesztése tipikus ezeknél a tartályoknál: egy kisebb vasbeton medencét egy felfordított nagyobb takar és véd, így az í tartály és a vasbeton védszerkezet között keskeny köztes tér jön létre. Három fafödémét helyeztünk el a vízmedence te- rében követve annak körkörös alakját. A legalsó szint – azaz a tartály alja – a kiszolgáló funkciókat tartalmazza, míg a felső két szinten a nyitott stúdiótér kapott helyet.

Különböző méretű megnyitások kerültek a tartály vasbeton falába, ahogy a külső körítőfalba is. Ezek reflektál- nak az alaprajz geometrikus formájára, a dodekaéderre, ahogy az egyes munkahelyek különböző megvilágítási igényeire és a kilátásra is. Liftet helyeztek el a hengeres vasbeton magban, amelyben korábban a karbantartás- hoz használt csigalépcső volt, és új, külső, acél menekü- lőlépcsőt terveztek, mely a lábazat körül hullámszik. Az építészstúdió behelyezett új fafödémek kívül minden meghagyott belső felület az eredeti, nyers állapotban látható.

A torony alátámasztó része – vékony betonborítású vázszerkezet – eddig funkció nélkül maradt, üresen. En- nek külső felülete is az eredeti állapotot tükrözi a szük- séges néhány javítástól eltekintve. Az elhagyott épület- nek átalakítása még nincs befejezve, a torony egy része van csak használatban. A tömeg adta lehetőségeket a jö- vőben még ki lehet használni.

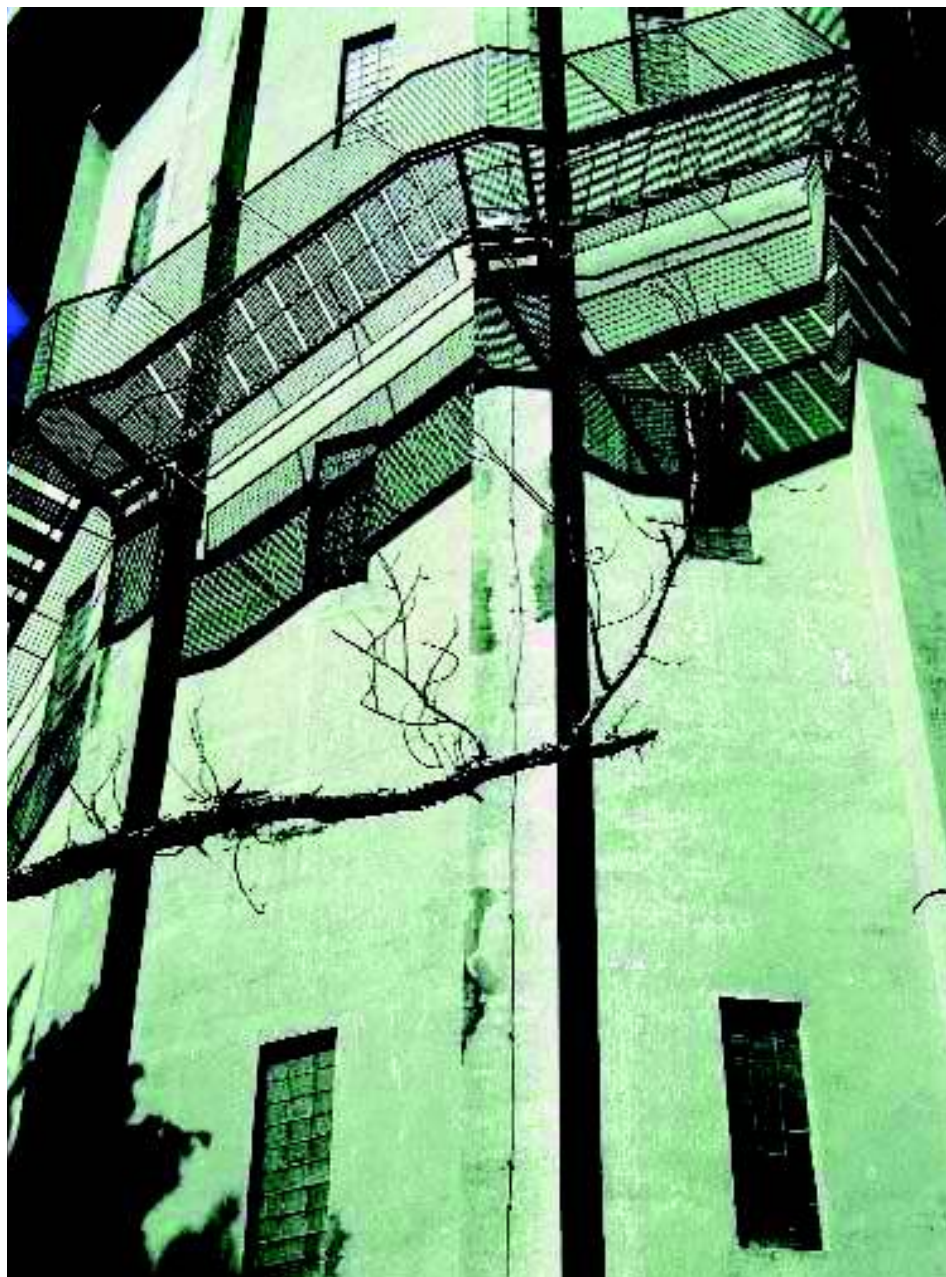
Pavol Paňák

Víztornykülső az átalakítás után...

...és a hatvanas évekből

Kiseb- b javításokkal a modern külső meg- tartható volt

**A középső csigalépcsőre fűzött
belső tér**

1. Holec, Roman: *A pozsonyi Dynamit Nobel Vegyiművek a közép-európai történelem keresztútján / Chemical Works Dynamit Nobel at the Crossroads of Central-European History, 1873–1945*. Aetas, Szeged, 2005/1. pp. 128–143.

Építész: Martin Kusý, Pavol Paňák
(Architekti B.K.P.Š. Iroda)

Fotó: Architekti B.K.P.Š. Iroda

Barátságos faszerkezet

MŰEMLÉK KLIMATIZÁLVA

Jahili Erőd, Al Ain, Abu-Dzabi

A vályogerőd a homokkal borított pufferzónával

Mintegy félmillió lakóval Al Ain az Emírátságok második legnagyobb városa, eredetileg hét oázisból és az ezeket körülvevő településekből alakult ki. A hatvanas évekig az oázisokat mezőgazdasági célra vagy a sivatagot átszelő beduinok megállóhelyeként használták.

Belső, szárazföldi fekvése miatt a páratartalom jóval kisebb, mint a tengerparti Abu Dzabiban, emiatt a nyári hőmérséklet, mely 45 fokot is elérhet, elviselhetőbb. A különleges klíma, valamint a békés nyugalom és az oázisok hűvöse máig a város meghatározó jellegzetessége maradt.

Régen a lakosok mindennapi élete az oázis pálmakertjeiben, a környező településeken és a piacokon zajlott. Az oázisok védelmére őrtornyokat és erődöket építettek, melyek közül a legnagyobb a Jahili erőd¹, mely a város nyugati részén fekvő, modern központban, az Al Ain oázisban található. A 19. században I. Zayed (Zahid) sejk építtette,² a század végére készült el. Gyönyörű, háromszöges pártázatával műemlék, képe az ötven dirhamos bankjegyen is megjelenik, és gyakran az új építészeti jelzőként vagy modellként követi motívumait.

Az Abu Dzabi Kulturális és Örökség Hatóság által védett épület átalakításának célja az volt, hogy a külső erőd három épületszárnyában egész évben használható kiállítóteret és látogatóközpont jöjjön létre. A termék többségének bevonásával állandó kiállítást hoztak létre

Mubarak bin London: Wilfried Thesiger és a sivatag szabadsága címmel Wilfried Thesiger tudós és felfedezőnek az ezerkilencszáznegyvenes években készült fotóiból. (Tehát ennek a Mubaraknak a politikushoz semmi köze – a ford.)

A meglévő állapot

Az erőd a frissen felújított Jahili parkban áll. Száraz, homokos pufferzóna választja el a zöld parktól. A külső erődnek három, U alakban álló szárnya van, ezek alkotják az együttes utcai frontját a belső udvar felé árkádokkal megnyitva. A kilencven centiméter vastag vályogfalak hatékony védelmet biztosítottak a kisebb kézfegyverek ellen, amelyeket akkoriban használtak. Az árkádok feletti tető mellvéd falával fedezéket nyújtott, innen védeni lehetett az erődöt. A nyugati szárny bástyák közti nagy kapuja az 1980-as években végzett renoválás alkalmával készült el, ez az egyetlen bejárat, az északi falban lévő korábbi kaput váltotta fel. Az északi szárny eredetileg az 1940-es években épült tömbök együttese volt szimpla és dupla tengelyekkel. Ezeket a nyolcvanas években alaposan átépítették, és árkáddal kapcsolták össze. A felújítás alkalmával a földszinti padlószintet hatvan centiméterrel megemelték. A kéttengelyes déli szárnyat, mely korábban a jelenlegi főbejárat előtt állt, a nyolcvanas években lebontották, és jelenlegi helyén újra

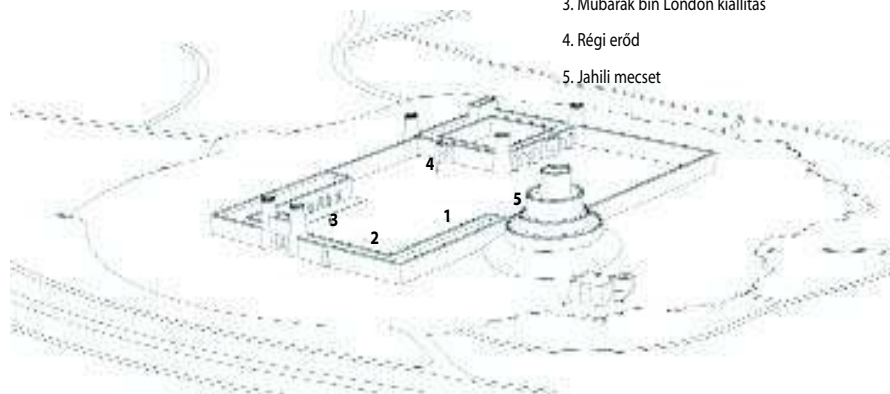

Építész:
Eike
Roswag,
Guntram
Jankowski

Csipkézett mellvéd, egyedi ablak-
formák

Az együttes axonometrikus vázlata

1. Információs központ
2. Időszaki kiállítóter
3. Mubarak bin London kiállítás
4. Régi erőd
5. Jahili mecset

felépítették, így hozták létre a külső erőd nagy udvarát. A szerkezetet a hagyományosan rendelkezésre álló anyagokból építették: földből, a pálma különböző részeiből és kisebb mértékben fából. A negyedelt pálmatorzsekkal körülbelül 2,70 méteres fesztávolságú szobák fedhetők le, ennek köszönhető a történelmi épületek erősen tagolt alaprajza. A fal napon szárított (vályog)téglából készült, amely közvetlenül a homokos talajra építhető alapozás nélkül. A pálmatorzs negyedek lejtős elhelyezkedésűek, ezekre kerültek a pálmatorzsból hasogatott lécek, majd a pálmalevelekből szótt fonat, melyet földdel fedtek. A kevés rendelkezésre álló fát az ajtókhöz és ablakkeretekhez használták.

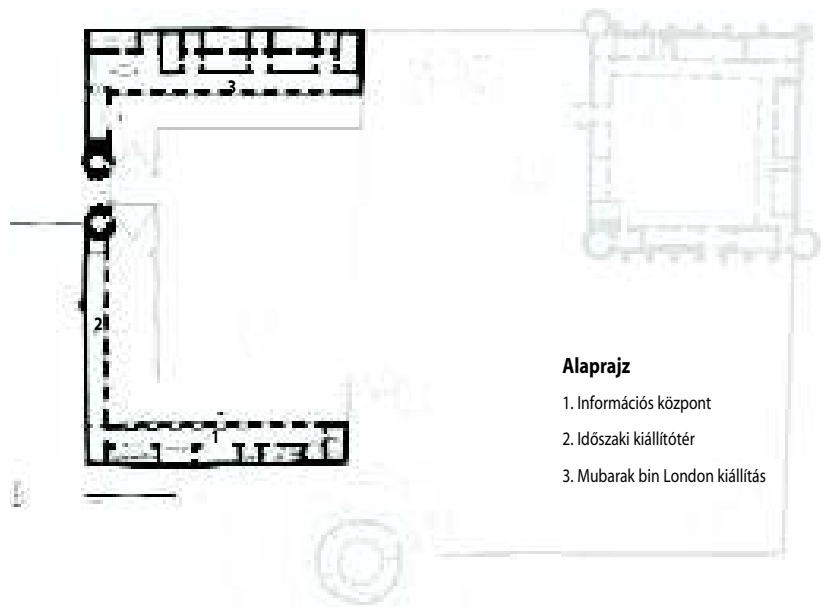
A tervezési célkitűzés

Az északi szárny ad helyet a fotókiállításnak, a déli szárnyban a szemközti oldalon látogatóközpontot, könyvesboltot és kávézót találunk. A kettőt összekötő nyugati szárnyban időszaki kiállításokat és rendezvényeket tartanak.

A tervezői program

A tervezői program célja a meglévő épület tisztelete és építészeti minőségének javítása.

Az északi szárny meglévő épületeit helyreállították, eltávolították a nyolcvanas években hozzátett válaszfalakat, és újra megnyitották a lezárt ajtónyílásokat. Újra létrejött az eredeti szerkezet, mely két egymásra merőleges teremből és egy sor külső falra tájolt szobából állt,

Alaprajz

1. Információs központ
2. Időszaki kiállítóter
3. Mubarak bin London kiállítás

valamint kiszabadult az előső ív. A kiállítást a történelmi épületben helyezték el, a nyolcvanas évekből származó árkád közlekedőként szolgál. Az 1980-as években épült déli szárny két tengelyre fűzött térsorból áll. A külső fal melletti terekbe került a látogatói információs központ, a könyvesbolt és a kávézó, ezek az árkádon keresztül megközelíthetők a nagy megnyitásokon keresztül. A konyhát és a mellékhelyiségeket a meglévő szobákban helyezték el.

A nyugati szárny egytengelyű árkádból áll, melynek meghagyták eredeti szerkezetét, ezt a látogatóközpont keresztül lehet megközelíteni. Minden ajtónyílást és a néhány új megnyitást 2,70 magasságig megnagyobbítottak. A sokszögletű nyílásokat is négyszögletű ablakok zárják le, melyek szintén a 2,70 magasságot veszik fel.

Szerkezeti beavatkozások

A tervezés és kivitelezés során elsősorban olyan meglévő történelmi anyagokat használtak, mint a föld, a pálmából nyert anyagok, ezeket a megfelelő módon építették be. Új, főképp természetes anyagokat csak ott alkalmaztak, ahol az új funkció elhelyezésének érdekében elkerülhetetlen volt.

Minden meglévő faanyag és pálmafa lécs erősen természetfőzött volt, így el kellett távolítani. A pálmatorzsek és levelek ötven százaléká vizont tartósítószerrel kezelve újra beépíthetővé vált. A falszerkezet módosításait teljes egészében a történelmi vályogtéglák és vályoghabarcs felhasználásával készítették, ezeket vízbe áztatják, újraformázták és újrafelhasználták.

A falazat nyílásait rétegelt Kerto-tartókkal hidalták át, melyek faalapanyagú építőlemez burkolatot is kaptak. Egyes tartók és szerkezeti elemek betonból készültek. A tető külső hőszigetelést és kavicszórásos bitumenes lemez csapadékvíz-szigetelést kapott. A szigetelést később földdel betapasztották, hogy megmaradjon a korábbi megjelenése. Az árkádok nyílásait nagy hőszigetelő faablakok fedik, így zárt és klimatizálható a belső tér.

Belsőépítészet

A belső felületek a történelmi megjelenéshez híek maradtak: a mennyezet pálmagerendákból és levelekből áll, helyi agygvakolatot használtak a belső falfelületekhez, a kiállítóterekbe a semlegesebb hatás kedvéért szürke finom agygvakolatot tettek. A padlók szintén a történelmi

Metszet koncepció

1. Történelmi állapot (30–40-es évek)

1.1 Történelmi padlóvonal

1.2 Történelmi tetőszint

1.3 Történelmi épület

A nyolcvanas években átalakított

állapot

2.1 Megváltoztatott padlóvonal

2.2 Megváltoztatott tetőszint

2.3 Hozzáadások

megjelenést követve döngölt földből készültek, amit a nagyobb kopásállóság és teherbírás kedvéért viasszal stabilizáltak.

Minden újonnan betett elem, mint az ajtók és bútorok, préselt műfa termékekből készültek, fehérre festve, hogy elússön a meglévő épülettől. A meglévő falak külső vakolatát átvizsgálták, és ahol kellett, kijavították. A korábbi felújítási munka során nem hagyományos, hanem gipsszel javított vakolatot használtak a pártázaton. Ez a vakolat túl rideg, és máris megjelentek rajta repedések, ezért agyagos vakolatra cserélték. Ezután az egész épü-

let egésze agygvakolat felső réteget kapott. A vályogvakolatot rendszeres időközönként karban kell tartani a hagyományos anyaggal. Ha külső vakolatként használjuk, az agygból készült vakolat öregedésére számítani kell, ezért folyamatos karbantartásra szorul, általában kétévénként, illetve tartós, erős esőzések után. A homokviharok szintén erodálják.

Hűtési koncepció

A kilencven centiméter vastag vályogfal kiválóan hőszigetel. A tető kiegészítő hőszigetelése tovább javítja a belső hőmérsékletet, és a homlokzati ablakok napvédelmével együtt jól véd az extrém külső meleg ellen.

Az épületet állandó 24 fokon tartja a fala vakolatába

Az építés képei

integrált vizes hűtőrendszer. Ez minimalizálja a kiegészítő léghűtés igényét, csak frisslevegő-bevezetésre van szükség. A falak hűvös belső felülete és a csökkentett hideglevegő-igény kellemesebbé teszi a belső komfortot, és csökkenti az energiafogyasztást. A tényleges 24 fokos szobahőmérsékletet 22 foknak érezzük. Az erőd összes hűtőgépe és berendezése a föld alá került a pufferzónában.

Építés és karbantartás

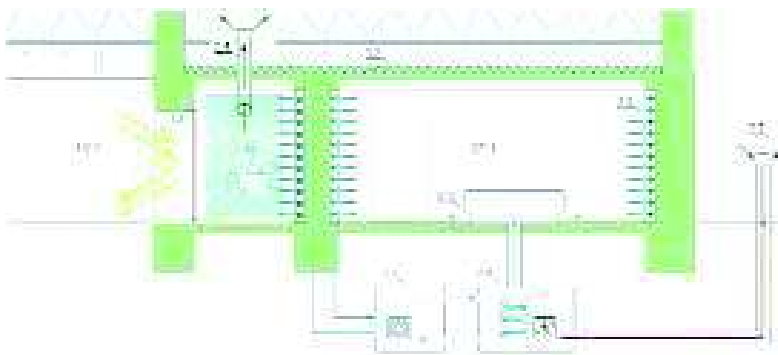
A nyolcvanas évek óta a Kulturális és Örökség Hatóságnak megvan a maga szakértő, vályogépítésben jártas csapata, mely restaurálja és karbantartja Abu Dzabi történelmi épületeit. Az Arab-öböl kulturális csereforgalmának ezeréves hagyományát folytatva az észak-indiai Kutch sivatagból való Hunnarsala Alapítvány kapcsolódott be partnerként az építésbe nemzeti és nemzetközi tapasztalattal. A legfelső finom agyagvakolat-réteg kivitelezéséhez szükséges szaktudást német oktatók adták át. A meglévő vakolatok és finomvakolatok állapotát folyamatosan figyeli és javítja különösen a lábazatnál, a pártázaton, a tetőkön és a padlókon a hatóság által kifejezetten erre a célra létrehozott csoport.

Tájtervezés

A beavatkozás magában foglalta az erődön belüli és a pufferzónában lévő külső területek újratervelését és feljavítását.

Döngöltföld teraszt hoztak létre az árkádok szintjét folytatva az udvarban. Az udvar burkolata a meglévő felülethez hasonló, szárazon rakott helyi mészkő. A tér nyitott és flexibilisen használható különböző célokra, rendezvényekre, mint például az Al Ain Komolyzenei Fesztiválra.

A pufferzóna és ennek külső keretezése az átépítés előtt is megvolt, célja az erőd védelme a csatlakozó Jahili park öntözővizéből felszívódó nedvesség ellen. A zóna emlékeztet a történelmi korokban itt húzódó sivatag-

Klímakoncepció

ra, és alapvetően üresen maradt, mindössze néhány sivatagi növény éldegél el benne.

Kiállítási koncepció

Mubarak bin London: Wilfried Thesiger és a sivatag szabadsága

Az északi szárnyban az állandó kiállítást a tudós felfedezőnek, Wilfried Thesigernek szentelték, aki a negyvenes években átkelt az Arab-félsziget sivatagjain³, többször is beduinokkal utazott, és Leica fényképezőgépével rögzítette, amit látott. Az eredeti kis formátumú filmet gondosan restaurálták, a megóvott képeket nagyították, és kézzel dolgozták ki barit (bárium-szulfátos) fotópapírra.

A kiállítás első része afrikai utazásait mutatja be, melyeket az arabiai beduinokkal közös útjai előtt tett. Ezt követik utazásai a Rab-el-Háli (Rub al-Khali) sivatagon keresztül, és találkozása Zahid (Zayed) sejjel Al Ainban. Az utolsó rész későbbi utazásait részletezi. Wilfried Thesiger képei dokumentálják a környék nyers, sivár életét és a sivatag szépségét az olajboom előtt.

Eike Roswag

A kiállítás, felül a pálmatorzszekkel

1. Bővebben: <http://www.adach.ae/en/portal/heritage/aljahili.fort.aspx>
2. Ld.: Tomkinson, Michael: *The United Arab Emirates*. Hammamet, Tunisia, 1975.
3. Thesiger, Wilfried: *Arabian Sands*. Longmans, Green, London, 1959.

Építész: Eike Roswag, Guntram Jankowski

Építész munkatársak:

Marine Miroux, Jan Schreiber

Statikus: Christof Ziegert,

Uwe Seiler

Gépész: Matthias Kloas, Jens Neelmeier

Elektromos terv: Walid Akra, Ahmad Ali

Tájtervezés: Marko Höhn

Építész művezetés: Axel Huhn, Felix Affeld, Jan Schreiber

Gépész művezetés:

Osama Saoud

Kurátor: (Mubarak bin London kiállítás): Barker Langham

Építető: Abu Dzabi Kulturális és Örökség Hatóság

Fotó: Torsten Seidel, Roswag & Jankowski Architekten

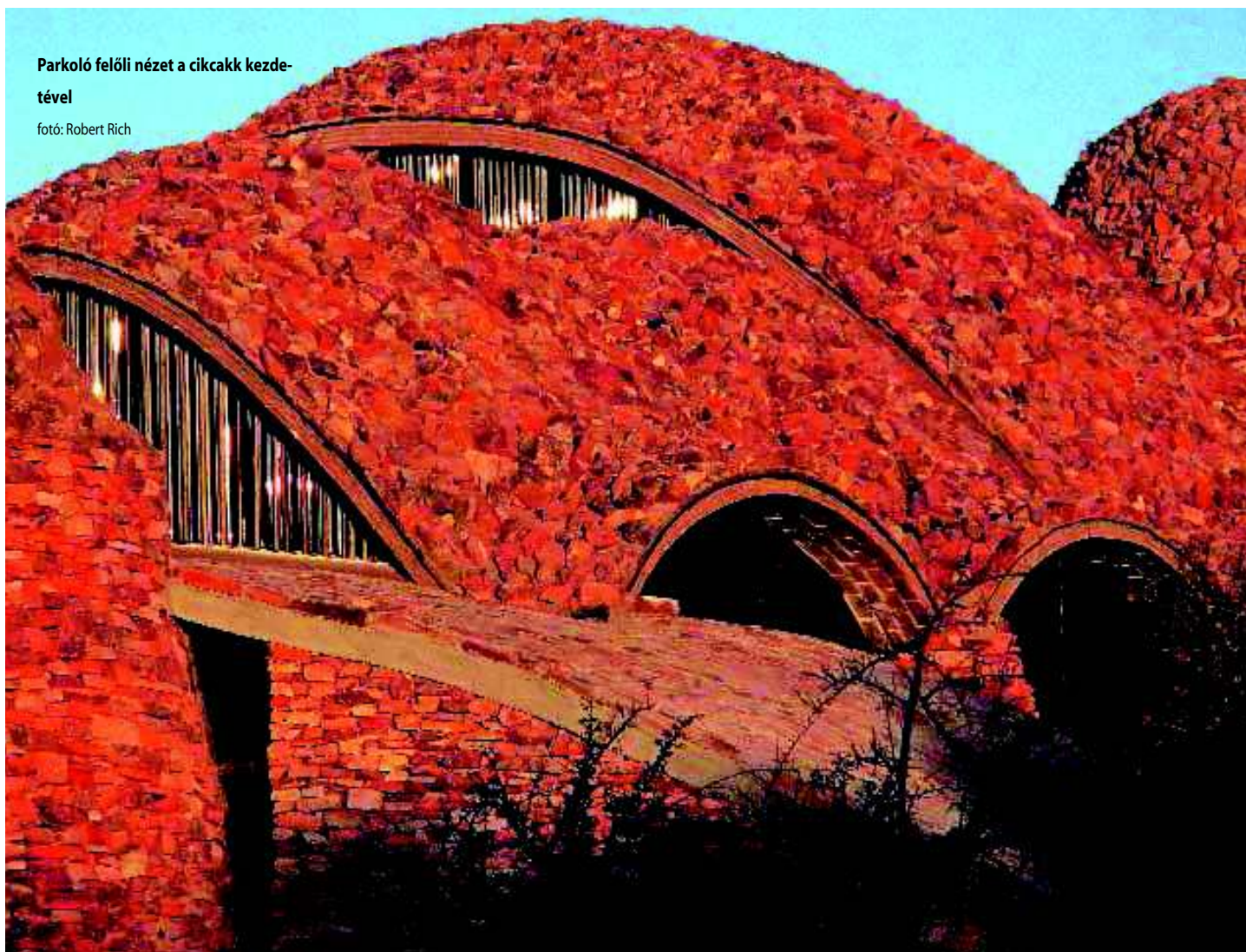

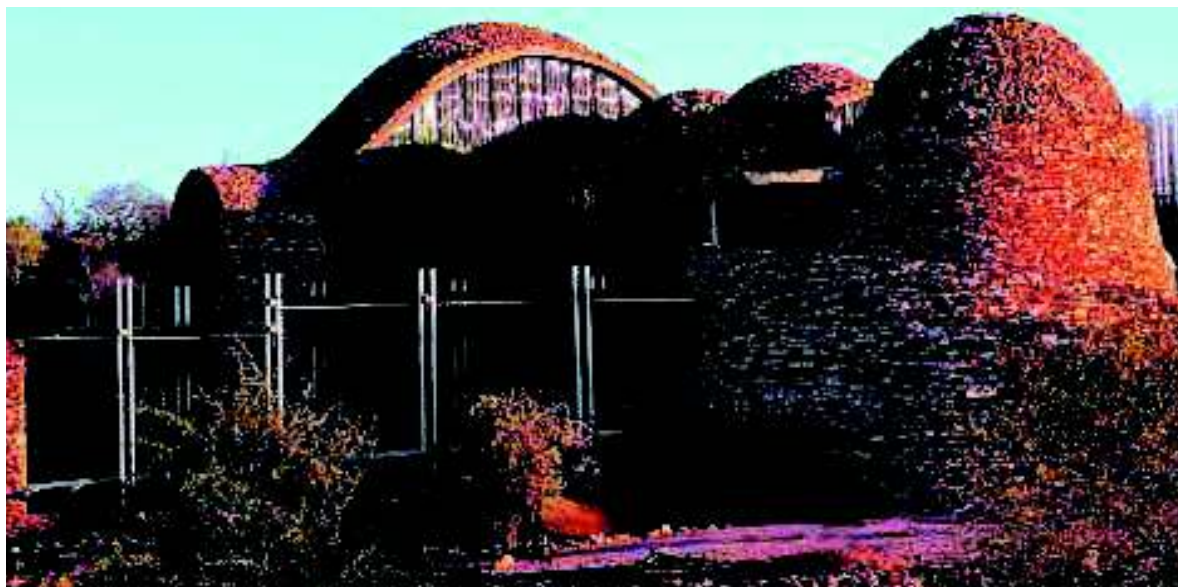
ÖSSZETETT, SZIKLÁS TÁJ

Mapungubwe Látogatóközpont, Mapungubwe Nemzeti Park, Limpopo

Parkoló felőli nézet a cikcakk kezdé-
tével

fotó: Robert Rich

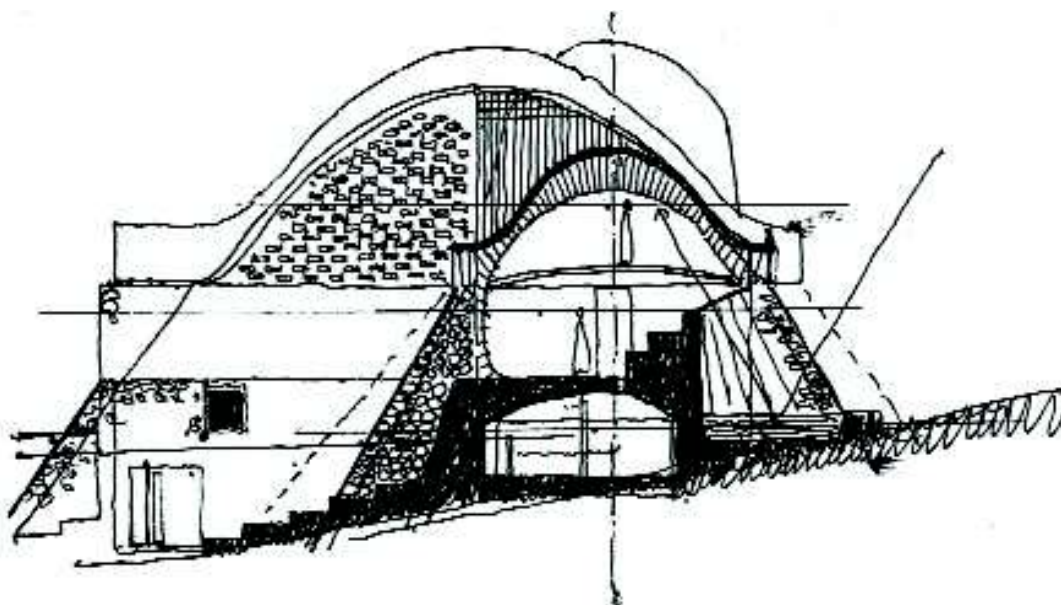

A fennsík széléhez tapadó „kókupacok” – nézet kelet felől

fotó: Robert Rich

A helyi kővel fedett kupolák színben is a tájba simulnak

Keresztmetszeti vázlat az indirekt megvilágítással

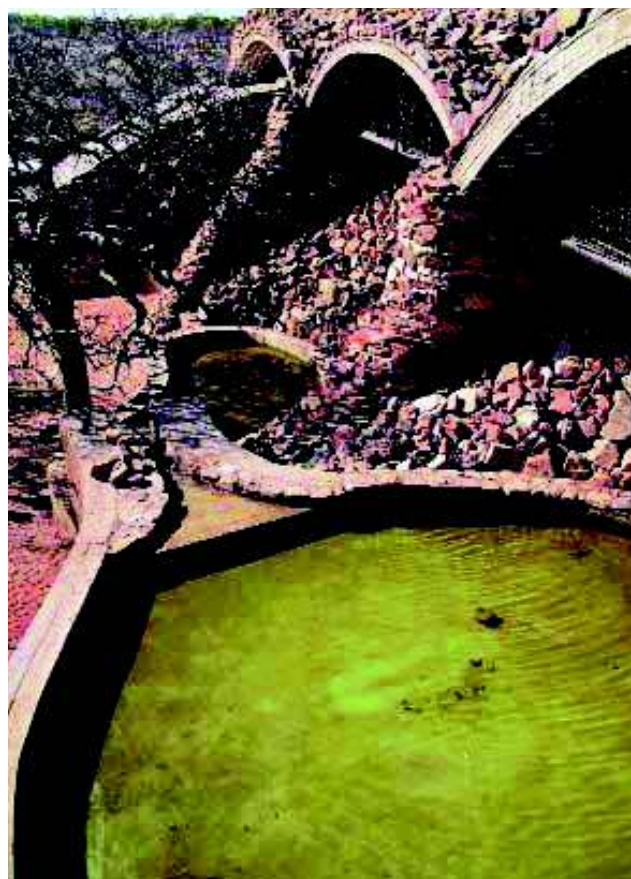
A Limpopo és a Shashe folyó összefolyásánál, Zimbabwe és Botswana határán az új Mapungubwe¹ Nemzeti Park egy technikailag fejlett, ősi kereskedőkultúrát² mutat be természeti környezetben.

Az összetett sziklás táj nemcsak inspirálta a tervet, de nyersanyagot is nyújtott az új látogatóközpont építéséhez: olyan anyag-összeállítást eredményezett, mely hitelesen gyökerezik a tájba. Egy fennsík lábánál, a park be-

Építés képzetlen munkanélküliek oktatásával

Helyszínrajz, a szerkesztés elve jól leolvasható

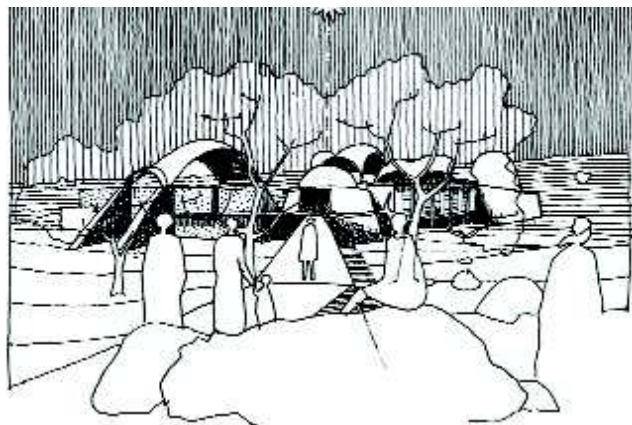
Hűtő- és bevilágító tavacska

járatánál emelt épület látszólag három üreges kórákásból áll, melyek emlékeztetnek a dél-afrikai kultúrák sokfelé található útjelzőire. A természetes erőket és anyagokat egyszerűen megmutató, kézből falazott boltozatokat használtunk az erőteljes, barlangjellegű terek megalkotására. Messzebről nézve az ívesen hajló sziklahalmok a tájba olvadnak. Közeledve a vékony íves élek szembe-tűnnek, a halmok megemelkednek, és a földből kimagaslanak.

Kellemes ösvények alkotnak cikcakkos, lejtős utat az együttesen és a kiállítótereken át, finoman kapaszkodnak fel a fenszíkra, a terület legmagasabb pontjára. A hely a kilátáson kívül sokféle élményt nyújt a látogatónak, megidézi a kultúrák összetett társadalmi kölcsönhatását, melyek e földre hatottak.

A tervezési program a terület történelmének bemuta-

tásán túl a helyi ökológia törekénységére is rá akarta ébreszteni a látogatókat. Ezek a célok a központ kivitelezésében is valóra váltak, hiszen helyi munkanélkülieket képeztek ki stabilizált vályogtéglák gyártására és a boltozatok falazására. A kőművesek ezt a tudást azóta is használják – részben a megmaradt téglákkal – a közeli falvakban.

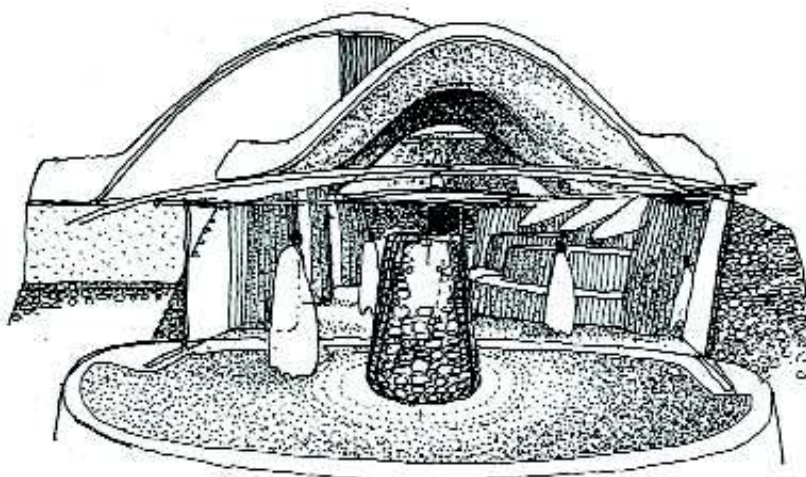
Vázlat a bejárat felől

A központ nem csak a helyszín jelképévé vált, Afrikának az emberiség történelmében betöltött helyét szimbolizálja. Ez a történet ma is tart: a kultúra és természeti környezet szimbiózisáról szól.³

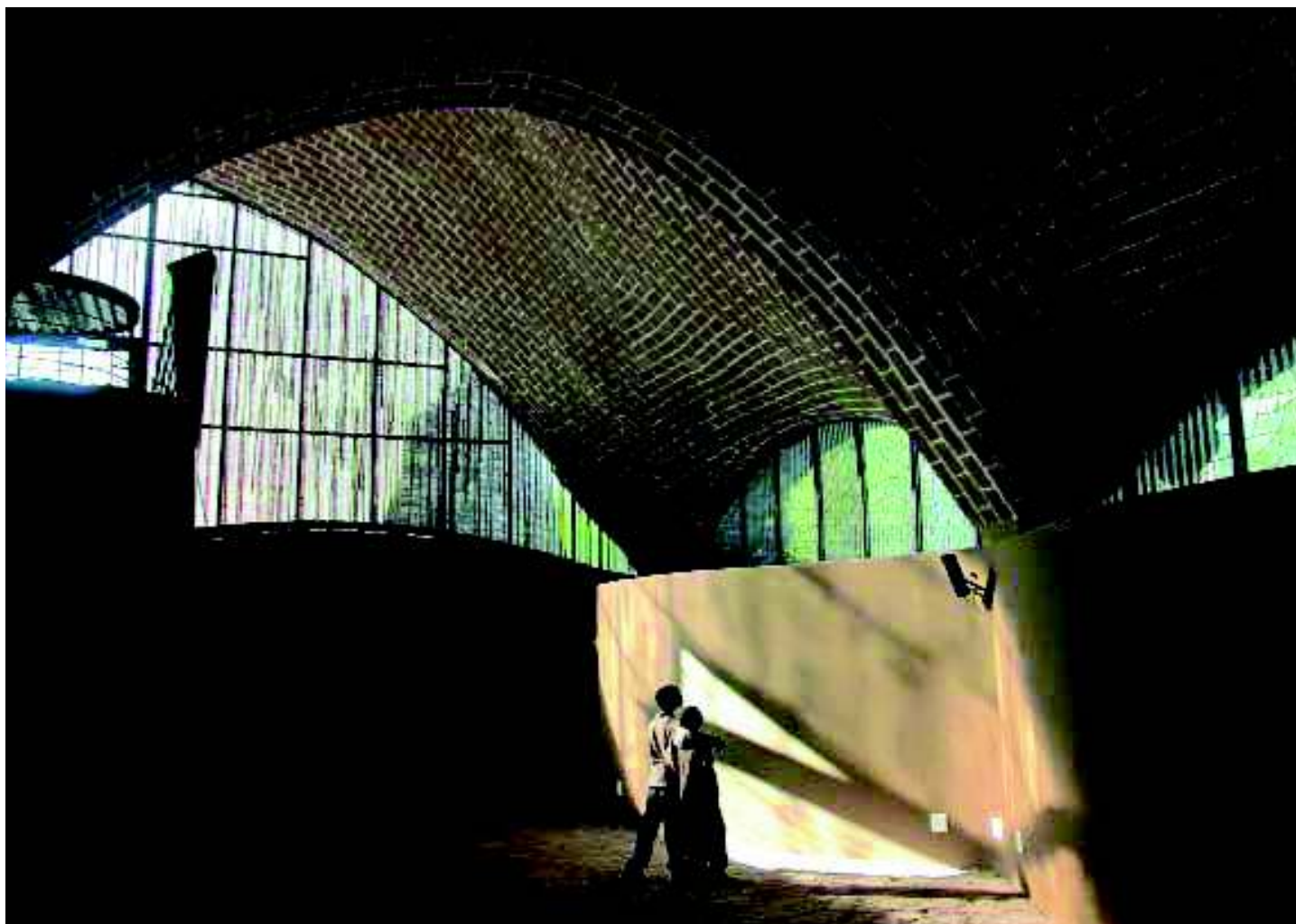
Peter Rich

1. Fouche', L: *Mapungubwe: Ancient Bantu Civilisation on the Limpopo*. Cambridge University Press, Cambridge, 1937. p. 183.
2. Hall, Martin: *Farmers, Kings, and Traders: The people of Southern Africa 200 -1860*. Chicago University Press, Chicago, 1990.
3. Bővebben: <http://whc.unesco.org/en/list/1099>

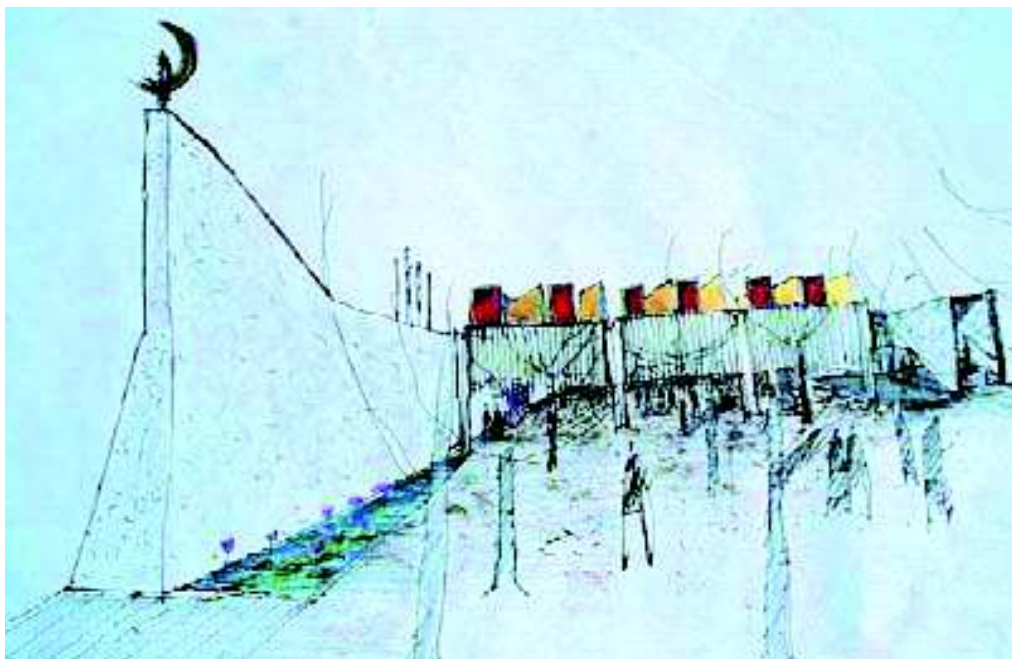
A kiállítótér vázlata

Kiállítótér

Bejárat a minaret helyett kitalált megemelt fallal

ÚJ MECSET A NEWPORT ISZLÁM TÁRSASÁGNAK

Islám központ, *Melbourne, Ausztrália*

2008-ban telefonon megkeresett egy barátom, egy iszlám közösség tagja, hogy beszélnék-e a Newport Iszlám Társasággal egy új mecset esetleges tervezéséről Newportban (Új Dél-Wales, Ausztrália).

Első reakcióm a meglepődés volt, hiszen az én koromban Ausztráliában az iszlám nem volt jelentős vallás, és magam nem vagyok járatos e hitben. Ugyanakkor elnöke voltam az őfensége Aga Khan tiszteletére alapított építészeti díj zsűrijének 2001-ben. Ez a megtiszteltetés lehetővé tette, hogy számtalan iszlám és más közösség képviselőjével dolgozzam együtt Egyiptomból, Indiából, Iránból, Libanonból, Malajziából, Marokkóból, Palesztinából és Törökországból. Ez a hatalmas élmény személyes rálátást engedett a sokféle kultúra, gondolkodás, nyelv, táj, építészet és sok minden más gazdagságába.

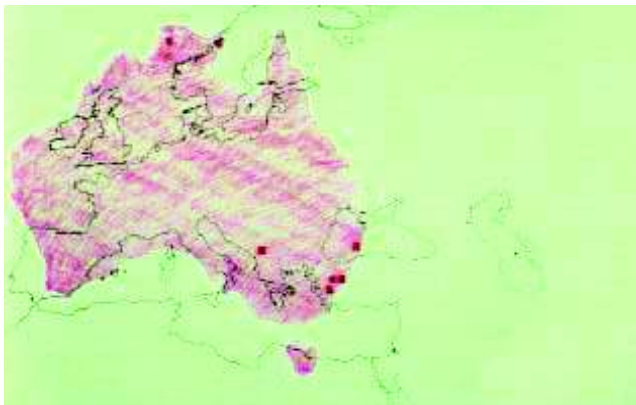
Nos, ez az Aga Khan zsűrire való asszociáció volt az, ami a Newport Iszlám Társaságtól ezt a barátot hozzám vezette. Természetesen izgatott a lehetőség.

A távoli munka, a mecsettervezési tapasztalatok mégis jelentenek némi nehézséget a magányos tervezőnek,

nem beszélve arról, hogy minden új projektnél a kezdeti izgalom helyét idegesség veheti át, ismerve, milyen nehéz az építészetnek azt a szintjét elérni, amiért érdemes dolgozni! A közösség ajánlását kértem tehát olyan építészre, akivel egyenlőként tudok együttműködni. Hakan Elevelit ajánlották Melbourne-ből, találkoztunk is, és úgy találtuk, tudunk úgy együttműködni, ahogy reméltem. Utána Hakan és én találkoztunk a Newport Iszlám Társaság tagjaival. Rövid beszélgetés után mindnyájan felismertük, hogy a közös munka valóban hasznos kaland lesz.

Kezdettől fogva a közösséget képviselő megbízóink csodás együttest alkottak, bár más-más háttérük és foglalkozásuk volt. Szokatlan, különleges résztvevője volt kezdetektől fogva a megbízói csoportnak a kivitelező, aki folyamatosan segítette a tervezési munkánkat. Nyilvánvaló volt, hogy ennek a mecsetnek és a kapcsolódó majdani épületeknek egyszerre kell megfelelniük az iszlám parancsainak és a helyi közösség szellemének. A mecsetnek be kell fogadnia az ausztráliai közösséget, be-

fogadónak kell lennie, és tisztelnie kell az embereket, bármilyen hitűek is. A mecset területe és a tőle keletre fekvő külváros között közparki célra fenntartott terület fekszik, míg északra a helyi közösség számára állami iskola, nyugatra golfpálya, mögötte ipari terület, délre pedig vasútvonal található.

Mivel a déli szélesség 37,84 fokán, a Port Philipp-öböl mellett fekszik, a környék a déli, antarktikus erők szélelyeinek, nyugati és északi irányban az ausztrál szárazföld hatásának van kitéve. Földrajzi elhelyezkedése következtében az időjárás hirtelen változhat. Nyáron általában huszonhat, de olykor negyven fok meleg is lehet, míg télen három és tizenhét fok között változik a hőmérséklet, hat fokos júliusi átlaggal, mely éjszakánként három fokra hűlhet. Az év bármely hónapjában eshet, a legkevesebb, átlag 47 mm februárban, 67 mm októberben, közben átlag 52 mm havonta. A napsütéses órák száma nyolc óra januárban, majd nagyjából havonta egy órát csökken júniusig, majd ismét emelkedik hasonlóan januárig. Kiadósabb esők áradást okozhatnak a telek délnyugati sarkán, ezért a földszinti padlóvonalat ezen lehetőségek figyelembevételével választottuk meg.

A tervezési program nemcsak a mecsetre, ennek vízfelületeire és kiegészítő tereire vonatkozott, hanem az imám lakására, egy könyvtárra, kosárlabdapályára, irodákra, tantermekre, kertekre, tájtervezésre és parkolóra

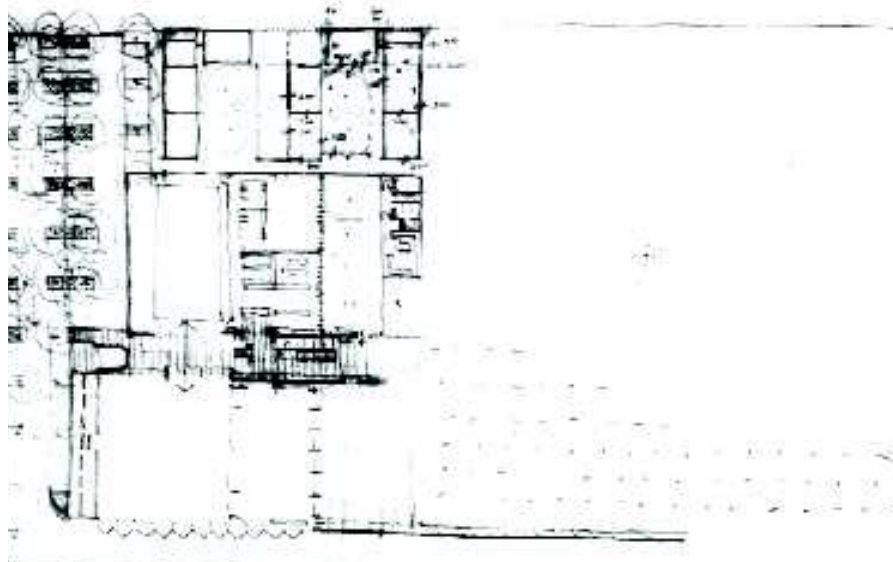
– mindenre, aminek megvalósítására több lépcsőben szükség lehet.

A terv számításba vette a hagyományos mecsetgeometriát, mint a Mekka felé tájolást, a tisztálkodást, a férfiak és nők tereit, geometriát, szerkezetet, teret, fényt, rendet, vizet, anyagokat és különböző, az iszlám hit által előírt hierarchiakat.

Számtalan kérdés merült fel a tervezés folyamán, különösen a minarettel és a kupolával kapcsolatban. Számos tag megkérdőjelezte a minaret, mint a hit szimbóluma elhagyására vonatkozó javaslatunkat. Habár ez volt az imára hívás helye, de aligha a mai Ausztráliában.

Építész: Glenn Murcutt

A méretek érzékeltetése: Ausztrália és Európa egybevetése

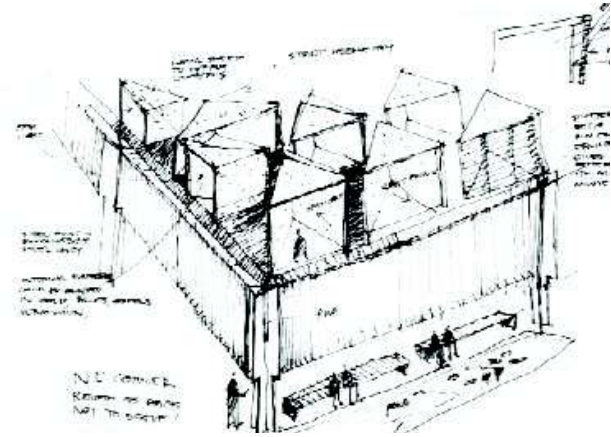
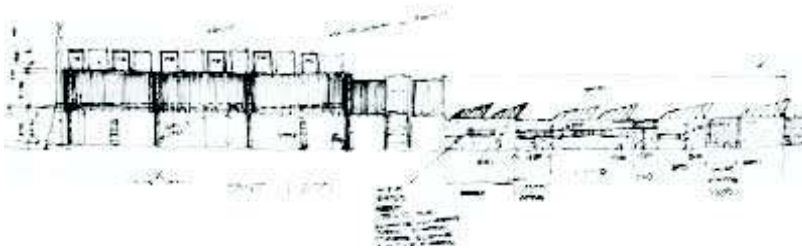

Vannak régi és új mecsetek, melyeknek nincs minaretjük, tehát ez az indítvány nem új. Helyette a dél felé kinyúló betonfal magasságát növeltük meg, felemelkedve ez nyújt elhelyezési lehetőséget az arany félhold számára. Ez a fő szimbolikus elem.

A kupola helyett, amely gyakran szinte kötelező, szintén szimbolikus elem, ezen a mecseten, mint a cordobai Nagymecseten, a tetőből mintegy két méterre kiemelke-

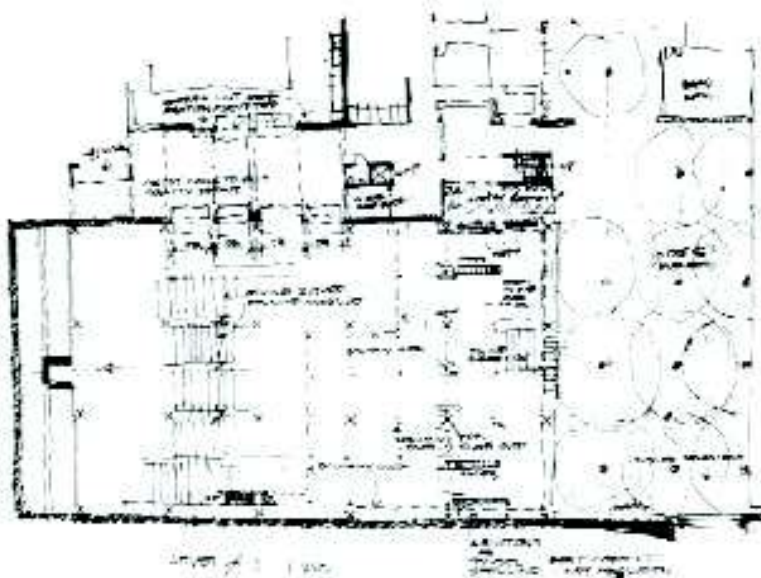
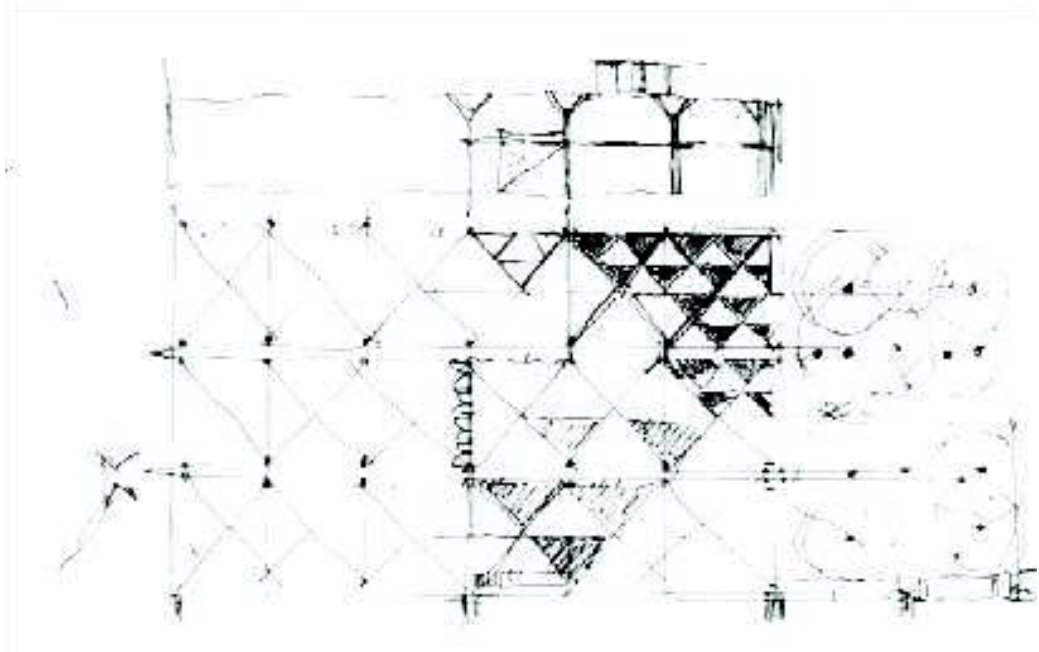
Az együttes elrendezésének alaprajzi vázlata

A mecset felülvilágítói

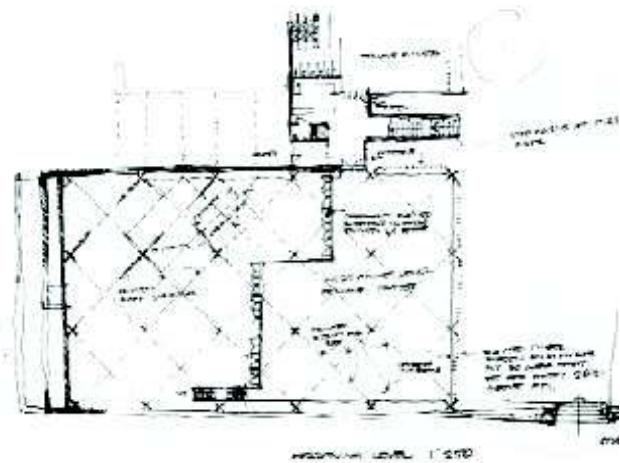

Metszet vázlat, balra a mecset,
jobbra az oktatási épületek

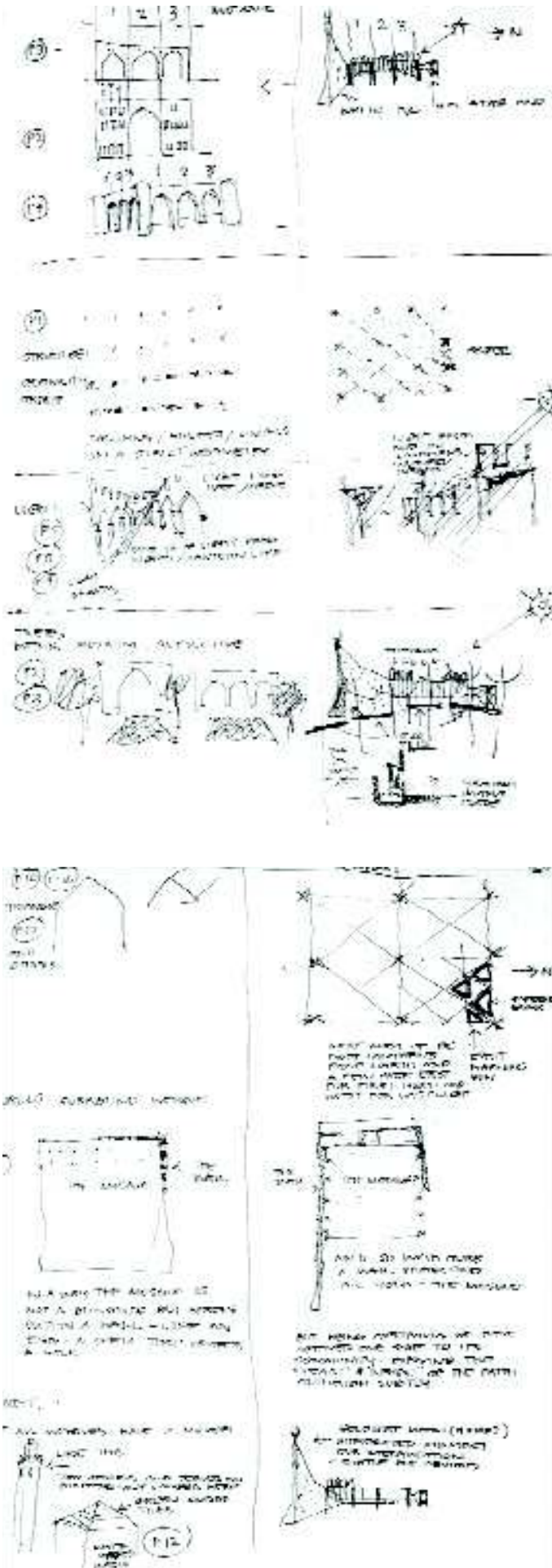
Szerkesztési rendszer

Földszint, balra a nyitott előtér

A női karzat szintje

dő laternák vannak. A sok laterna háromszög alaprajzú és különböző tájolású, hogy a fényt bevezessék minden nap a különböző napszakokban, a különböző évszakokban a világítás finom variációit nyújtva. A laternák belső, burkolt felülete irányultságuknak megfelelően színezett lesz, sárgák fordulnak a keleti reggeli fény felé, zöldek az északi napfény felé, cinóbervörös a délutáni nyugati napfény felé, és kékek a déli fény felé. A laternák a három közül egy oldalukon üvegezettek, és aranszínűek a tetejükön és a két külső tömör oldalukon.

A szerkezet látszóbeton falakból és födémekből áll. Keleten, a bejáratnál felül a falon fátýolszerű lécrács lesz az acélszerkezet és a körítő betonfal között. A lécrácsok közötti zsaluk, a tartóoszlopok és az üvegezett felső falak mind színezettek. A külső fedett bejárati részen, a földszinten van a rituális tisztálkodás helye. Teljesen üvegezettek az ajtók, hogy a lakosok részt vehessenek, vagy láthassák az iszlám közösség ünneplését. A belső térben látszó, a födémeket és a tetőt tartó acéloszlopok egyben a tető csapadékvizét is levezetik. Az oszlopok és a merevítő pengertartók hagyományos, mély tengerkék színek, a többi felület rozsdavörös lesz, a merevítő pengék éléi aranszínűek.

Vízfelületek vannak sokféle vízönvénnyel a körítőfalon belül és a mecseten túl, Mekka felé. Fény tölti meg a mecseteteket reggeltől estig, és napközben direkt napfény esik a vízre. Így azután a keresztbe húzott falak, melyek védenek a káprázás ellen a nyugati falon, egyben felületet biztosítanak a táncoló fénynek napnyugtáig. Tavak és fák lesznek még fontos elemei a bejáratnak lejtőkkel, lépcsőkkel és kövekkel kombinálva, melyek a mecset különböző elemeit folytatják.

Várhatóan az első lépcsőben megvalósuló épületek – a mecset, az imán lakása, az iroda és a könyvtár idén készen lesz.

Glenn Murcutt

(Az írás eredetileg az El Croquis számára készült)

A hagyományos és a newporti mecsetek összehasonlítása

Építész: Glenn Murcutt,

Hakan Eleveli

Statika:

Dome Consulting Engineers

Tájtervezés: Tract Consulting

Épületautomatika: Code Control

Tűzvédelem: Scientific Fire Services

Épületgépészet: NJM Design

Közlekedés: Crdno and CPG

Australia

Környezetvédelem:

GHD Australia

Akusztika:

Renzo Tonin and Associates

Kivitelező:

Haddara Constructions

Látvány a Külsőhegyi útról

AZ ELTŰNT IDENTITÁS NYOMÁBAN

Vakolatba pólyált oromfal

Regionalista leitmotívum egy szigligeti nyaralóhoz

Előszőr

A völgyekkel és szirtekkel szabdalt svájci kantonok járási régiókra oszlanak. Megfigyelhetjük, hogy a nemesebb növényfajokhoz hasonlóan az itt élő építészek csak a nekik megfelelő tengerszintfölötti magasságon és klímán érzik jól magukat. Zumthor a naposabb hegyoldalakokat, Olgiati a folyók, patakok közelségét szereti, de mindkettőnek határt szabnak az Alpok hágói. A hűvös meredélyeken csak Caminada él meg; e Surselvában őshonos ritkaság nektárjával¹ csak a szelídebb lankákat kedvelő Deplazes vetekszik. A középső tavak környékén a francia berkekből ismert Nouvel alkot kiterjedtebb kolóniákat, míg a Rajna északi kanyarulatánál Herzog & de Meuron telepedett meg...

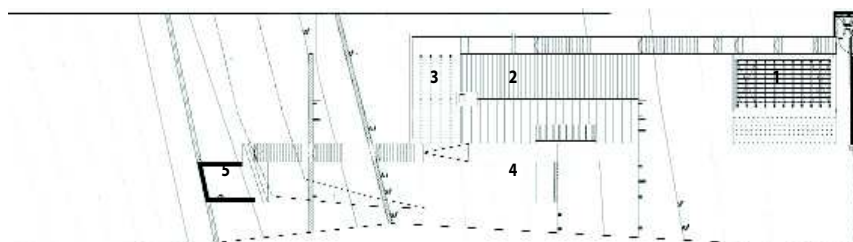
Építész: Bulcsu, Fortvingler, Móser

Napfényes és rejtőzködő: déli
fekvésű lodzsa

Mivel az elszigetelt környezet kedvező a fajok specializációjának, a topográfiai tagoltság az evolúció során gyarapíthatja az élővilág sokféleségét.² E növénytanból vett analógia segítségével könnyebben megérthetjük, hogy az identitás nem szubjektív megítélés kérdése, hanem valós határokkal rendelkező régiókhoz köthető. Élettereink választóvonalai többé-kevésbé átjárhatóak, s a kulturális cserék szempontjából érintkezési felületeknek számítanak. Minden területnek kapui és súlypontjai vannak, melyek térbeli viszonyukkal és beágyazottságuk mértékével határozzák meg a hely karakterét. Míg a földrajzi határok a régió térbeli kiterjedése számára a véget, identitása számára a kezdetet jelentik.³

Magyarország alacsony domborzata a svájcínál sokkal elmosottabb földrajzi határokkal rendelkezik – nem meglepő, ha a népi építészeti tájegységei is nagyobb felületen fedik át egymást –, itt-ott azonban találni elszigeteltebb térségeket is. Ilyen a Káli- és a Tapolcai-medence vidéke. E különös geomorfológiai egységet délről a Balaton, nyugatról a Keszthelyi-hegység, északról a Déli-Bakony, keletről pedig a Balaton-felvidék környezi, miliője sajátosan zárt. Időben is megrekedt világát, mint templomok egy antik szentélykörzetben,⁴ a Badacsony, a Gulács, a Szent György-hegy és más kihunytt vulkáni kúpok tűzdelik. Csندje termékeny, mely az embert a részben az egész, a végesben a teljesség keresésére ösztökéli. E szent elmélyedés a borszőlő mellett az építészetnek is helyi ízeket adott, s az emberlét horizontális korlátosságát égre nyíló távlatokkal kárpótolta.⁵

Másodszor

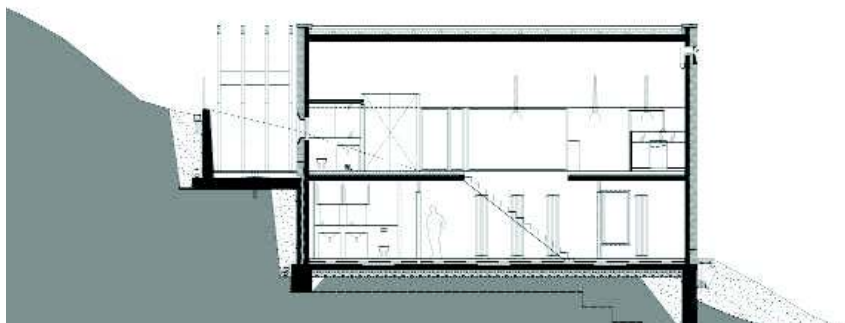
Bár a helyi építési szabályozások, a táj- és településképmegőrzésére tett kísérletek általában a hagyomány iránti tiszteletből eredeztetik magukat, azok kényszerítő hajlama a szabálykövetés merőben új kultúráját hozta létre. Többé nem a környezet adta feltételek és az emberi ismeretek korlátossága szab határokat – hiszen technikai eszközeink és lehetőségeink horizontja szinte végtelenül kitágult –, hanem az építési területre vonatkozó előírás. Vegyük például a magastető szabályát. Lejegyezve egyszerű, mégis olyan támpontot ad a tervezőnek, amely építménye egyik legjellegzetesebb elemének kialakítási módját előre meghatározza. De vannak más előírások is, amilyen a vakolt oromfal, az osztatlan tömeg vagy az utcafrontos beépítés, melyek egytől egyig megkerülhetetlen következményekkel járnak. Vajon milyen lenne Szrogh György szigligeti nyaralója (1975), ha a tervező egészen átadhatta volna magát az akkor már leáldozóban lévő modern formanyelvnek? Kíthetett volna-e Preisich Gábor és Katalin hétvégi háza (1969–74) a lá-

Telek helyszínrajz:

1. Beálló lugas
2. Nyaraló
3. Játsszósarok
4. Szőlőskert
5. Kilitóterasz

Déli homlokzat: bontott cserép, rejtett ereszt, pergola, lodzsát és farakás tálra

Hosszmetszet

bakra állított karibi kunyhó semperi paradigmájából,⁶ és a közelben álló – talán Kaffka Péternek⁷ tulajdonítható – íves alaprajzú villa akart volna-e archaikus lenni?

Érdekes erre a munkacsoport.net frissen átadott nyaralójában keresni a választ, hiszen az itt alkalmazott megoldásról ma már mint új hagyományról beszélhetünk. Az absztrakt, másként archetipikusnak nevezett házformában nem a tradicionális íz érvényesül. Ellenkezőleg: a megújulást vágyó alkotóerő kerül benne túlsúlyba, amely a hagyományt helyettesítő előírások kéréget a mértani vázиг vékonyítva megkísérli a lehetetlent: be-

tonból építeni. Ellenállás ez, hisz mi sem eshet távolabb az ősi háztípustól, mint a minimalizmusnak e véglete, amely az előbbi befoglaló formáját csak azért tartotta meg, hogy üres terével saját kedve szerint rendelkezzen.⁸ Hasonlóval kísérletezett a 2010-es év két nagy környékbeli termése: Vincze László köveskáli majorsága és Kis Péter badacsonytomaji pincészete is, bár az fesztelen ornamentikájával a puritán szigortól⁹ a svájci Herzogék minden kötöttségtől eloldott, „felületes” tervezőmodora felé mozdult el.

Harmadszor

A balatoni nyaraló sokban emlékeztet az utóbbi tervezőpáros Oberwillben épült, Blaues Haus névre hallgató ifjúkori művére (1980). A jelképes alkotás kékre festett téglafalával üzent hadat a közepszerűségnek. A szigligeti ház első pillantásra azzal hívja fel magára a figyelmet, hogy a jobb kilátásért valamelyest hátrébb húzódik a hegyoldalon. Hogy a terület eredetileg szőlőskert volt, ahol a termelők megengedhették maguknak az elszórtabb, s az utca vonalához nem feltétlenül igazodó beépítést, itt meggyőző érvek bizonyult. Bár az első vázlat-tervek még egykedvűen áttört főhomlokzatot mutattak be,¹⁰ a három ferdén szelt ablakból és egy parány szellőzőnyílásból komponált szürkés oromfal jelentéstöbblettel gazdagodott. A ház nem szegezi magát a Badacsony-pazar látványára, hanem egyfajta jelbeszédbe kezd. Részene ennek a lépcső is, amely az északi fal földemtől párkányig szökkenő ablakai mellett szalad a bejárathoz, majd tovább a nyaraló háta mögé bújó játszósarokig.

A megrendelők és eleven gyermekeik számára lényeges szempont volt a szabad és áttekinthető, kertkapcsolattal rendelkező mozgástér. Részint ennek, részint a térhatároló elemek nagyvonalú kialakításának köszönhető az enteriőr osztatlansága, melyhez hozzájárulnak a részletek is: a méreletes nyílások éppúgy, mint a levegősen elrendezett bútorok vagy a könnyed egykarú lépcső.

A nappaliból kitekintve

Markáns héj és áttetsző térhatárok, látvány az étkezőből

A nappalit, étkezőt és konyhát látszóbeton tetőfödém fedti, melynek folytonossága csak a lodzsát árnyékoló pergolánál törik meg. Itt nincsenek valódi színek, csupán fény, felszín, ritmus és árnyalat. Ezek a ház elvont építőelemei, melyek egyfajta mérlegelv szerint kapcsolódnak össze. A szobákban uralkodó fehér atmoszférával, a homlokzatok sötétebb, az ablakbemetszések világosabb pasztellszürkéjével, és a tetőfödém hideg nyersségével a napfényben úszó lodzsa derűje tart egyensúlyt. Az emeletet üvegtáblák tagolják, így az áttetsző térrétegek külön-külön és együtt, osztatlan egységként is értelmezhetők. Az épülettömeg monolitikussága súlytalan térbel-sóval párosul.

A pihenőszobák odalent találhatóak. A lépcsőt háló, vendég- és gyermekszoba veszi körül, mely eltolható ajtókkal nyitható a szőlőskertre. Ha valamiben tetten érhető e ház kötődése a helyhez, akkor az a mód az, ahogyan a hegyi borospincék mintájára hátával kissé a földbe furakszik. Ez adja meg igazi karakterét, a nyújtott alaprajz, a markáns tömeg és az osztatlan tér egzisztenciális okát, amely mellett cserépfedés és magastető, oromfal és díszvakolat másodlagos szempontokká tör-

- Méltatásához és egyúttal az urbanizáció kontra lokalizmus kérdésköréhez lásd Wettstein Domonkos: *Eltérő pozícióból. Urbanizáció és autonómia ellentmondásai Svájcban – az ETH Studio Basel és Gion A. Caminada vitája alapján*. Utóirat – Post Scriptum, Vol.12 No. 68. (2012), pp. 22–27.
- Számtalan, elszigetelt területen fejlődő különleges növényfaj esetén érezhetjük ezt a tételt igazoltnak. Ld. Attenborough, David: *A növények magánélete. A növények viselkedésének természetrajza*. Aqua Kiadó, Budapest, 1995, pp. 244–307. Ld. még Standovár Tibor és Primack Richard: *A természetvédelmi biológia alapjai*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2001.
- Amelynek elsősorban ontológiai, nem csak gyakorlati okai vannak. Ld. Heidegger, Martin: *Művészet és tér*. Ford. Bacsó Béla. In: Pongrácz Tibor (ed.): *Martin Heidegger – „...költőien lakozik az ember...”*. T-Twins, Budapest/Szeged, 1994, pp. 211–217.
- Vagyis a templomokat, stadionokat és színházakat is magában foglaló, kötetlen szerkesztésű ógörög temenosokban, amelyet az istenek ligetének is neveztek.
- A szellemi vertikum fejlődésének egyik szükséges feltétele az emberi lét horizontális irányába való szertelen terjeszkedés (pl. a túlradó érzelmek vagy az elaprózó intellektus) féken tartása, amelynek építészeti megfelelője a mérték és a helyes lépték. Ld. Guénon, René: *A kereszt szimbolikája*. Szigeti, Budapest, 1995; és uő.: *A mennyiség uralma és az idők jelei*, Kvintesszencia Kiadó, Debrecen, 2006, pp. 30–45.
- Semper, Gottfried: *Die vier Elemente der Baukunst*. Vieweg Verlag, Wiesbaden, 1852.
- Kaffka Péter alig ismert gödöllői nyaralójáról is szól az art deco kontextusában Ritoók Pál: *Lakóház-építész a két világháború között*. In: Horányi Éva (ed.): *Art deco és modernizmus. Lakásművészet Magyarországon 1920–1940*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2012, pp. 33–43, különösen 41. Forrása: *Magyar Építőművészet*, 1941/június, pp. 146–147.
- Időszerű lenne Hannes Böhringernek a modernizmus „aszketikus tradíciójával” kapcsolatos kritikáját a minimalizmusra vonatkozóan is átgondolni, hiszen nem természetes a „szekuláris kolostorok” életmódját minden egyéb világi funkcióra ráerőltetni. Ld. H. B.: *Szinte semmi. Életművészet és más művészetek*. Balassi Kiadó – BAE Tartóshullám, Budapest, 2006, pp. 30–36, 63–71.
- A Vince-féle majorságot szokásá vált összevetni John Pawsonnak a svédországi Skaneben épült Baron-házával (2005).
- A terv hozzáférhető: <<http://munkacsoportnet.blogspot.hu/2012/10/szigligeti-eloleg.html>> Utolsó belépés: 2013. január 7.

pülnek. Ebben sűrűsödik a borkultuszhoz való tudattalan, az érzékek szintjén továbbélő kötődés, melyet más vidék nem sugalmazhatott volna. Ahol egy pince mélyén a legjobb bort rejtegetnék a gazdák, itt fürdő van, s a csapból víz folyik. A föld ölelésében emberre és borra egyaránt jó hatással van a változatlan hőmérséklet...

És hogy miben is különbözik e vidék építészete a svájctól, azt leginkább abban a pofonegyszerű tényben ragadhatjuk meg, hogy az Alpokban nem él meg a szőlő. Úgy tűnik, e lényeges pont kimaradt a jó szándékkal írt helyi szabálykódekből.

Katona Vilmos

Földszinti alaprajz:

1. Előtér
2. Vendégszoba
3. Háló
4. Gyerekszoba
5. Fürdő

Építész: Bulcsu Tamás, Fortvingler Éva és Móser Balázs (munkacsoport.net)

Belsőépítész: munkacsoport.net és Barna Orsi (MYD II)

Műszaki ellenőrzés és lebonyolítás: Garas Zsolt (A-ponton Kft.)

Statikus: Medek Ákos

Épületgépész:

ifj. Csapliczky László

Elektromosság: Nagy Attila

Fotó: Bujnovszky Tamás

ÉPÍTÉS ÉS IDENTITÁS A CIGÁNY KÖZÖSSÉGEKBEN

„A cigányok templomát megették az ebek, mert szalonnából épült.”

Szép és költői részlet

Az alábbiakban bemutatott három nagyon különböző építészeti példa egyvalamiben közös: bennük a cigányság identitását igyekeznek megfogalmazni az őket létrehozó akarat. A példából egyértelműen kiderül, hogy óriási a különbség a többségi társadalom segítségével létrejövő és az önmaguk által megfogalmazott építészeti kifejezés között.

Kevés ellentmondásosabb fogalom létezik, mint az identitás. Az identitás a benne élők számára érzés: kötődés mindahhoz, ami a közös kultúrát jelenti. A kívülálló az, aki pontosan képes meghatározni az adott kultúra formai jegyeit éppen azoknak a magáétól való különbözősége folytán.

Az építészett ennek különösen alkalmas eszköze, hiszen minden művészetek között a legtöbb gyakorlati kötöttséggel rendelkezik. Ráadásul ravasz találmány – vizsgálhat a használóra: nem csak tükrözi, egy idő után formálja is identitását. Christian Norberg-Schulz fogalmazza meg egyértelműen az identitás igényével kapcsolatban: „A helynek, az építészeti helynek karakteresnek és jelentéstartóknak kell lennie ahhoz, hogy kötődni tudjunk hozzá.”

Maradandó építészeti alkotás révén felfedezni, kifejezni önmagunkat – a letelepült kultúrák sajátja. A nomád, vagy saját hazával nem rendelkező népek esetében a tárgyi kultúra messze háttérbe szorul a szellemi kultúra mögött. Az identitást ilyenkor a szellemi hagyomány őrzi szövegek, zene, tánc formájában. Úgy tűnik, a saját föld és sajátos építészet között szoros kapcsolat áll fenn, sőt egy adott stílus, szerkezet elterjedését a földrajzi adottságok erősebben befolyásolják, mint az etnikai hovatartozás.

Különösen élesen vetődik fel az identitás kérdése, amikor a többségi kultúrától idegen, abba nehezen illeszthető csoportról van szó. Anélkül, hogy bármilyen módon ítélnék, nyugodtan kijelenthető, hogy a cigányság ilyen csoport, és helyzetük annyival is nehezebb, hogy ameddig a történelemben vissza tudunk tekinteni, soha és sehol nem rendelkeztek saját területtel. A letelepedés hiánya nem csak a tárgykultúra háttérbe szorítását eredményezi, egyenes úton vezet a szegénységhez, ami szintén a tárgyi kultúra fejlődése ellenében hat. Egy, az anyagi értékeket mindennél többre becsülő civilizációba ékelődve a többségi kultúra értékválsága és ellentmondásai esetükben sajátos következményekkel járnak, és az identitás kérdése mind számukra, mind a domináns civilizáció számára kulcskérdéssé válik.

Felkínált identitás – a hodászi Görög Katolikus Cigány Egyházközség építkezései

A többségi társadalomnak nemcsak humánus kötelessége, de érdeke is a leszakadó csoportok gondjainak kezelése. Az ilyen célú építészeti projektek – szerte a világon – a közösségi érzület, a megélt saját identitás erősítésében látják a kitorési lehetőséget, és olyan közösségi terek létrehozását célozzák, ahol az építésben a csoport maga tevékenyen részt vesz, és felhasználja hozzá kultu-

rális tartalékait. A Hódászton létrehozott közösség története különösen sikeres példája annak, amikor a többségi kultúra azzal kíván segíteni, hogy a leszakadó csoport identitását erősíti, aktivizálja. A cigánypasztorálást a negyvenes években elindító Sója Miklós atya nyilvánvaló személyes elhivatottságán túl valószínűleg komoly szerepe volt a sikerben annak, hogy az összetartozás érzésének alapja nem tárgyi érték, hanem a hit lehetett.

A már működő közösség épületigényét csak sokkal később, az addig elért eredmények nyomán kezdték kielégíteni. A cigány hívőket nem szívesen látták a magyarok saját templomukban, így első lépésként az ötvenes években az atya egy vályogházat alakított át számukra kápolná gyanánt, s azt két kis fatoronnyal látta el – jelezvén a hely templom jellegét. Mivel az atya a liturgiát cigány nyelvre lefordította, így az istentiszteletek saját nyelvü-

kön folyhattak, és így folynak a mai napig is. A kápolna falán a görög katolikus templomokban megszokott ikonok mellett az ABC betűi is helyet kaptak, hogy a tanulás fontosságára emlékeztessenek. A vályogház terét vasrudakkal három hajóra osztották, ennek semmiféle statikai szerepe nem volt, pusztán a templomtérhez kötődő megszokott szimbolika indokolta. A vályogépület elhasználódása, és az atya sikeres pasztoráló munkájának nemzetközi visszhangja oda vezetett, hogy utódai új templom építését határozták el. A tervezést diplomafeladatul kapta Csanády Gábor; a templomot lényegében az akkor el-

Fotók: Bujnovszky Tamás

A templomot körülvevő épületek utca felé forduló homlokzatának megformálása a hajdani cigány sátrak félrehúzott ponyváját idézi

A templom fedélszékének szerkesztésében a nomád életmód emlékeként megőrzött sátor tartószerkezete köszön vissza

A templom épületének megformálásakor tudatos választás volt a hagyományos tömegformák alkalmazása, amely félreérthetlenné teszi a funkciót, és felismerhető a közösség minden tagja számára

Az óvoda osztott tömegű épületegyüttese hagyományos nyeregtetős fedésével a falusi utcaképhez illeszkedik, a tető láthatóvá tett szerkezeti elemei ismét a sátrakra utalnak

Fotó: Hosszú Miklós építész

készült terv alapján építették és szentelték fel 1995-ben.

Terv: dr. Csanády Gábor

A további években az anyagi lehetőségek függvényében újabb épületekkel bővült az együttes. A diplomatervele tartalmazta egy, a templommal közös udvart bezá-

ró közösségi ház javaslatát is. Ennek megépülte után egy új telekrészen, a közösségi ház bővítéseként épült egy szociális otthon, ahol később családok számára átmeneti otthont is elhelyeztek. Az együttest konyhával bővítették. A funkciók az eredeti elképzelésekhez képest az igények függvényében folyamatosan változtak, de a közösséget kiszolgáló, szociális jelleg végig megmaradt. Legutolsó lépésként óvoda építését határozták el, ez azonban már a meglévő együtteshez kapcsolva nem tudott megvalósulni, így attól függetlenül, az utca túlsó felén épült fel önálló telken.

A tervezés során végig fontos szempontként jelentkezett a helyzetből adódó eszmei igény. A helyzet itt nemcsak a befogadó cigány közösség körülményeit, hanem az egyházi igényeket és a térség – Szabolcs megye – felteleteit is jelentette mind az építészeti megformálás, mind a telepítés, mind az „üzenet” vonatkozásában. Mivel a terv eredetileg egyetemi körülmények között készült, volt rá mód, hogy alapos elméleti felkészülés előzze meg. A megbízók igényeit és a Néprajzi Múzeumban végzett kutatásokat, szakirodalomból merített ismereteket ötvözve alakult ki az a határozott karakter, amelyet az együttes – akár a már abban az időben is létező építészeti trendekkel szembefordulva is – képvisel. A tervezési feladatot megkapták az akkori mesteriskolások is, és más felfogású, sokkal elvontabb épülettel válaszoltak rá. A közösség azonban ezt a tervet határozottan elutasította, visszaigazolvával ezzel Csanády Gábor kutatómunkáját, melynek eredményeképpen terve az ő speciális igényeikre reagált.

Az elsőként elkészült templomépület mutatja leginkább azt a komplex identitást, amit a többszörösen összetett igények alapján a tervező képviselni kívánt. A templom külső-belső építészeti megfogalmazásában három réteg ötvöződik. A görög katolikus liturgia szerinti szakralitás igényének felel meg a háromhajós templomtér, a háromkaréjos, gránitfalakkal épült szentély, és a bejárati homlokzat utalása a bazilikális térszerkezetre. A klasszikus tér föléd épített tömeg azonban már egy következő identitásréteget képvisel, ahol mind a szabolcsi fatornyos templomok puritán, archetipikus formákat mutató hagyománya, mind a cigányság építési hagyományai szóhoz jutnak. A szakirodalomban és a Néprajzi Múzeumban végzett alapos kutatások azt igazolták, hogy a cigányság sosem rendelkezett saját építkezési szokásokkal, ehelyett általában a magyarság által már elhagyott, elavultnak számító szokásokat őrizte.¹ A terv így egy olyan elemet választott az építési hagyományból, amely még eleven gyakorlatként is létezik a cigányság körében – a sátorépítés hagyományát.

A cigány sátor meglehetősen egyszerű szerkezet – túllógatott végekkel összetámasztott rudakra dobott pony-

va. Ilyen sátrat építenek ma is elsőáldozáskor. A templom tetőszerkezete, valamint a később készült óvoda oromfalai a sátor tartószerkezetét idézik, és a félrehajtott sátorponyva formai motívuma több épület homlokzatán is megjelenik – leginkább erőteljes formában a konyhabővítés esetében. A használók számára az analógia felismerhető, ezzel kötődésük az épülethez erősödik.

Ugyancsak a felismerhetőség igénye indokolta a szándékosan „archaikus” tömegformálást, a nyilvánvalóan, első pillantásra felismerhető „templomszerű” épületet. A cigányság megfogalmazott igénye volt a „sok, hegyes torony” – ez az elképzelés vélhetően egyfajta prototípus, a gótikus templom látványára utal. A közösség kötődésének kialakítása ez esetben annyira fontos szempont volt, hogy fel sem merülhetett semmiféle progresszív, a kortárs trendekhez jobban közelítő, elvont megoldás – született ugyan ilyen szellemű mesteriskolás terv is, de azt a leendő tulajdonosok egyértelműen elutasították.

A menet közben az építetők részéről kért, sőt olykor kikényszerített változtatások – például az ablakok íves zárása – is mind egyértelműen az archaikus, megszokott és könnyen dekódolható formák irányába mozdították a külső megjelenést. Komoly tervezői leleményre és rugalmasságra volt szükség ahhoz, hogy a végleges épület a tervezői szándékot és a megbízói igényeket egyaránt tükrözze. A cigányság véleményét kezdetben a még működő Vének Tanácsa képviselte sajátos döntéshozatali technikával. A tucatnyi ember mind sorban elmondhatta a véleményét, majd ezután a legidősebb kimondta a verdiktet, ami innentől fogva mindenki számára kötelezően működött.

Az elkészült együttes tanulságos példája annak, mit vár el, és mit kíván nyújtani a humánium nevében a többségi társadalom egy periferiára szorult csoport esetében. Úgy igyekszik fokozni a csoport azonosulását az épülettel, hogy a saját hagyományaikból vett, illetve az elvárt tartalmakhoz könnyen asszociálható elemeket használ, ugyanakkor nagyon határozottan kiáll a saját értékrendje mellett, s mindezt a földrajzi környezet építészeti nyelvéhez igazodva teszi. Az egyszerű tömegformálás, a hagyományos anyagok és szerkezetek korszerű funkcionalitással párosulnak, de a térszervezésben figyelembe veszik a sajátos viselkedésformákat – sok, a külső tartózkodásra alkalmas közösségi tér, mind a közösségi épület, mind az óvoda esetében. Az egész együttes építészeti megfogalmazása a fegyelmezett rendet sugallja, ami viszont a többségi társadalom elvárása. Feltűnő építészeti szándék a színek redukálása, ami egyértelműen szembemegy a cigányság saját igényeivel, és a befogadó szabolcsi környezet szolid építészeti képéhez igazodik. Ahol lehet, ezt felül is írják a használók, például az átluk kifestett termék esetében, vagy az óvoda vizes helyi-

ségeinek burkolatváltásakor. Összességében az épületegyüttes egyfajta kívánatosnak tartott identitás kifejeződése, amely kívül vezérelt, mégis igyekszik figyelembe venni a célcsoport eltérő kulturális hátterét.

Identitásmix: a romániai „cigodák” – cigány paloták

Az európai kultúra által felkínált identitástól megdöbentően eltérő képet mutat a tehetős romániai cigányság építészete. Igaz, hogy többnyire földrajzilag behatárolt területekről van szó, ahol nyilvánvalóan hat a közösségen belüli minta, ám ez a minta markánsan eltér a „gádzsók”, a nem cigányok építészététől. És markánsan eltér attól a mintától is, amit társadalomkutató szakemberek a cigányság alapvető lakhatási elvárásai alapján kívánatosnak tartanak. A cigányság számára tervezett projektek általában nem mutatnak túl a szükségépítéssel keretein, bár akadnak kivételek is, ahol az életmódbeli sajátosságok figyelembevételével igyekeznek megfelelő életteret kialakítani a nyomortelepekről kiköltöztetett családok számára. Az így levezett funkcionális igények: a közösen használt nappali szoba tűzhellyel, a szabadba nyíló nappali, a közvetlen kapcsolat a szomszédsággal² sehol sem érhetőek azonban tetten a sokszintes, soktornyos, sokerkélyes cigány palotákban.

Ezeket az európai építészeti kategóriák mentén sehogyan sem értelmezhető épületeket a szakirodalom a kommunikáció egyik formájaként értelmezi, amely az etnikai hovatartozás egyik szimbolikus kifejezési formája.³ Romániai építészek többen is foglalkoznak a témával,⁴ a legismertebb Mariana Celac urbanista, aki Király József építésszel, és Marius Marcu-Lapadat építész-designerrel közösen 2001-ben a *Tinseltown* című fotósorozatukkal keresett választ a jelenségre. Bár a romák véleménye is megoszlik arról, hogy mennyiben tükrözik ezek a paloták a cigány identitást, Mariana Celac építészeti és szociológiai szempontból is megkerülhetetlen jelenségnek tartja őket utalva a rendszerváltás utáni elterjedésükre. „Huszonöt év – „építészeti” szempontból elhanyagolható időtartam – alatt a délen megjelent „stílus” vagy „modell” az 1300-as évekbeli karavánok útvonalán eljutott az ország nyugati és északi részébe, majd Szlovákián, Csehországon és Lengyelországon keresztül Európa nyugati felébe. Ennek az építészeti kalandnak az alapja – akármennyire is giccsnek lehetne besorolni (valójában az is) – az a szándék marad, amely a „magas” építészeti tekintélyét választotta az új, helyhez kötött identitás hordozójának.”⁵

A bádoggal fedett, az *Ezeregyéjszaka* meseillusztrációjának beillő paloták pusztán presztízscélokat szolgálnak, sokszor be sem fejezik őket, ám homlokzatukon ott díszleg a tulajdonosnak a közösségben használt „csúfne-

Romániában több faluban is egész utcákat foglalnak el a sokszor csak az utca felől – vagy még ott sem – befejezett cigány paloták. A „cigodák” stílusa Kárpátalján át egész Szlovákiáig elterjedt

fotó: Spiridon Manoliu

A villák belsejében is a fényűzés reprezentálásáé a főszerep: a klasszikus építészettől elcsúszott díszítőelemek és anyagok ötleterezése, a nyugati tektonikus gondolkodás mellőzése alkalmazása az *Ezeregyéjszaka* díszletét idézi

fotó: Moór József

ve”. Ebből önként adódik a következtetés, hogy a paloták üzenete nem a kívülállóknak szól, hanem a közösségen belül elfoglalt pozíciót szimbolizálja. A felhasznált motívumok a lehető legváltozatosabbak, forrásuk a román középületek stukkódíszzeitől a szamárhátíves abla-

A módos cigányoknak a közösségben betöltött státuszát szimbolizáló lakóházak legjellegzetesebb formajegyei: a szimmetria, a szintek, az erkélyek és tornyok zsúfolása és a bádoggal fedett, pagodaszerű tetőzet. Az abszurditásában is sajátos stílus képviselő építési gyakorlat az építészettelmelettel foglalkozó szakemberek figyelmét is magára vonta

fotó: Lutz Fischer-Lamprecht

kokig terjed, s épp ilyen tobzódó és következetlen az anyaghasználat is. Márvány, gránit, fa, alumínium és csempe díszíti a legapróbb felületeket is – az utca felé, mert a hátsó homlokzat gyakran vakolatlan marad. Alapvető kompozíciós elv a szimmetria, és ennek gyökeres ellentéte: az improvizáció.⁶

Nem alaptalan a párhuzam az *Ezeregyéjszaka* világával – az európai építészetben egyeduralkodóvá vált tektonikus elvvel ellentétben a díszítmény ugyanúgy a szerkezettől függetlenné válik, mint az arab építészetben. A különbség csupán annyi, hogy itt a motívumkészlet felöleli az európai stílusok motívumkincsét is. A stílus kiindulópontjának Buzescu román falut tekintik,⁷ legismertebb magyarlakta területen fekvő példája Bánffyhunyadi. Még esztétikája az európai építészeti ízlés számára meg-

kosság freskókat festett a házak falaira, ezzel csalogatva tömött erszényű turistákat a helyszínre. A freskók azóta Bódvalenkén is megszülettek, a tömött erszényt azonban úgy tűnik, nem olyan egyszerű megnyitni. Az ötlet lényege, hogy a jórészt hagyományos, oldalhatáron álló vályogépületek tűzfalára a cigány folklór alakjait, cigány szokásokat, legendákat, életük eseményeit megörökítő festett képek kerülnek. Egy hagyományosan a cigányságnak tulajdonított jellegzetességet állít a figyelem középpontjába: az élénk színek iránti vonzalmat. Bódvalenke hagyományos falusi házain a freskók megjelenése előtt is felbukkantak az élénk színűre festett részletek – ahogy ez másutt a cigányok lakta településeken szintén jellemző. A színes házakat a projekt művészetté transzformálta, ebből remél bevételi forrást a falufejlesztéshez.

Bódvalenke tűzfalain művészek és helybeliek közös munkájával készülnek a freskók

fotó: Tasi Ákos

Horváth János miskolci festő képének címe: *Büdidanya és a két haragvó angyal*. A kép témáját a helybeli gyerekek találták ki, és ők ragasztották a gólyához is. A Komjától felül a faluba érkezőket ez a freskó fogadja

kérdőjelezhető, addig vizuális világa vitathatatlan művészi asszociációkat ébreszt, ahogy ezt Carlo Gianferro fotográfus 2007-es *Gypsy Architecture* című albuma és 2008-as, World Press Photo-díjas sorozata illusztrálja.⁸

Vezérelt identitás – Bódvalenke, freskófalu, a mélyszegénység vizuális luxusa

A realitás azonban többnyire nem a luxus fitogtatása, hanem a mélynyomor. A Borsod megyei Bódvalenkén a kitörés egyedi módjával próbálkoznak – a nem cigányokat hívják a cigányok közé a párbeszéd beindulását remélve. Pásztor Eszter 2009-ben útjára indított kezdeményezésének mintája egy egyiptomi falu volt, ahol a la-

A falu közepén, a temetőbe vezető út mellett található a kislétai gyilkosság áldozatainak emlékére festett kép, Váradi Gábor alkotása

A meglepően élénk színek néhány hagyományos homlokzaton is felbukkannak Bódvalenkén

A képeket első körben Horváth János miskolci cigány festőművész készítette a falu lakosságának közreműködésével, később más roma festők is csatlakoztak a projekthez, egy képet pedig miskolci művészeti iskolások festettek. A freskófalú sikert aratott a 2011-es Velencei Képzőművészeti Biennálén, folyamatosan pályázhatnak magyar és külföldi cigány művészek a falak festésére. Eddig mintegy húsz kép készült el különböző festői stílusban, ezzel a roma festészet egyedülálló szabadtéri tárlata jött létre.⁹ Az egységes szellemi háttér szembeötölő, és ez megint felveti az identitás kérdését, habár itt az épített környezet csak keretül szolgál a szimbolikus tartalom megjelenítéséhez. Később építészeti problémaként vetődhet fel azonban a művek megőrzésének kérdése, hiszen az épületek romlása óhatatlanul a festmények pusztulásához vezet. A projekt kísérlet arra, hogy a cigányság számára nem idegen médium – a mese és a kép – révén erősítse a közösség önbecsülését, és adjon moti-

A képek mellett a falu másik nagy értéke a falut körülölelő, védett lág. A kettőt összekötő szimbolikus alak a lápon élő sárkány – az évente nyár elején megrendezett fesztivál főszereplője. Ferkovics József: *Sárkányünnep* c. képe a 2010-es eseményre készült

vációt a továbblépésre. Különböző szervezetek már felfigyeltek a faluban folyó munkára. A MOME hallgatói nyári workshopok keretében foglalkoztak Bódvalenkével, az idei *Design Hét* vezető kiállításán két ide készült munka is bemutatkozott: egy helyi ételeket bemutató szakácskönyv és egy terményszárító. A projektet új gazdája a Magyar Református Szeretetszolgálat Alapítvány.

A bemutatott három építészeti mű három irányból közelíti a cigány identitás kérdését. A rendkívül komplex problémakört épp csak érintve mutat példát arra, hogy az épített környezet és használóinak bonyolult kölcsönhatása hogyan formálja az építészeti megjelenést és az építők identitását.

Zöldi Anna

- 1 Csanády Gábor *Cigány építés, cigány építészet* c. tanulmánya megjelent az Országépítő 2006/4. számában, pp. 26–30
- 2 Martinkó József
- 3 <http://hg.hu/cikk/epiteszet/5500-ciganyok-ideje>
<http://eletmod.transindex.ro/?cikk=7767>
- 4 Ioana Savu-Gruita: *Általános észrevételek az erdélyi roma közösségek építészetére nézve (Consideratii generale cu privire la arhitectura comunitatilor de romi din Transilvania)* című szakdolgozata. Babes-Bolyai Tudományegyetem, 2005.
- 5 http://www.balkon.hu/balkon_2001_10/10celac.html, Mariana Celac: *Identitás és giccs*. Balkon, Cluj, 2001/3.
- 6 <http://eletmod.transindex.ro/?cikk=7767>
- 7 <http://budapest.cafebabel.com/hu/post/2009/01/30/Buzescu-a-szurrealis-roma-epiteszet-realitasa>
- 8 <http://www.carlogianferro.com/gypsyinteriors/>
- 9 <http://www.bodvalenke.eu/freskok>

Hangsúlyos kortárs gesztus a
kistelepülés központjában

Pályázati makett

ABSZTRAKT HAGYOMÁNY

Református közösségi ház Szandaszőlősen

A beépítés elemei a különböző ház
archetipusok absztrakciói

Fontos szempont volt a vizuális
kapcsolat a település és az együttes
között

Az eltérő minőségű belső kertek
köré szervezték az épületeket

A belső udvarra szerveződnek a közösségi ház terei

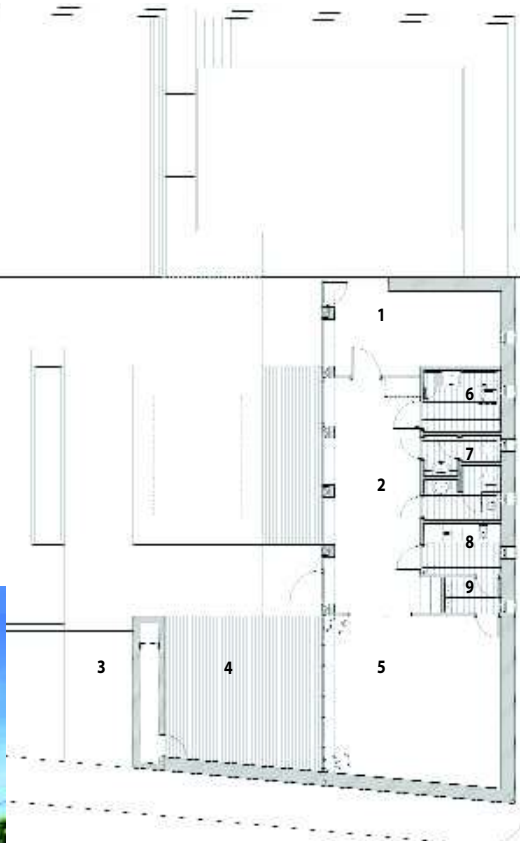
Szolnok kertvárosi településrészének, Szandaszőlősnak a – közösségi intézményeket befogadó – központi részén található a református közösségi ház, mely egy 2008-ban lebonyolított meghívásos tervpályázat győztes munkája alapján épült meg. A pályázati terv három különálló épületből és a köztük kialakuló, eltérő minőségű kertek, udvarok együtteséből állt össze. A terv kiemelkedő eredménye volt az egyszerű tömegek racionális elhelyezése, és a belső terekkel szoros kapcsolatban lévő kertrészek sokszínűsége. Első ütemben ebből a tervezetből a többcélú gyülekezeti ház, mely szociális és környezettudatos központ is egyben, illetve a harangtorony és e két tömeg által határolt udvari részek készültek el 2012-ben.

A tervezők szándéka szerint egyszerűséget, tisztaságot sugárzó épületek esetében különböző ház archetipusok

absztrakciói fedezhetők fel. Ezzel a gesztussal a templomegyüttes harmonikusan illeszkedik az építészek azon munkái közé, melyek a hagyományos építészeti eszközök mai továbbélési lehetőségeit keresik, mint a Kisfakoson felépített Ferences Ifjúsági Tanya fedett-nyitott gazdasági faépületet idéző kápolnája.¹ A még meg nem épült templom tömege az egyhajós templomok minimalis kortárs gesztusokkal felruházott átírata. A gyülekezeti ház és főképp a harangtorony már jóval absztraktabb továbbélése a tornácos falusi háznak, illetve a református hagyományok szerint különálló haranglábnak. A konzolos tető a plasztikus formaképzés mellett egyszerű eszközzel segíti a ház környezettudatos kialakítását is. A torony erőteljesen redukált, minimalista tömege – oldalarányai miatt néha már térbeliségét is elvesztve – az

Alaprajz

1. Lelkészi hivatal
2. Előter
3. Harangtorony
4. Faburkolatos terasz
5. Közösségi terem
6. Akadálymenets vécé
7. Vizesblokkok
8. Teakonyha
9. Tároló

A puritán, zárt utcai homlokzat**Fontos a természettel való kapcsolat**

egyházi épületegyüttes szimbolikus jelképe is egyben. A majdani harangnak helyet adó, geometrikus kiharapás távolra jelzi a kortárs építészeti jelenlétét, egyben harmonikus összhangot teremt a konzolos tető utcai falsíkon megjelenő sziluettjével.

A tömegek különállóságuk ellenére egyértelműen összetartoznak. Ezt erősíti az őket összekötő falszakasz is további absztrakciós elemként, mely az önálló elemek tér- és tömegarányához illeszkedve hozza létre a homogén, plasztikus egységet.

Az egyöntetű külső homlokzatkezelés, a fehér vakolat is a homogenitást, a tömegek határainak összemosását, az absztrakt hatást erősíti, miközben a református hagyományokban gyökerezik a puritánság, egyszerűség, amelyeket szintén kifejez.

A megépült udvari részek szorosan kapcsolódnak az épülethez kiegészítve, bővítve annak használhatóságát. A bejárati tér nyitottságával fordul a külvilág felé, a konzolos tető fedett-nyitott előteret, átmenetet jelent a külső és belső tér között, míg a torony, az utcai fal és a gyülekezeti ház közötti intímabb terasz a közösségi terem nyitott bővítménye.

Az egyszerűsége törekvő építészeti megfogalmazás átgondolt, a már említett környezettudatosságot szem előtt tartó működéssel párosul. Az épület alacsony ener-

A tető konzolos túlnyújtása fedett, védett átmeneti tér jön létre

Metszet a közösségi házhoz és a belső udvarokon át

giafelhasználású, a fűtést és melegvízellátást hőszivattyú biztosítja, a padlófűtéssel és a mennyezethűtéssel számos területek használata nélkül, gazdaságosan érhetőek el az ideális hőállapotok. Az alkalmazott technológiák és a beépített minőségi anyagok ellenére sikerült a bekerülési költségeket alacsonyan tartani, mely ismét jól mutatja, hogy a pontos összehangolt tervezés az építészeti minőség mellett a gazdaságos kialakítást és fenntartást is elősegíti.

Az elmúlt évtizedek meglehetősen kusza fejlődésének építészeti, városépítészeti jegyeit magán viselő, heterogén képet mutató városrész egy határozott karakterű,

kortárs épülettel gazdagodott. A második ütemben megvalósuló templomépület és a többi udvari rész jelenti majd a remélhetőleg hasonlóan karakteres, teljes egységet.

Szentirmai Tamás

1. Régi-Új Magyar Építőművészet, Magyar Építőművészek Szövetsége, Budapest, 2007/4. p. 31–32.

Építész: Sajtos Gábor (Sagra Építész Kft.)

Építész munkatársak: Grand Gabriella, Páll András, Virág Péter, Németh Regina

Tartószerkezet: Horváth Csaba

Épületgépész: Almási Zsolt, Kurunczi György

Elektromosság: Gombás Lukács
Építetető: Szolnoki Református Egyházközség

Fotó: Szentirmai Tamás

TÖBBJELENTÉSŰ ÉPÍTÉSZET

A szegedi Szent-Györgyi Albert Agora épületéről

A főbejárati homlokzatok rácsos, metszetszerű kialakítása zárja közre a központi agorateret

Az együttes új félpublikus közterét archetipikus elemek veszik körbe: a „ház”, a „campanile” és a „domb”

Hazai középület-építészetünk kiemelkedő példáira általában jellemző a jelentéstani egyértelműségre, a koncepcionális alapvetések monolitikusságára, az épület egyértelmű olvashatóságára való törekvés. Izgalmas kivételek azok az esetek, amelyekben az építészeti koncepció többolvasatú, egymásnak akár csaknem ellentmondó értelmezési keretek termékeny együttélésének biztosítva lehetőségét.

A különleges építészeti fejlemények persze rendre a kivételes kontextusoknak is köszönhetőek. A szegedi Szent-Györgyi Albert Agora illeszkedik azon speciális, tudományos-kulturális központok sorába, amelyek több vidéki nagyvárosban európai uniós forrásokból valósultak meg. A programra tervpályázatot írtak ki, a Bíráló Bizottság munkáját Reimholz Péter vezette, majd a győztes tervek készítői, Báger András és Helmle Csaba tervezhették meg az épületet.

Az alapvetően új típusú közművelődési, tudományos-kulturális funkciójú intézmény sajátos módon integrált egymástól látszólag nagyon távol eső, de valójában is

külön üzemeltetett rendeltetési egységeket: a Százszorszép Gyermekházat, az Informatikatörténeti Kiállítást (amely már korábban meglévő, országos jelentőségű szegedi gyűjteménynek biztosít helyet), az Informatóriumot (amely a legfrissebb technológiákat bemutató „jövőlaboratórium”) és a Látványlaboratóriumot (amely az MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpont nemzetközileg is kiemelkedő eredményeinek látványos, interaktív bemutatását szolgálja), valamint a hozzájuk kapcsolódó, de tőlük függetlenül is működő kiállítótermi, rendezvénytermi funkciókat.

Ez az összetett tervezési program különleges helyszínen valósult meg a Kálvária sugárút, a Jósika utca, a Golgol utca és a Londoni körút által határolt tömbben, pontosabban annak belsejében, egykori üzemi épületek helyén barnamezős beruházásként. Szeged belvárosának külső övezetéhez tartozó terület az 1879-es árvíz utáni újjáépítés jellemző példája: lazább, változatos beépítésű és igen jelentős magasságkülönbségű épületek határolják.

A tervezők lényegében a tömb geometriai középpontjában, kvázi szabadon álló módon, de egyik oldalán a meglévő tűzfalakhoz tapadva helyezték el az épületet, melynek L alakú telepítési gesztusával és homlokzati megformálásával egyértelművé tették a Kálvária sugárút felőli gyalogos megközelítés prioritását. Az épület földszintjén helyezték el a félpublikus új köztérrel (agorateréből) nyíló többfunkciós aulateret, amely csápszerű nyúlványjaival az épület mindkét oldalán kialakuló félprivát terek felé nyit, mintegy összefogva a telepítéssel szükségszerűen kettévágott tömbbelső maradék tereit. Ugyancsak a földszinten helyezkedik el a rendezvényterem, az aulater bővületként értelmezhető olvasó- és kiállítótér és az abból nyíló kisebb előadóterem, valamint az agorater felé nyíló üzletek is. Az első emelet a Százszorszép Gyermekházé: a nagy, teraszkapcsolatos játszóházi tér és a különféle műhelyek elfoglalják mindazon területeket, amelyeket a földszinti nagyterem kétszintesége miatt légtér szabadon hagy. A második emeleten helyezkedik el a Látványlaboratórium egysége, és mind az Informatórium, mind az Informatikatörténeti Kiállítás kétszintes elrendezésben részben itt, részben a legfelső, harmadik szinten működhet. A gépjárművek – a magas talajvíz miatt – a földszinten kaptak helyet: az L alakú beépítést majdnem U alakúvá kiegészítő, de a főbejárat felől domb mögé rejtett épületszárnyban. Ehhez csatla-

kozóan, az agorateret zárva kis kávézó épült a zárható udvar határára, melynek sarkában az épület jelképéül szánt, de az udvart átöblítő kürtőhatása miatt klimatikus szerepet is betöltő torony áll.

Mind kontextusában, mind belső funkcionális rendjében összetett, mégis egységes képet nyújtó épülettel van dolgunk. Ám az egyértelműnek, kézenfekvőnek tűnő megoldások mögött valójában nagyon is rafinált és összetett háttérű tervezői döntések állnak, teret engedve ezzel az értelmezési keretek tágasságának is.

Addíció és kontextus

A helyszínválasztásban kódolva volt az épület paradoxona: tömbbelsőben miként képest önálló és méretéhez, jelentőségéhez mérten hangsúlyos középületté válni. A 2009-es tervpályázat pályaművei alapvetően háromféle megoldást kínáltak. A Kálvária sugárút és a Gogol utca között kialakult építési hely bizonyos értelemben kettévágja a teljes tömböt. E kettévágás megszüntetésével, ha tetszik, befoltozásával éltek azok a pályázók, akik a régi, meglévő tömbszövetbe olyan új, mesterséges szövetszerű beépítést képzeltek el, amely az inhomogén funkcionális egységeket, és fordítva, az azokhoz tartozó köztereket fűzték föl egyazon új rendszerben. Voltak, akik a takaratlan tűzfalak problémájára kerestek válaszokat mind több ilyen pozíció megoldásával, a régi szövet foly-

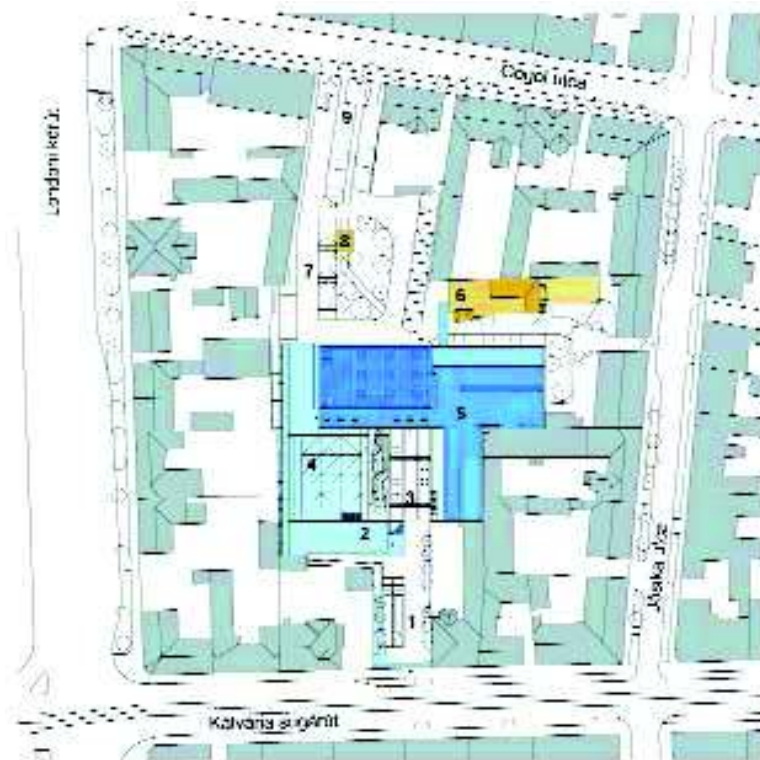
A „klímatorony” egyszerre szellemes megoldás az udvar gravitációs átszellőzésére, és egyszerre az együttes identitását adó jel

É p í t é s z :

B á g e r
A n d r á s ,
H e l m l e
C s a b a

Helyszínrajz

1. Előudvar
2. Étterem – klímatorony
3. Agora díszter
4. Prizmás domb
5. Agora épület
6. Felújított irodaház
7. Parkolóudvar
8. Porszívó torony
9. Fejlesztési terület

A Gogol utca felőli lyukarchitektúrás homlokzat

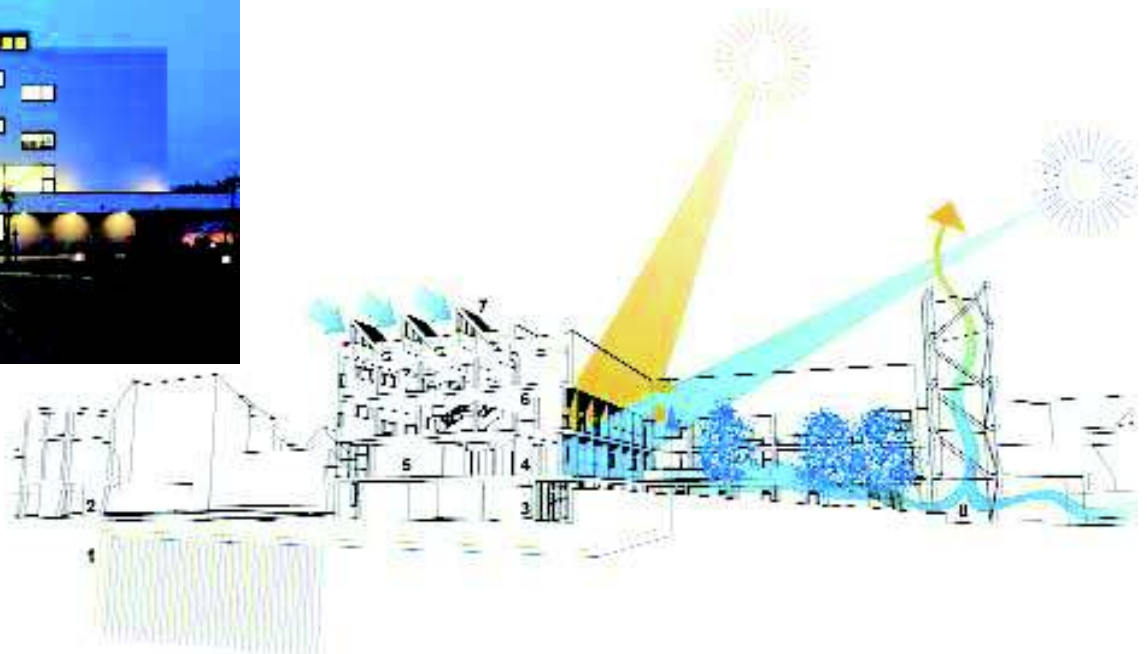
tatásával. És voltak tervek, amelyek vállalták a tömbbelsőbe települő épület „abszurditását” alapvetően szabadonálló megformálást választva, közéjük tartozik a nyertes és megépült pályamű is.

domb jelenti csupán. Szabadon álló, mégis hozzátapad a Jósika utca felőli tűzfalakhoz, azaz kötődik a beépítés kontextusához, és valójában inkább át- mint körbejárható. A tömböt határoló két utca között nyitott és zárt te-

Az épület működése egy gép rafináltságát mutatja: az egyes építészeti fordulatok mind a tudatos energiagazdálkodás szolgálatában állnak

1. Talajszondák
2. Porszívó torony
3. Üzletek
4. Zsibongó
5. Mozgásműhely
6. Informatikatörténeti kiállítás
7. Felülvilágítók napelemekkel
8. Klímatorony

Szabadon áll, de valójában tovább is szövö a tömb szövét, csak inkább additív, semmint hasonulni kívánó módon; ugyanakkor nyitott struktúráként viselkedik, ez biztosítja alkalmazkodóképességét. Az agoratér felől L alakú épület valójában U alakú, még akkor is, ha a térfalat egyik oldalról a földszintes parkoló tömeget takaró

rek, épített elemek sorolása, egymásba fűződő láncolata terem kapcsolatot, így a Kálvária sugárút klasszikus foghíjpozícióját egy épített kapuelem zárja, melyből keskenyebb előtér nyílik (díszmedence, kerékpártárolás). Valójában innen tárul fel az épület telepítését meghatározó, nyitott agoratér, amelyet körbevesznek az egyes –

egymástól eltérő minőségű – épületelemek: a torony, a kávézó földszintes pavilonja, a domb mögé rejtett parkolók és az L alakú főtömeg. E térhez csatlakozik immár az épületbelsőben megfogalmazott aulatér, amely – belső elosztószerepén túl – kapcsolatot teremt az épület mögötti területtel is, ahol további parkolók és a gazdasági feltöltés mellett természetesen a Gogol utca felőli alternatív gyalogos megközelítés is megvalósul az e területen meghagyott régi fűrészportharólor porszívó tornyának kapszerű felhasználásával. A tervezők az épület és a Gogol utca között két további lehetséges épületszárny beépítését javasolják, additív struktúrájuk a jövőben folytatható. A két utca között lineárisan felfűzött terek itt-ott kapcsolódnak a meglévő szövethez is: a kapuépület, a kerékpár- és a gépkocsitároló és maga a főtömeg is úgy foglalja el helyét, ahogy azt a telek kontúrja, illetve a kialakult kerítés- és tűzfalak indokolják, a tömbbelsőben meghagyott egyetlen épületet üveghíddal kapcsolja magához.

Az addíció, mint tervezési eszköz a belső elrendezésben is érvényesül, hiszen a nagyon is eltérő funkciók „tetris”-elemeként a legkompaktabb, legraktikusabb és funkcionális kapcsolatokban is működő alakot vették fel.

Tetten érhető a különféle minőségű külső és belső terek sorolásából, összefűzéséből összeálló új montázs, amely úgy hoz létre teljesen új kontextust, hogy a meglévővel is viszonyt teremt.

Tárgy a tömbbelsőben

Az épület öntörvényű objektumként került a tömbbelsőbe. Minden alkalmazkodó gesztusa ellenére olyan új szövelem, amely bizonyos szempontból sokkal inkább tárgyyszerűségével hívja fel magára a figyelmet.

Maguk a tervezők is felkínálják ezt az értelmezést: a pályázati műleírásban utalnak az épület kétarcúságára: míg a Kálvária sugárút irányából megközelíthető bejárati előtér felőli homlokzatokat a monitor display-felületéhez

(a bélietében színezett rácsot a képernyő pixelstruktúrájához) hasonlítják, addig a Gogol utca felőli, hierarchiájában mindenképp másodlagos oldalt, annak a technológia által megkövetelt formájú hátuljához. Tetszetős analógia, kézenfekvően kötődik az informatikai kiállítási tárgyak világához is, de üdítően távoli, semmint hogy direkt üzenetként érzékelnénk.

Mégis egyazon épületen belül a homlokzatok ilyen radikálisan különböző kezelése a mögöttes funkciókkal csak részben magyarázható. Sokkal inkább olyan pre-koncepcióról van szó, amely az épülethomlokzatok közötti különbségtételt (és az ebből fakadó tárgyyszerűséget) is a telepítés, azaz a két oldal didaktikus megkülönböztetésének szolgálatába állította. Így a tervezők az agórátér felőli L alakú homlokzatok esetében szigorú rácsot alkalmaztak, amelyet a szükséges helyeken a rács szerkesztésének szabályaihoz képest módosítottak (lodzsák, kis magasságú ablakok, a sarkon önálló rács-elemek), míg a másik homlokzaton ott helyeztek el külső síkú ablakokat, ahol a mögöttes funkció miatt az szükséges volt. Másképp fogalmazva: míg a főhomlokzat építészeti kötődése alapvetően az egész terv szerkesztésére jellemző raszter homlokzati kivetülése, addig a hátsó homlokzaton nyoma sincs a raszterelvűségnek. E ket-tősség miatt az L alakú homlokzatokat valójában metszeteknek érzékeljük. Mintha egyetlen nagyméretű tömbből lenne kimetszve a főbejárat két homlokzati oldala, majd a kimetszés, mint inkább tárgyformáló szerkesztés ténye nyersen és őszintén feltárulkozna.² Ha ezt a kortárs építészetből jól ismert szerkesztési elvet összevetjük azzal a ténnyel, hogy épületünk a tömbbelsőben áll, ahol homlokzatok és tűzfalak sajátos montázsa jelent épített kontextust, akkor épp ennek finom átíratásként tekinthetünk magára az új épületre is.

A tárgyyszerűség az épületbelsőben is megfigyelhető. Nincs két egyforma szerkesztésű szint. Kétszintes terek légterei szorítanak ki funkciókat a felsőbb szinteken, és

- 1 Dobó Csaba: *Rácsos, izgalmas és zöld* c. cikkében idézi Helme Csabát: „Lényegében az épület elé egy mennyezet nélküli aulát álmodtunk...”. In: szegedma.hu, <http://szegedma.hu/hir/szeged/2012/09/racsos-izgalmas-es-zold-teriteken-az-agora-fotok.html>, 2012. szeptember 4., utolsó megtekintés: 2013. január 18.
- 2 A metszetből kiinduló szerkesztésnek ez a homlokzati kivetülése figyelhető meg a tervezőpáros III. díjjal jutalmazott NKE Sportközpontjának pályaművében is. In: <http://epiteszforum.hu/nke-sportkozponta-bahcs-muvek-iii-dijas-terve>, utolsó megtekintés: 2013. január 18.
- 3 A granadai Alhambra olyan palota, amely ugyancsak rejtett pozícióból, a várudvarból tárul fel. A pályázati műleírásban a várfal analógiáját a tömb épületei, a palotáét a tömbbelsőbe kerülő Agora épület jelenti.
- 4 Vö. „Megfelelve a kornak, mely végzetesen vonzódott a lépték és a kontextus megbontásához, a mérnökirodában dolgozó építész egy téglaburkolatú, túlméretezett, zárt kubust tervezett, amelynek semmi köze környezetéhez, kizárólag önmagához illeszkedik. Az így létrejött együttesek abszurditását a csupasz tűzfalak, a szabadon futó kémények és a szomszédos többszintes házak félbevágott világítóudvarainak legvégsőkig kiélezett hatása adja. ... A nosztalgikusan alkalmazkodni akaró nyolcvanas évek elmúltával ezeket a mesterségesen létrehozott foghíjakon álló transformátorállomások az új minimalizmus jegyében avantgárdisztikus, kompromisszum mentes modern építészként üdvözöljük.” (Pazár Béla: *Baustelle Ungarn. Neuere ungarische Architektur*. Akademie der Künste, 1999, p. 15.)

Az Informatórium belső tere: a teret hosszirányú faltartó hidalja át

A rácsos homlokzat mögött általában közösségi terek húzódnak

fordítva, a helyiségek közötti megmaradó tereket pontosan töltik ki a nagyobb belmagasság-igényű terek légterei. Valószerűtlen faltartó hidal át ott, ahol ez a fajta szerkesztés a pillérszteres rendszerrel már nem követhető le. Mintha egy épületgép belsejét látnánk, ahol a rendet elsősorban nem az építészeti, tartószerkezeti szerkesztés, hanem a funkció belső ökonómiaja határozza meg.

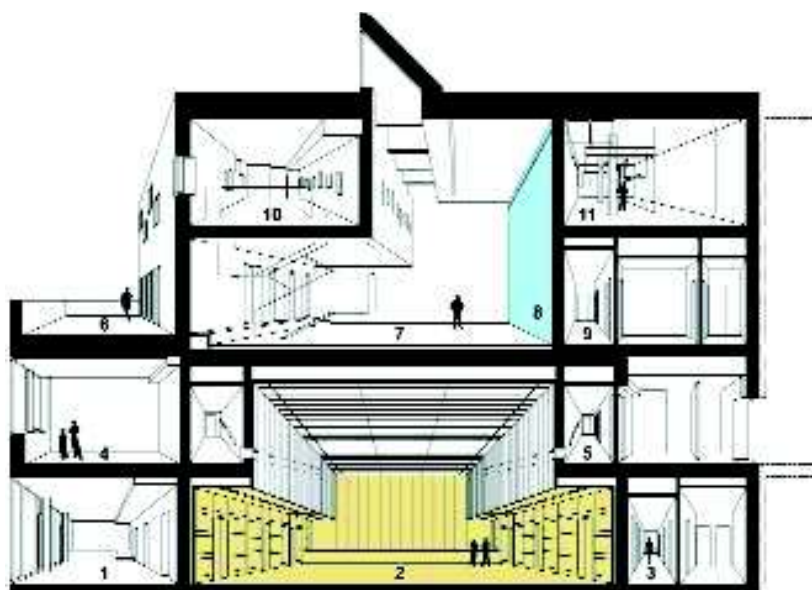
De épületünk működése is sokkal inkább egy gép rafináltságát mutatja: az egyes építészeti fordulatok mind a tudatos energiagazdálkodás szolgálatában állnak. Az észak felé felnyíló hatalmas shed-tetők, a déli homlokzat

reprezentativitását a Kálvária sugárút felől feltároló új köztér, az agóra, mint – ahogy a tervezők fogalmaztak – „nyitott aula” köré telepített, bizonyos értelemben monumentális elemek együttese érte el. Az agoratér ugyanis hiába lenne a tömbbelsőben kellő nagyságú, hiába lenne kapcsolata a Kálvária sugárúttal megfelelő, ha – méretéhez képest – nem értékelné tudatosan túl e téri helyzetet az őt körülvevő építészeti és kvázi építészeti elemek minősége és jelentéstartalma.

A rácsos homlokzat, noha épp olyan magas, mint a túlóldali lyukarchitektúrás párja, elvont szerkesztésénél fogva nagyobb, más léptékűnek tűnik. Nem „csodák

Giuseppe Terragni, Casa del Popolo homlokzata, Como, 1936

Metszet

1. E-pódiumtér
2. Díszterem
3. Előadói öltözők
4. Kézműves műhely
5. Kukucskáló ablakok
6. Terasz
7. Informatórium
8. Screen-fal
9. Mellékhelyiségek
10. Intelligens otthon
11. Légtechnika

hátrahúzott üvegezése a benapozás hatásait optimalizálja, a jelkép torony kürtőhatása pedig az udvar átszellőzését hivatott segíteni. A gépészeti működés jórésze rejtett, de ami megmutatható, az „látványgépészetként” a közönség számára is megismerhető.

A mára a plasztikus téglapítézet és a kontextushoz való bátor viszonyulás szép objektumaivá váló (egykor a kontextussal szemben érzéketlen korszak által létrehozott) fővárosi trafóházak világa juthat eszünkbe. A történeti szövetbe helyezett tárgy itt persze kifinomultan egyensúlyoz tárgyszerűség és házszerűség, szövetidegenség és alkalmazkodóképesség határán.⁴

Építészeti mikroklíma

Az alkalmazott építészeti elemek konnotációi közérthető olvasatként állnak előttünk: ház, torony, tér és domb. A tervezők – innen nézve meglehetősen módon – egy olyan archetipikus kollázt alkottak, amely öntörvényű módon éli életét a tömbbelsőn belül. Az önálló identitás megfogalmazását, az alappozíció, a tűzfalak, belső udvarok óhatatlanul másodlagos építészeti világának felülírását, az új, csaknem 6800 négyzetméteres középület rep-

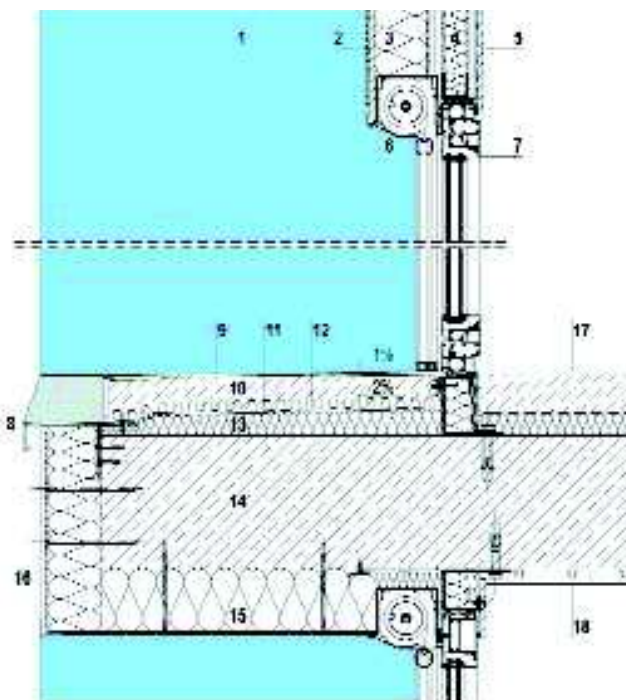
palotájára” vagy játszóházra, informatikai kiállításra, sokkal inkább reprezentatív középületre, például város-házára asszociálunk. Elvont szerkesztése messze a mögöttes funkció jelentéstartalma fölé emeli jelentésének rétegeit. De ugyanezt a hatást érezni a már-már klasszicizáló tagoltság, a kifutó fődémszintek, a legfelső szint tömör homlokzata vagy az absztrakt oszloprendeknek érzékelhető homlokzati pillérek miatt is. Palotahomlokzat – érvelnek igen távoli analógiára hivatkozva a tervezők a pályázati műleírásban.³ De talán nem tűnik távoli előképnek említeni Giuseppe Terragni 1936-os comói Casa del Popoloját, ahol a főhomlokzat szerkesztése az épület raszterének kivetülésén túl egyfajta absztrakt klasszicizálást is mutat.

A torony, mely a térnek a főépülettel szemközti pontján áll, kijelöli annak határát, ugyanakkor szinte funkció nélkül megfogalmazott jel, amely egyrészt a tömbön kívül, már a sugárútról is látható, másrészt logószerű megjelenésével igyekszik ellensúlyozni a tömbbelső negatív alaphelyzetét: „campanile” és elvont geometriai vázszerkezet egyszerre.

A leginkább meglehetősen mégis a domb, amely a ga-

Transzformátorház a Dob utcában, építész: Lestyán Ernő, 1969

A rácsos homlokzat részletrajza

1. Bélétek színezése – nemesvakolat
2. 11 mm üvegörlemény lap – nemesvakolat felületképzéssel
3. 10 cm ásványgyapot hőszigetelés
4. Szakipari „szemöldökkfal” acél vázszerkezete ásványgyapot kitöltéssel
5. Belső oldali párazárás, festett üvegörlemény lapburkolat
6. Vezetősínes vászonárnyékoló vakolható tokszerkezettel
7. Hőhídmentes alumínium nyílászáró szerkezet
8. 0,8 mm titáncink párkányszegély
9. 3,5 mm hálóerősítésű, nagyméretű (300×100 cm) greslap burkolat
10. 5-6 cm vasalt aljzabeton
11. Műanyag fátlyóval kasírozott műanyag felületszivárgó lemez
12. PVC vízszigetelés + műanyag fátlyó elválasztó réteg
13. Expandált polisztirolhab hőszigetelés
14. 25 cm vasbeton födém
15. 12 cm ásványi szálal hőszigetelés
16. Öntisztuló üvegszálal erősítésű mikroszilikon nemesvakolat
17. Műgyanta padlóburkolat
18. 3 cm hűtő-fűtő mennyezeti vakolat

rázsok földszintes tömegét takarja, és képezi ezzel harmadik térfalat az agoraternek. Tekintve a környezet topográfiáját és morfológiáját, sokkal inkább olyan építészeti mikroklímát teremt, amely ugyancsak az alapállás paradoxonát kísérli meg feloldani. A pályázati terv megoldása, amely az agorateret és a dombot egyazon szerkesztésű, egymásba folyó térként határozta meg, nagyvonalúbb megoldás volt, mint a megvalósult, tájépítészeti „belakott”, tagoltabb változat.

Több, egymást kiegészítő, együtt élő jelentést az a fajta építészeti képes hordozni, amely kellőképp nyitott már a tervezés során is a különféle asszociációk irányába. E háznak számos – ebben az írásban nem elemzett – értéke mellett ez a legfőbb sajátossága. A Bíráló Bizottság 2009-es záró jelentésének utolsó, talán Reimholz Péter-

től származó, az épület közérthetőségéért aggódó mondatai pedig érvényesnek látszanak: „A tervet generáló gondolatok gondos, precíz, közérthető megfogalmazása és elfogadtatása egy demokratikus struktúrában alapkövetelmény még akkor is, ha ezeknek az érveléseknek elsősorban szeleptnyítő szerepük van. A ház elfogadtatásához értelmiségi, tudományos, egyetemi, művészeti körökből származó pozitív véleményformálók segítségével lehetne eljutni, mert ez egy ilyen épület.”

Szabó Levente

(A cikk az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.)

Építész vezető tervezők:

Báger András, Helmle Csaba (BAHCS Művek Kft.)

Építész munkatársak:

Antal Gabriella, Báger Nóra, Turai Balázs, Tóth Tamás

Tartószerkezet tervezés:

Ambrus Roland, Méri Tamás

Belsőépítész: Frank György,

Fábián Péter

Épületgrafika: Vékes Balázs

Épületszerkezetek: Handa Péter

Hőhíd megszakító: Schöck

Kert- és környezetrendezés:

Szabó Gábor, Zámbo Nóra

Épületgépészet: Mangel Zoárd,

Kerék Attila, Kovács Zsolt

Épület villamosság: Krén József,

Németi Ferenc, Bogár Péterné

Gyengeáram, épületautomatika: Csányi István

Épületakusztika: Pintér János

Külső közmű és út tervezés:

Bombolya Erzsébet

Középfeszültségű tervezés:

Somogyi János

Tűzvédelem: Báder György

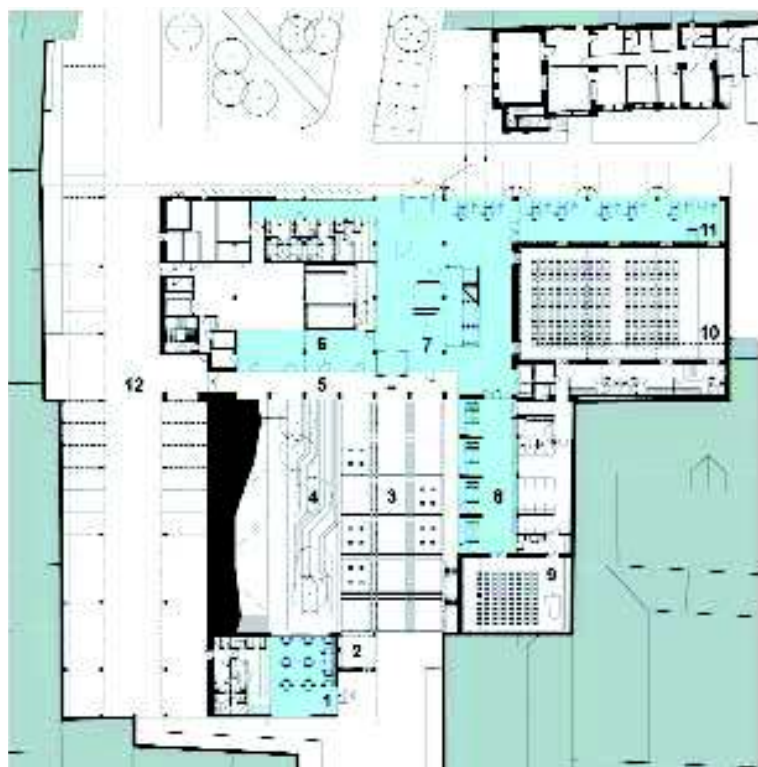
Akadálymentesítés:

Kormányos Anna

Költségvetés: Juhász Lóránt

Látványtervezés: Már Miklós

Fotó: Frikker Zsolt

A földszint alaprajza

1. Étterem
2. Klímatorony
3. Agora díszter
4. Lépcsős ülőfelület
5. Árkád
6. Üzletek
7. Aula
8. Olvasó-, kiállítótér
9. Kamaraterem
10. Díszterem
11. E-pódiumtér
12. Fedett parkoló

Építész:

Janáky, Janáky

és Janáky

Füredi Gizella

REJTŐZKÖDŐ

Régi, újra- és új kultúrház Hódmezővásárhelyen

Hódmezővásárhely a rendszerváltás óta jelentős átalakuláson ment keresztül – ebből is kiemelkedő az utóbbi évek belvárosi rehabilitációja. Köztérmegújítással egybekötött közművelődési intézményfejlesztés – ilyen mérvű települési arculátalakulás a századfordulón jellemezte a dél-alföldi várost.

Keretbe foglalva: történeti templom, háború utáni kultúrház és új épülete zöld fal keretében képez szigetet

Keret

A 19. század első évtizedeiben a kisváros kulturális életét (és első múzeumát) megszervező festőművésze, Tornyai Jánosról elnevezett Kulturális Város-rehabilitációs Program keretében megújult a Városházától induló (ma már igazán) sétálóutca, melyen a Tornyai Múzeum átalakítása és bővítése, az Alföldi Galéria felújítása és a szerb ortodox templom megújítása is megvalósult. A nagyszabású építkezés súlypontja az 1786-ban épített késő barokk templom mellett található, id. Janáky István által tervezett, 1949-ben felépült (egykori nevén) Petőfi Kultúrház.¹

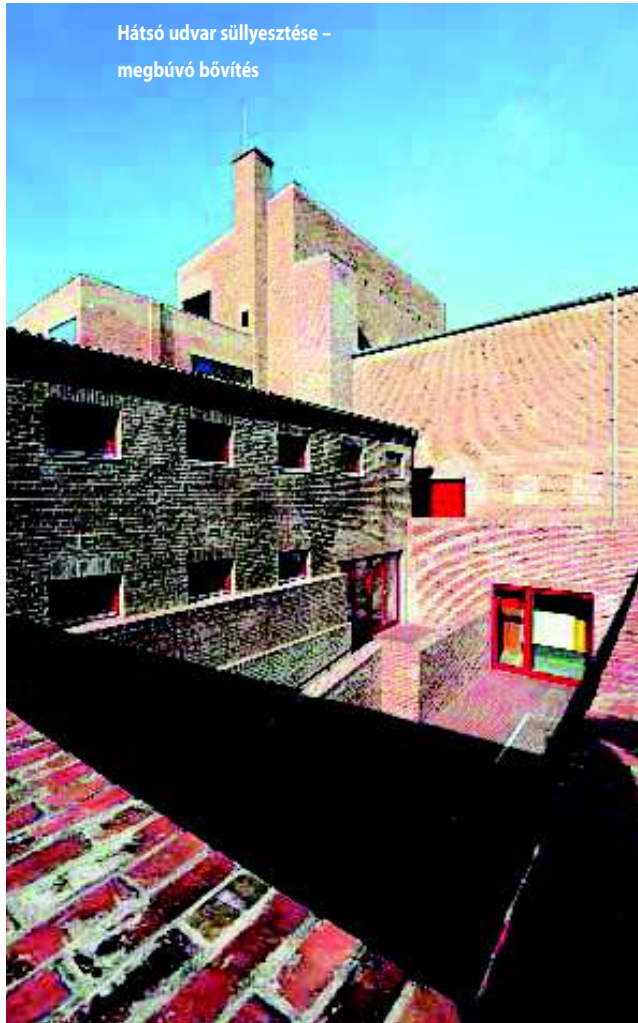
Az átalakulások öt évtizedenkénti periódusait, mint rejtett kapcsolatszál, a település és környezetének örökös életet és identitást is adó anyag, a kerámia, a téglaköti össze. Az első világháború előtti nagy építkezések alkalmával gátrendszerrel vették körbe a belvárost – a várfalszerűen megépült töltés ma is karakteres elem a városmag déli határvonalán. A helyi égetésű agyagtégla a házaknak nemcsak építőanyaga, hanem díszítőanyagává is vált: a paraszt-polgári házak gazdag és nagyon igényes architektúrájává nemesedett. A dél-alföldi kerámiaművesség központjában a második világháború utáni időszakban az intenzív iparfejlesztés is erre alapozott –

és hozta meg a város struktúrájának átalakulását. A belváros átalakulása a városmag körül megindult többszintes beépítések folytatását eredményezte – így jött létre a főtértől északra álló, több keretes beépítésnek folytatása is: Schall József szerény lakótömbjeivel, majd szocreál szalagházzal igyekezett zárni az egységesedő tömbbeépítést. A történelmi indokok miatt az utcavonaltól hátrahúzott telepítéssel elhelyezett kis szerb templom² látszó-

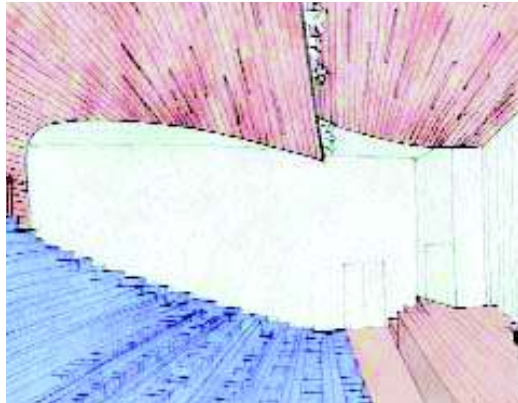

Kultúrház és templom között

Hátsó udvar süllyesztése –
megbúvó bővítés

Messze nem a régi kultúrház-belső

Skandináv rajzolat

lag útjában volt e nagy ívű törekvésnek – de szerencsére a sajátos helyzetet jól felismerő, vásárhelyi születésű id. Janáky István érzékeny beépítése (a feszültségteremtés eszközének továbbvitelével) válaszolt az unikális szituációra. A Kultúrház³ (és a tervezett Népfőiskola⁴ épület-együttese) ugyanis folytatta a városmag felőli zárt sorú beépítést, de a művelődési ház bejárata előtt kis teret képezendő, a szép arányú, légies (skandináv) homlokzatot visszahúzta az utcavonaltól, így átvezetést adott a még beljebb álló templomnak, és csendes hangsúlyt teremtett a tömbfeltárásnak. A kultúrház és a templom között kis utcácska jött létre, mely átkötést biztosít a tömb túldoldali utcavonalán álló Schall-házak közötti hiátushoz.⁵

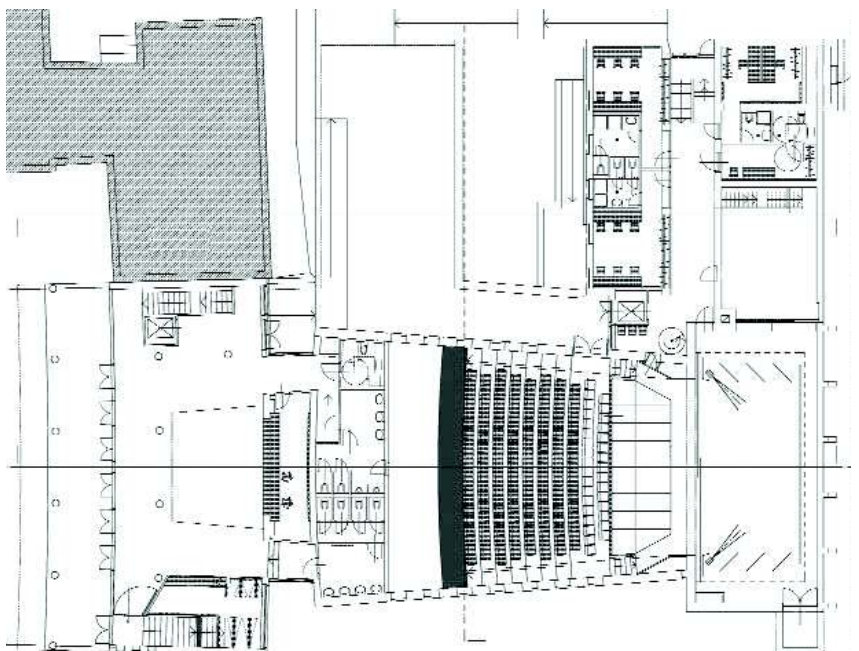
E keretekbe foglalva jön létre az ezredforduló utáni nagy rehabilitációs program elemeként a most már Besenyei Ferenc Művelődési Központ nevet viselő együttes új eleme, a közösségi és szakköri tevékenységeket is befogadó új épület.

Spontán

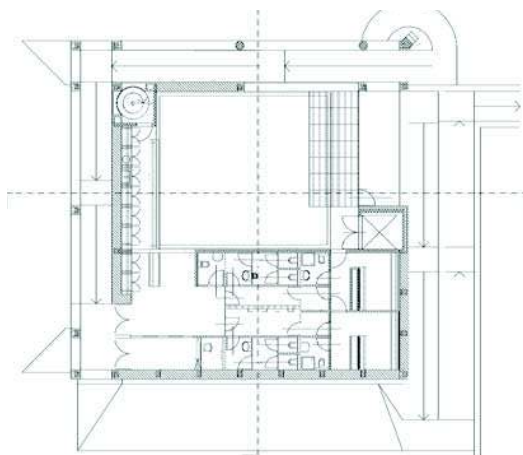
Idősebb Janáky István munkáját fiai folytatták. Janáky István és György (Janákyne Füredi Gizellával) a régi

Kultúrház felújításával a leglényegesebb, „átmentő” beavatkozásokra szorítkoztak, és az új épülettömbnél kívántak kortárs términőséget teremteni. A korabeli épület

Kultúrház átalakításának rajza az utcai térszinten

1. Id. Janáky István és a Dániából éppen hazatért Jánossy György által tervezett épületről nem maradt fenn más részletes korabeli bemutatás, mint a tervek ismertető írás K. Gy. monogrammal (Kaeszt Gyulától): *A hódmezővásárhelyi Petőfi Kultúrház és Népfőiskola vázlatterve*. In: *Új Építészet*, 1948. III. évf. 9. pp. 335–338.
2. A korszak templomépítési gyakorlatáról is szól az épület részletes négynyelvű monográfiája: Csányi Viktor – Sévity Lázárné – Vukoszavlyev Zorán: *A hódmezővásárhelyi ortodox közösség és templom rövid története – The brief history of the orthodox community and church in Hódmezővásárhely*. Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, Hódmezővásárhely, 2012.
3. Az 1949-ben épült ház jelentőségét sokan elismerték: Lőrinczi Zsuzsa (szerk.): *Építészeti kalauz – Magyarország vidéki építészete a 20. században*. 6 Bt, Budapest, 2003. (2. ed.) –, illetve még Bonta János is kiemeli egyedi értékét: „mintha nyersebb, vidékiebb, természetesebb lenne a többi háznál.” In: Bonta János: *A magyar építészet egy kortárs szemével 1945–1960*. Terc, Budapest, 2008. p. 87. Rövid értékelő áttekintést ad: Vukoszavlyev Zorán: *Kultúrház, Hódmezővásárhely*. Építés: id. Janáky István (1901–1966). In: *Metszet*, 2012/6. p. 11.
4. A Népfőiskola oktatási és kollégiumi intézménye (részben valószínűleg a kultúrpolitika változása miatt) nem valósult meg – a helyén később létrejött háromszintes társasház azonban követi az elképzelt csatlakozással a beépítést.
5. Jegyezzük meg, nagyon is előremutatóan alkalmazva egy urbanisztikai ötletet, szinte évtizedekkel megelőzve a városi tömbfel-tárás ma is divatos gyakorlatát.
6. Bernard Rudofsky *Építésznélküli építészet* című kiállítási katalógusa (Rudofsky, Bernard: *Architecture Without Architects*. Museum of Modern Art, New York, 1964.) nagy hatást gyakorolt a következő évtizedek névtelen és spontán építészetéről való külföldi és hazai gondolkodásra – ide helyezhetjük ifj. Janáky István számos írását is (erről még később), de legfőképp ezen gondolatait képileg is közvetítő könyvét: Janáky István: *Az építészeti szépség rejtekei Magyarországon*. Terc, Budapest, 2004.

Kultúrház új épületének a felső szintje

Újabb viszony

karakters jegeit megtartva a legszükségesebb megújításokra koncentráltak, így az épület életében több rétegben rárakódó átalakításokat is meghagyva hoztak létre tiszta használati rendet. Nyílások elfalazása és a későbbi korok igénytelen beépítéseinek kiszabadítása mellett a legjelentősebb átalakítás nem is látszik: az épület által karéjszerűen ölelt tömbbelsőben álló belső udvar lesüllyesztésével új kistermeket létesítettek. Ugyanakkor a színháztermet érintette a legjelentősebb változtatás: az egykoron karzatos, enyhe lejtésű padozattal képzett terep meredekebb lejtésű nézőtérre váltotta fel. Ennek meg-

felelően funkcionálisan áthelyeződött a megközelítés az előcsarnokból elérhető, galériával megnyitott emeleti szintre. E döntés azonban a korabeli skandináv hatásokat közvetítő mennyezet végét jelentette – helyette a korszellemet mímelő széthúzott lécsorból alkotott légi-es, de túlzottan is egyszerűsített vonalvezetésű (tényleges) álmennyezet jött létre (a belsőépítészetet a tervezés egy adott fázisában átvevő) Göde András tervei szerint. A korszerű szcenikai és hangtechnikai igények megvezették a (belső) tervezők kezét, a megoldás kortárs, de teljesen idegen az épület más részein igen gondosan megtartott miliójéhez képest. (Itt miközben egyértelműen új nézőteret és mennyezeti rendszert látunk, addig „skandináv” designban tervezett fényvető falikarokat és az oldalfalak eredeti textúrájára utaló durva vakolatot alkalmaztak a tervezők.)

E magas fokú elbizonytalanodás nem érezhető az épület további új részletein. Bár a finanszírozási nehézségek miatt a kivitelezés derekán jelentős költségcsökkentést kellett véghezvinni, mégis az egységesen szerény tervezői magatartás jó részletek felé vitte a beavatkozásokat. Kimért eleganciával jöttek (néhol csak volna) létre a visszacsúszított felületekhez a markáns-erőteljes színekkel karakterizált kerámia-, valamint linóleumburkolatok és az MDF-bútorfelületek. (Még a – talán csak az építészek számára lényegi – hullámpala táblás tetőfedés is „rekonstruálták”, és a gyönyörű lágy ívvel maghajtó

Belső sziget még növényfal nélkül

főhomlokzati függönyfalat is „csak” átfestették.) A spontaneitás,⁶ a természetes „nőtség” a hátsó épülettömegek homlokzatain érzékelhető igazán – a téglapatchwork jellegű rajzolata varázslatos az amúgy nyers, „ipari” architektúrán.⁷

Montázs

A Janáky-fiúk pedig az új épületre koncentráltak. Az atya⁸ által meghatározott keretek montázszerű továbbvitele két lényegi beavatkozásban mutatható ki. Egyrészt a régi kultúrház és a szerb ortodox templom közötti ut-

Két szint egy markáns tömegben –
külső rámpák által

camegnyitás hangsúlyát erősítették a térburkolatokban is kirajzolódó köztérszervezéssel. A további kistermeket, számítógéplabort és gyakorló (tánc)termet magába foglaló új épületet a tömbbelsőben álló, 1940-es években épített (a templomhoz tartozó) görögkeleti parókia helyére pozicionálták: nagyfokú gondossággal annak eredeti kontúrjait megtartották, közelítően a tömegéhez igazították, még a sarki bejárat helyét is megfogták. A

négyzetes alaprajzba illesztett kétszintes épület süllyesztett alagsorába kültéri rámparendszer, magasföldszintjére árkádos, két oldalt átölelő rámpasor vezet. A tömeg utóbbi, templom felőli homlokzatot könnyítő megoldása csendesíti a tömeg masszív megjelenését, melyet (a régi épülethez hasonlatosan mély színű) téglafelülete és karakteresen a bejárat sarokra metszett, alacsony hajlású szögű hullámpala teteje eredményez.

Másrészt a fiúk egységesen körbezárni kívánták az 1949-ben jól elhelyezett beavatkozást, mintegy a „Janákyak-szigetét” hozták volna létre egy körbefutó élősvény-kerítéssel. Ez utóbbi döntésbe kiemelt szerepet szántak az ortodox templomnak is. Nem véletlen, hogy az 1948-as tervekhez még maga Kaesz Gyula is felvette a kérdést: „Itt is – mint annyi sokszor –, felvetődik

az az eldönthetetlen kérdés: hogyan építsünk régi – esetleg régi jó – épületek mellett? A hozzáigazodás vagy az erős ellentét útját válasszuk-e? S ezzel kapcsolatban kell azt is mérlegre tennünk, hogy egy vidéki kisváros bár jellegtelen, vakolt épületei közt helyeseltető-e feltétel nélkül a tőlük lényegében idegen nyerstégla építésmód?” Mert tudjuk, hogy a téglá vonatkozásában bizony helytelen következtetésekre jutott, de az egymásmellettség kérdésében a leglényegesebb pontját fogta meg a mára (ha kicsit másként is, de) teljessé váló beavatkozásnak. Érezhette ezt Janáky István is, amikor az öt évek óta foglalkoztató élő növényfal architektúrához fordult: a zárt sorú utcavonal mentén a Kultúrház bejárata elől indulva embermagasságú nyírt sövényt tervezett, melyet magasabbra szökő elemekkel kapuzatok törnek (majdan) át. Az áttörések határozott közlekedési irányokat jelöl(né)nek ki a körbefogott régi és új művelődési ház, valamint a templom együttesének szigetszerűen csoportja feltárlásában: a sétálóutca felől a szakrális épület mellett elhaladva, a tömbbelső felé fordulva és a régi kultúrház süllyesztett belső udvaránál záródva. A növényfal (talán) utalás is egyben a szerb templom telkét körbevevő egykori kerítésre is – és ha igényesen fenntartanák, megnőne a tervezett magasságban, akkor korrigálná az 1949-ben hozott döntést, visszazárná a tömböt, így közvetítene rejtett montázsában egy új korminőséget 2012-ben.

És e többszörösen „keretes” alkotás lezárt mű lett. A levél Árkádiából nem folytatódik.⁹ A budapesti születésű Janáky István visszatért apja szülővárosába.

Vukoszávyev Zorán PhD

- 7 A dolgoknak jelentése van – Janáky őszinte értékekhez vonzódása számos írásában megjelenik – lásd: Janáky István: *A hely*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1999. Az írás és alkotás összhangzatáról Janáky „kritikai” olvasatában lásd: Szalai András: *Poézis és forma*. Terc, Budapest, 2011.
- 8 Lásd: Masznyik Csaba: *Az atya, a fiúk és a Szentlélek*. In: Régi-új Magyar Építőművészet. 2012/4. pp. 7–12. Írásában gondosan kifejti a generációs folytonosság mentén ifj. Janáky István és György apjuk iránti (nem csak családi, hanem építészeti értelemben is vett) tiszteletét. Erről tanúskodik a műgonddal készült monográfia is: Janáky István – Janáky György: *Id. Janáky István könyve*. Terc, Budapest, 2007.
- 9 Janáky István: *Levelek Árkádiából*. In: Puhl Antal – Szalai András – Vukoszávyev Zorán (szerk.): *Árkádia*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012. pp. 225–279. Digitális változatát lásd: <http://epitesforum.hu/levelek-arkadiabol>

Növény-architektúra

Építés:

Eredeti kultúrház (1949):

id. Janáky István, Jánossy György
Új épület: Janáky István †, Janáky

György és Janáky Fűredi Gizella
Belsőépítés: Göde András és
Juhász Veronika

Statika: Hatolky Márta,

Romits Gábor, Kalmár Zsolt

Színháztechnika, akusztika:

Strack Lőrinc, Kotschy András

Épületgépész: Pavlics Károly

Elektromos terv: Balázs Judit

Környezet, közmű, közlekedés:

Kovács Árpád, Tihanyi Dominika

Tűzvédelem: Venczel Sándor

Kivitelező: Közgép Zrt.,

Építésmester Zrt.

Fotó: Vukoszávyev Zorán PhD

MOME EcoLab – Bódvalenke fejlesztési projekt

A domb után az ott már Lenke, biztatjuk egymást a négyórás reménytelen autótút vége felé. Egy utolsó kanyar a hullámzó tájban a virágos domboldalok között, és már látjuk a kicsit megdőlt táblát: Bódvalenke. Jobbról egy összedőlő vályogház, balról a lúp szélén néhány másik, azok még állnak. Szakadt fólia az ablakkereteken, öreg pokróc az ajtók helyén. Nem sok mozgás látszik, csak a levegő remeg a kánikulában. Feltűnik az első freskó az egyik házfalon. Aztán hirtelen meztlábás gyerekek rontanak elő egy kertből és tülekedve futnak a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem fehér kisbusza után, egyre többen csatlakoznak hozzájuk, integetnek, lökdösődnek. Amikor a busz begördül a projektiroda kertjébe, ők a kerítésre kapaszkodnak fűr-

tőkben, és onnan kiabálják: kik vagytok, honnan jöttetek, mit csináltok itt, adjatok csokit. Zavarunkat leplezve elkezdünk kipakolni, de valaki csendben ránk szól, hogy a heti ételmet majd akkor vegyük ki, amikor a gyerekek már elmentek. Megzavarná őket a sok étel látványa, nincsenek hozzászokva. Hát itt vagyunk, mondjuk kicsit bizonytalanul magunknak, az EcoLab Lenkeországban.

A MOME EcoLab, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem fenntarthatósági kutatócsoportja, amely három évvel ezelőtt alakult azzal a céllal, hogy napjaink ökológiai és társadalmi kihívásaira keresen válaszokat a fenntarthatósági tervezés, az ökodesign és a szociálisan érzékeny tervezés eszközeivel. A műhely egyike az egyetem négy horizontális laborjának, melyek lehetőséget biztosítanak a különböző szakterületű hallgatóknak és fiatal tervezőnek, hogy egymással együttműködve, közösen dolgozzanak problémákon, amik túlmutatnak a szakmák hagyományos határain. A Bódvalenke fenntartható fejlesztési projektet 2012-ben indította a MOME EcoLab azzal a céllal, hogy gazdasági, társadalmi és ökológiai szempontból fenntartható fejlesztési modelleket dolgozzon ki egy mélyszegénységben élő, többségében roma közösség számára. A program első elemeként egyhetes nyári alkotótábor, majd az ezt követő műhelymunka valósult meg, melyben a csapat építés, formatervező, designmenedzser és fotós tagjaihoz a Széchenyi István Szakkollégium szociológus és közgazdász hallgatói is csatlakoztak.

A falu „főterén”, a buszfordulóban körülpillantva rögtön érzékelhető válik a periféria fogalma. Az ország északkeleti csücskében, a szlovák határ mentén fekvő Bódvalenke Magyarország egyik legszegényebb LHH besorolású kistelepülése, ahol az egy főre eső átlagjövedelem nem éri el a havi tízezer forintot. A 210 fős lakosság túlnyomó része roma származású, többségük munkanélküli. A lakóházak nagy részében nincs vezetékes ivóvíz ellátás, se csatorna, se gáz, de néhol még elektromos áram se. A faluban nincs kocsmá, posta, iskola, vagy gyógyszertár, de némi reményt adhat a két működő templom. A családok többségénél a hónap végére elfogy az étel, a gyerekek jó része naponta csak egyszer vagy kétszer jut ételhez. A nélkülözés a téli hónapokban különösen hűsbavágó, a tűzifa a helyiek számára megfizethetetlen. A megélhetés jórészt a napszám és a vadon termő gyümölcsök, gombák begyűjtése adja, amiket

filléres áron vásárolnak föl a miskolci viszonteladók, de a téli időszakban ez sem működik. Hát ide érkezünk meg 2012 nyarán. Azért mentünk, hogy tapasztaljunk, mi az a nyomor, és beszéljünk azokkal, akik ebben élnek az életüket. Azért mentünk, hogy tanuljunk tőlük, hogy segítsenek nekünk megérteni, hogyan segíthetünk.

A program elindításában Pásztor Eszter segített, aki évek óta már jelen van a településen és végez közösségfejlesztő, integrációs munkát. Ő a kezdeményezője és motorja a nemzetközi hírű bódvalenkei Freskó falu művészeti programnak, melynek keretében roma festőművészek készítenek falfestményeket, valamint ő áll a már hagyománnyá vált Sárkány ünnep fesztivál mögött is. A vele folytatott beszélgetések során merült föl a gondolat olyan szociális vállalkozásoknak, amelyek a helyi nyersanyagokra és helyi munkaerőre alapozva állíthatnak elő manuális keretek között magas minőségű, piacképes és ökológikus termékeket. Ezek a termékek közös szociális brand alatt, méltányos kereskedelmi rendszerben kerülhetnek forgalomba magyarországi vagy nyugat-európai boltokban. Innen indul a felvetés, amely úgy tűnik, hosszú évekre lekötí majd a MOME EcoLab figyelmét.

A csapat első lépésben egy szociológiai felmérést készített a falu étkezési szokásairól, gaszt-

ronómiai kultúrájáról. Az evés hálás téma, hamar megtört a jég és a gyanakvás, amivel a pesti csapatot fogadták. Örömmel meséltek az igazi vakarólepény vagy az ünnepi fantás túrótorta készítésének titkairól és sok minden másról. Ezután a hallgatók elkezdtek felderíteni azokat a helyi erőforrásokat, amelyek rendelkezésre állnak, szabadon hozzáférhető és megújuló, azaz egyszerű használat mellett nem kell félni a kimerülésüktől. A gyümölcszedési és gombagyűjtési szokásokat ismerve a válasz kézenfekvő volt, a közeli erdőkben nagy mennyiségben terem a vargánya és egyéb gombafaj, az elhagyott gyümölcsösökben pedig a körte és szilva. A szomszédos domboldalakon és a lápon pedig rengeteg gyógynövény és fűszernövény található. Amennyiben a helyiek a begyűjtött terményeket aszalva vagy szárítva feldolgoznak, úgy meg-

duplázható lehetne a mostani bevétel. És ha a félkész termékeket csomagolnák piacképes formában, és méltányos kereskedelmi rendszerben egy szociális vállalkozáson keresztül forgalmaznák, úgy a bevétel ismét duplázható lenne. Négyeszer árnövekedés. Persze nemcsak bevétel nagysága, hanem annak kiszámíthatósága is fontos szempont a helyiek életében. Mindez számos kérdést és tervezési feladatot vet fel. Milyen fizikai helyen történik ez a tevékenység? Milyen eszközökkel készíthető el a termék? Milyen csomagolás, arculat, brand, kommunikáció tartozik a piacképességhez? Milyen szintű gazdasági írástudás szükséges ehhez?

Az EcoLab csapata egyszerűen és olcsón elkészíthető mobil aszalókeret rendszert, valamint egy gyógy- és fűszernövények szárítására alkalmas, nagyobb rácsszerkezetet, szárítófalat készített el. Ezek méreteiknél fogva alkalmasak manufaktúrális léptékű aszalt és szárított termék előállítására. A termékekhez a hallgatók ökológiai úton elbomló csomagolásrendszert terveztek, valamint kialakították a PluszOK szociális brandet, amelynek ernyője alatt forgalomba hozhatók ezek. A fiatal tervezői lendületnek köszönhetően elkészült a lenkei aszalókeret finomított változata is, egy magas minőségű ökodesign bútordarab urbánus használatra, amellyel az eltökélt városi kertészek maguk is tartósíthatják terményeiket, valamint megvásárlásával négy bódvalenkei aszalókeret alapanyagát támogatják. Emellett elkészült a Bódvalenke gasztronómiai lenyomatát tartalmazó kiadvány arról, mit eszik egy család, ha nincs semmije. A tervezés eredményei összességében egy olyan rendszert alkotnak, amelyek a mélyszegénységben élő családokat saját bevételhez segíthetik.

Mindez egyelőre egy kísérlet arra, hogy hogyan lehet a design segítségével – legyen az építészet, formatervezés vagy akár grafikai tervezés – és integrált gondolkodással fenntartható módon segíteni egy mélyszegénységben élő közösségnek. Már most láthatók a projekt eddigi gyengeségei, a rendszer és prototípusok hibái, amelyeket javítani kell. A továbbfejlesztéshez több szervezet, köztük az Országos Főépítési Iroda is támogatást nyújt az EcoLab számára. Azonban a pozitív eredmények is láthatók már. A hallgatók, akik a fenntarthatóságot korábban csak elméleti síkon, és csak a saját szakterületük egy szűk szegmenséeként, esetleg divathullámok mentén tudták értelmezni, most már komplex, gyakorlati módon közelítik meg, egyaránt figyelembe véve az ökológiai, gazdasági és társadalmi aspektusokat. Rendszerben gondolkodnak, és tudják, hogy a szakterületek párbeszédével sikeresebb válaszok születnek az összetett problémákra. Tudják azt is, hogy tervezőként felelősséggel tartoznak Bódvalenkéért és számos más hátrányos helyzetű településért. Tudják, hogy nem elég gondolkodni, cselekedniük kell, és azt is tudják, hogy ott kell tenni, ahol arra igazán szükség van. És nem hátrálnak meg a feladat előtt.

Barcza Dániel DLA, egyetemi docens, intézetigazgató, Design Intézet,
Moholy-Nagy Művészeti Egyetem

Projekt résztvevők:

Barcza Dániel, Benkó Tibor, Berzicza Sári, Bokor Péter, Ember Sára, Erdélyi Tamás, Fehér Bori, Hukaya Simon, Holányi Katalin, Holb Éva, Kollár Eszter, Kovács Bori, Néray Bálint, Oravecz Júlia, Pettendi Szabó Péter, Regös Nóra, Schmidt Andrea, Szabó Edit, Tornyanzki Éva, Vay-Farkas Eszter

Szrogh György (1915–1999) építész emlékkiállítása

A HAP Galéria 2012. évi utolsó bemutatóját december 11-én tartotta. Az esemény Bach G-dúr szvitjéből vett csellórészlettel kezdődött. A kiállítást Mátrai Péter építész nyitotta meg, aki negyvenöt évvel ezelőtt az Iparmű-

nyokat kell lefektetni. „Egy épületnél a belőle kisugárzó művészetet kell mérlegelni. Az építészet minden emberi dolgok tudása.” Mátrai ilyen aforisztikus mondatokat idézett a mesertől.

Szrogh György 1915-ben Csömörön született. Szüleit korán elvesztette. A Budapesti Műszaki Egyetemen 1933–1938 között végezte építészeti tanulmányait, ahol Kotsis Iván professzort nevelőapjaként tisztelte. Először Hidasi Lajos irodájában helyezkedett el. 1945 után a MÉMOSZ-nál, 1948-tól állami tervezőirodákban, a Lakótervénél, majd a Köztiben dolgozott. 1966-tól 1976-ig az Iparművészeti Főiskola Építészeti Tanszékének vezetője volt. Megvalósult épületeinek száma húsz. Számos tervpályázaton vett részt. Kétszer kapott Ybl-díjat, állami díjas. Munkáit a korszerű európai építészet, a szocreál és a modern irányzatok egyaránt befolyásolták. Életművének főbb alkotásai: MÉMOSZ székház (tervezőtársakkal együtt), a csepeli rendőrség épülete, piskészetői csillagvizsgáló és kutatóház, Salgótarjáni Megyei Művelődési Ház és Könyvtár, Budapest Körszálló. „Legtöbb alkotását szerkezeti megfontolásokon alapuló, ötletes és nemes formálás jellemzi” – írta róla Kubinszky Mihály.

Timon Kálmán

1. MÉMOSZ székház, Budapest, XIV. Dózsa György út 84/A. 1948–1950. Gádos Lajos, Perényi Imre, Preisich Gábor, Szrogh György
2. Csepeli rendőrség épülete, Budapest, XXI. Szent Imre tér 23. 1952–1953. Főhomlokzat terve
3. Kétezer köbméteres víztorony terve, Győr, 1954. Tervpályázati terv Tóth Sándorral
4. Megyei Művelődési Ház és Megyei Könyvtár, Salgótarján, 1961–1966. Nagyterem enteriőr
5. Budapest Körszálló, Budapest, II. Szilágyi Erzsébet fasor 47. 1964–1967

vészeti Főiskolán a tanár úr növendéke volt. Az 1960-as években, Pogány Frigyes rektorsága alatt a főiskolán kiváló tanárok tanítottak, mint Jurcsik Károly vagy Jánossy György építészek, akiknek kiállítására itt a galériában korábban már sor került.

Mátrai Péter megnyitójában kiemelten Szrogh György építészpedagógiai munkásságáról szólt. Szrogh úgy tanított, hogy tanítványait mestereknek nevezte, s elve az volt, hogy a hallgató olyan irányba tervezzen, amilyenbe akar, ehhez a tanárnak csak a vágá-

3

4

4

1

2

Allplan
CAD építésznek
és statikusoknak

Klenk Csaba, Ybl Miklós-díjas építész:

“Ma már a sokadik verziót használjuk, és egyáltalán nem bántuk meg, hogy az Allplan szoftver mellett döntöttünk 98-ban.”

Városi szakorvosi rendelőintézet, Paks - Kam és Klenk Építészeti Rt.

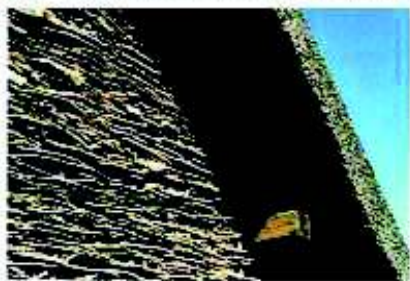
A QR kód egy kétdimenszióscodexből, melyet a mobiltelefonoknál a képernyőfelületen a QR kódolvasó alkalmazással a telefonon keresztül lehet elolvasni.

Ismerje meg a Nemetschek Group-t a legújabb kiadásban a Nemetschek Group-ról szóló kiadványban, amely elérhető a Nemetschek Group honlapján: www.nemetschek.hu

Nemetschek Magyarország Kft.
H-1227 Budapest
Kiránduló u. 1/a. II. em. 3.
tel.: +36 (1) 424 01 34
fax: +36 (1) 424 01 35
e-mail: info@nemetschek.hu
www.nemetschek.hu

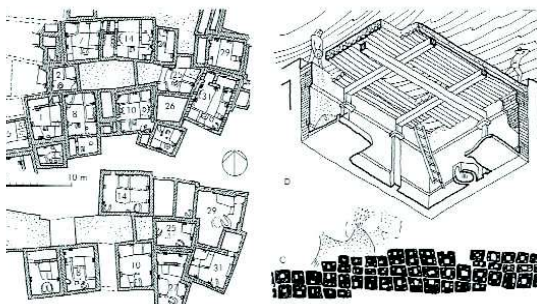
Istvánfi Gyula: Őskor – Népi építészet

ISTVÁNFI GYULA **ŐSKOR**
NÉPI ÉPÍTÉSZEZET
AZ ÉPÍTÉSZEZET TÖRTÉNETE

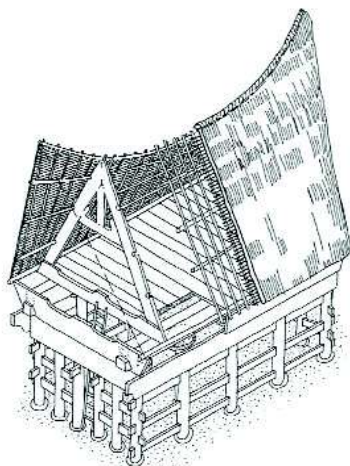
TERC

1

Az építészet története című tankönyvsorozat első kötetét a Terc Kft. 2011-ben adta ki újra. Szerző Ybl-díjas építész, egyetemi tanár, professor emeritus. A *Bevezetőben* az építészet teljes történetét a svájci N. Egenter kutatásai alapján négy fázisba sorolja: 1. ember előtti (sub-human), 2. jelállító (semantic), 3. hajlék (domestic) és 4. település (settlement) építészet. Az őskort a következők szerint tagolja: őskőkor, átmeneti kőkor, újkőkor, bronzkor és vaskor a Közel-Keleten és Európában. Ezt kö-

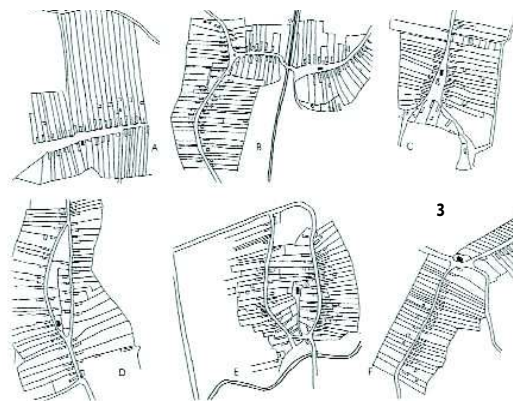
2

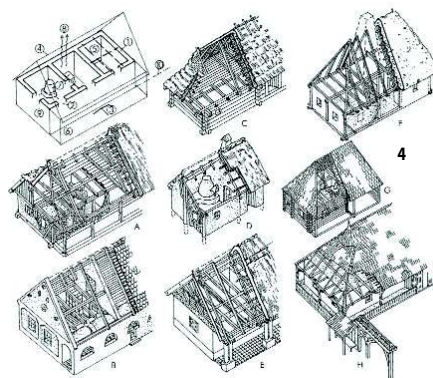
vetően a földrészek: Afrika, Amerika, Ázsia és Európa népi építészetét veszi sorra.

A könyv legterjedelmesebb része a magyar népi építészetet dolgozza fel: a falu, faluszerkezetek, építőanyagok, épületszerkezetek (földfalak, vert falak, vegyes falak, földem- és tetőszerkezetek, valamint tetőformák) fejezetek sorrendjében. A részletek tekintetében külön foglalkozik az eresz, tornác, gádor címszavakkal, a füstelvezető és nyílászáró szerkezetekkel, a felületképzéssel, tüzelő és víznyerő berendezésekkel. Külön fejezetet képez a ház, háztípusok, házvidékek rendszerezése. Itt tárgyalja Báltky Zsigmond öt típusát, aki égtájak szerint: keleti, északi, közép, nyugati és déli magyar típust sorolt fel, majd ismerteti Cs. Sebestyén Károly, Barabás Jenő, Balassa M. Iván, Bakó Ferenc, Zentai Tünde, Filep Antal és Harkai Imre ettől eltérő felosztását. A ház megjelenésénél említi a magasépítészet stíluskapcsolatait. A gazdasági épületeknél a gabonatermesztés, állattartás, szőlőművelés és bortermelet épületei, építményei, kerítések, kapuk következnek. A falusi ipar és kereskedelem terén vízi-, szél- és szárazmalmok, csárdák kerülnek terítékre. Vallási és közösségi épületek: a templom, temető, iskola hármassága, de a harangláb és harangtorony is e témakörbe tartozik. A parasztház, cselédház és polgárház párhuzamok megvonása után a befejező részben a szerző a népi építészetből következő hagyományérték vizsgálatára kerít sort. Kijelenti: „A rossz irányban megtett lépések felismerése után vissza kell térni az út elejére, és el kell indulni a helyes irányba.” Ez az áttekintő fejezet a kötet nagy értéke magyarázó diagrammal, amelyben az örökségmegőrzés érdekében törekszik a teendőket meghatározni az épületek-falu-környezet három rétegében.

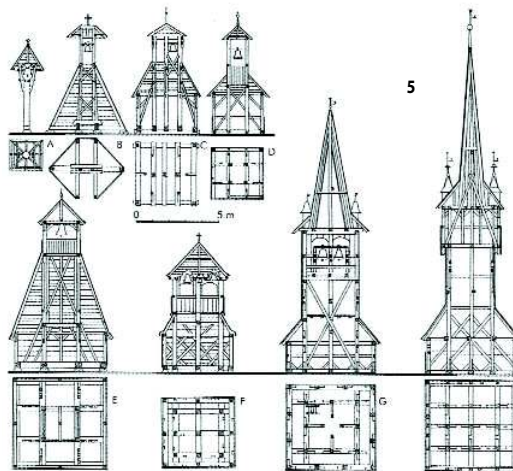
A fekvő formátumú, 24×22,2 centiméteres, 344 oldalas kötet rajzait és fotóinak többségét a szerző maga készítette. A tartalmas könyvben sajnos több zavaró sajtóhiba található. A műből három érdekes megjegyzést emelnék ki. Szerző megállapítása szerint a kerek jurta fejlettebb, mint a szögletes föld-, kő- vagy boronaház. Ha a kisgyerekek vizelete és az aprójóság ürüléke a házba került, a szoba földpadlója salétromdússá vált, amit vándoriparosként működő salétromfűzők felvásároltak, mert a salétrom a puszkapor gyártásához kel-

3

4

5

lett. A körzövel (cirkalommal) szerkeszthető hatágú rozetta és forgó napkerék a gótika óta népi díszítőmotívumnak számít.

A sajátkezű rajzokkal illusztrált és magyarázott szövegek az építészhallgatóknak valóban igazi tankönyvül szolgálhatnak.

Timon Kálmán

1. Catal Hüyük, Törökország. Újkőkori település, Kr. e. 7-6. évezred
2. Labasház, Jáva, Szumátra, Ázsia
3. Úti-, gerinc-, párostelkes falvak
4. Magyar háztípusok 18-19. század
5. Haranglábak

Építész Tervezői Napok

Továbbképzés és konferenciasorozat a BME Épületszerkezettani Tanszéke és a közös szervezésében. MÉK 2 pont (2013/4), MMK: 2 pont (01/2013/0053)

MÉK SZÉK

A konferenciasorozat szakmai védnöke:

dr. Becker Gábor egyetemi tanár (BME), az Építészmérnöki Kar Épületszerkezettani Tanszék vezetője

A sorozat szakmai szervezője és levezetője:

Horváth Sándor, Pataky Rita, Takács Lajos Gábor, Dobszay Gergely

Helyszín:

Bara Hotel konferenciaközpontja (Budapest, XI. Hegyalja út 34-36.)

Tervezett előadók:

Becker Gábor, Horváth Sándor, Pataky Rita, Ferenczy Sándor, Kovács Károly, Orbán József, Kakasy László, Bakonyi Dániel, Laczkovics János, Takács Lajos Gábor, Szikra Csaba, Kulcsár Béla, Bánky Tamás, Geier Péter, Dobszay Gergely, Reisch Richárd, Reis Frigyes, Reith András

Időpontok és témák:

március 21. Nanotechnológiák, új fejlesztések az építésben

Új fejlesztések az építőiparban, új technológiák, érdekességek, trendek, fejlesztési irányok. Az ipar innovációjának hatása a tervezési gyakorlatra.

május 9. Felújítások épületszerkezet-tana és energetikája

Az értéknövelő felújítások épületfizikája, szigetelési, rétegrendi kérdései, csomóponti megoldásai. Speciális méretkoordinációs problémák, súlykérdések, tartóssági megközelítés.

június 6. Tervezői felelősség a tűzvédelemben

A tűzvédelem készülő új szabályozása: (közgazgatási törvény, új OTSZ 2014-ben) irányelvek kidolgozása, a tűzvédelmi tervező új feladatai.

szeptember 19. Formai és felületi kihívások az épületburok tervezésében

Az új építészeti trendek műszaki háttere, átforduló tetők, nemlineáris szerkezetek, egyedi, nemes burkolatok, új felületek, dizájnok, anyagminőségek.

november 7. Fénykomfort, transzparencia, napenergia

Nyílászárók, üvegfalak, klímahomlokzatok, fej feletti üvegezések, felülvilágítók, passzív napenergia-hasznosítás, napvédelem, fóliák, árnyékolástechnika, külső-, belső árnyékolók.

(A programváltoztatás jogát fenntartjuk)

Részvételi díj:

2362 Ft + áfa (3000 Ft) alkalom. Az ár tartalmazza az ebédet és a kávészüneti frissítőt, valamint minden résztvevő bruttó 2000 Ft értékben visszatérítés kap a terlvap.hu rendszerben.

ÚJ & MEGÚJULT ROVATOK

- » Háznéző
- » Lakásbemutatók
- » Építészeti, lakberendezési ötletek
- » Passzívház-sorozat
- » Zöldhullám: az energiahatékony építkezésről
- » Szakértő tanácsok építkezéshez, felújításhoz

DIGITÁLISAN IS OLVASHATÓ!

<https://digitalsland.hu/amiotthonunk>
http://www.dimag.hu/magazin/A_Mi_Otthonunk

EURÓPAI HÁZAK

ÉPÍTÉSZETI MAGAZIN

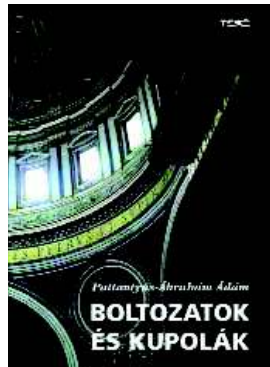
Keresse az újságárusoknál!

Előfizethető: bármely postahivatalban.
Megjelenik évente négy alkalommal.

www.europai hazak.hu

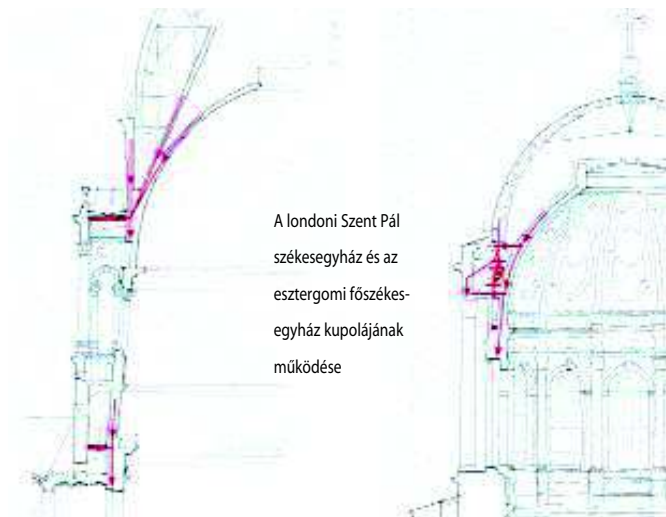
Pattantyús-Ábrahám Ádám: Boltozatok és kupolák

„...varázslat...vagy emberi szorgalom műve...!” alcímű kötetet 2011-ben a Terc Kft. adta ki. A szerző a Budapesti Műszaki Egyetem statika professzora. „Mint építész, értékeli a történelmi múlt építészeti alkotásait, és mint gyakorló szerkezettervező, értő módon írja le az épület- és tartószerkezeti problémákat, és elemzi a szerkezeti megoldásokat, az építési és építéstechnikai – például falazási – kérdéseket” – olvashatjuk az *Előszó*ban. A könyv hézagpótló mű, szándéka szerint elsősorban „tankönyv”.

A könyv három fő részre tagolódik: boltozatok, boltozati rendszerek, valamint kupolák és kupolás boltozati rendszerek. A szerző hosszú, több évtizedes pedagógiai pályájának tanítási tapasztala-

tai alapján közérthetően fogalmazza meg, és jól áttekinthető, saját szerkesztésű ábrákkal magyarázza meg a szakmailag komplikáltnak tűnő szerkezeti összefüggéseket. Állításunk alátámasztására ragadjunk ki egy témát: a forgáskupolák működésének és erőjártékának bemutatását. „A függőleges síkkal elmesztett felületen működő meridiánérők végig nyomóerők. A gömbhéjon a gyűrűerők a kupola felső szakaszán nyomóerők, az alsó szakaszán pedig húzóerők. Az előjelváltás a függőleges tengellyel bezárt 51,83°-os szögön elhelyezkedő körön következik be.” A leírást ábra illusztrálja. A recenziest érdekelte volna, hogy miért pont ez a kiválasztott szög?

A londoni Szent Pál székesegyház és az esztergomi főszékesegyház kupolájának működése

Ezután sorra veszi a nevezetes emlékeket, Róma, Ravenna, Konstantinápoly római és bizánci történelmi kupoláit, a középkori keresztelőkápolnákat, baptisztériumokat Cremonában és Firenzében, (nem érthető, hogy a szerző miért használja az idegen battistero kifejezést), aztán a három óriás: a firenzei dóm, a római Szent Péter bazilika és a londoni Szent Pál katedrális kupoláit és ezek követőit, végül az esztergomi főszékesegyház és a lipótvárosi plébániatemplom kupoláinak működését elemzi.

Timon Kálmán

KNAUFINSULATION

ideje az energiatárolásnak

1. Magastető
2. Válaszfalak
- 3a. Födémek, árkdőfödémek
- 3b. Álmennyezetek
- 3c. Padlásfödém
4. Padlós
- 5a. Komlekt homlokzatok
- 5b. Szerelt homlokzatok
6. Lapostető
7. Lábózatok
8. Heraklith fagyapótló lapok
9. Műszaki szigetelőlélek

Környezetbarát üveggyapot hő- és hangszigetelő anyagok

Felhasználási területeik:

- szerelt falak
- magastetők szarufái közé
- belső válaszfalak
- mennyezetek és álmennyezetek
- padlásfödémek

Nobasil közetgyapot hő- és hangszigetelő anyagok

Felhasználási területeik:

- homlokzatok szigetelése
- magastetők szarufái közé
- belső válaszfalak
- mennyezetek és álmennyezetek
- padlásfödémek
- lapostetők

Heraklith fagyapótló hő- és hangszigetelő anyagok

Felhasználási területeik:

- épületek kőszarúinak szigetelése
- alulról hűlő födémek szigetelése
- homlokzatok szigetelése
- belső terek dekoratív hangszigetelése
- egy- és többretegű válaszfalak
- zajvédő falak

Heraklith

Knauf Insulation Kft.

Ügyfélszolgálat: 2040 Budaörs, Gyár u. 2.

Tel +36 23 889 844 • Fax +36 23 889 845

info.hu@knaufinsulation.com • www.knaufinsulation.hu

A b s t r a c t s

UNUTTERABLE

12

THE BARN, ÓRISZENTPÉTER in HUNGARY

By **GÁBOR U. NAGY**

Approaches to modern rural architecture are discussed then put into practice with this multifunctional building in the south west of Hungary.

Project development dealt with questions concerning mass production of components as opposed to the use of local skills, knowledge sharing in the present respecting historical standards and cultural impact.

ARCHITECTURE STUDIO FROM WATER TOWER

20

WATER TOWER STUDIOS, BRATISLAVA in SLOVAKIA

By **MARTIN KUSY and PAVOL PAŇÁK**

A disused water tower has its main storage tank re-fitted as an architectural studio, constructed from a light weight steel and timber frame. The new works have a brevity of impact honestly revealing the original function allowing also for continued development.

ACCLIMATISED MONUMENT

24

REFURBISHMENT OF THE AL JAHILI FORT IN ABU DHABI

by **EIKE ROSWAG and GUNTRAM JANKOWSKI**

Using traditional desert construction skills, adobe brick and palm structures, this fortress is faithfully restored whilst the addition of modern, semi-passive, cooling technology increases user comfort. The densely built adobe walls offer an ideal thermal bank that correctly employed can stabilise the building via a network of integral water cooled pipes powered by a buried cooling plant.

ADVANCED ROCKY LANDSCAPE

28

MAPUNGBWE INTERPRETATION CENTRE, MAPUNGBWE NATIONAL PARK in LIMPOPO

by **PETER RICH**

The fragility of local ecology and indigenous craft skills are combined to inspire this project's landscaped architectural language, where the dynamics of arches are pushed to their limits in order to create cave like spaces. Interaction with the local community playing a leading role, not just in terms of technology but also sharing of knowledge.

NEW MOSQUE FOR THE NEWPORT ISLAMIC SOCIETY

32

MOSQUE, NEWPORT in AUSTRALIA

by **GLENN MURCUTT and HAKAN ELEVLI**

Presentation of design proposals for a new mosque in Australia covers issues of cultural identity and the prescribed hierarchies within the Islamic faith. Traditional concepts regarding the design of a mosque are maintained even though the obvious use of a dome and minaret have been rethought to suit an Australian vernacular.

ON THE PATH OF LOST IDENTITY

36

HOLIDAY VILLA, SZIGLIGET in HUNGARY

By **TAMÁS BULCSU, ÉVA FORTVINLGER and BALÁZS MÓSER**

Vernacular architectural motifs are examined and reinterpreted in this holiday villa project which focuses on the relationship between the use of hidden eaves, pergolas, loggias and geometric form, resulting in a modern exercise rendered in exposed concrete and clean surfaces.

CONSTRUCTING IDENTITY WITHIN THE ROMA COMMUNITY

40

CASE STUDY

by **ANNA ZÖLDI**

Three different approaches to the built environment involving gypsy communities and how these might formulate architectural identity. Offered Identity as seen in the case of the Greek Orthodox church project in Hodász, Mixed Identity expressed in the form of "Gypsy Palaces" mostly found in Romania and thirdly, Driven Identity as visual luxury in the poverty stricken villages of northern Hungary.

ABSTRACT TRADITION

46

REFORMED CHURCH and COMMUNITY CENTRE, SZANDASZŐLŐS (SZOLNOK) in HUNGARY

By **GÁBOR SAJTOS**

Comprised of clearly separated parts this environmentally conscious design has its roots and qualities founded in puritanism. Each element is expressed by a cantilevered structure which encloses the functionality without hiding its intention of being a place to gather and worship.

SEVERAL MEANING ARCHITECTURE

50

THE AGORA OF SAINT GEORGE ALBERT, SZEGED in HUNGARY

By **ANDRÁS BÁGER and CSABA HELMLE**

A leading example of the new generation of public buildings in Hungary, this building combines many functions, educational and administrative, in what at first appears to be a grid system. Looking beyond this a complex layering of technologies are revealed creating a sustainable complex design solution.

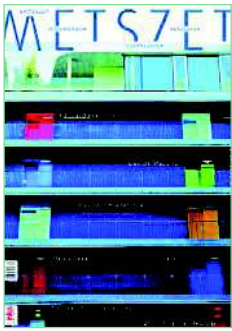
HIDING

56

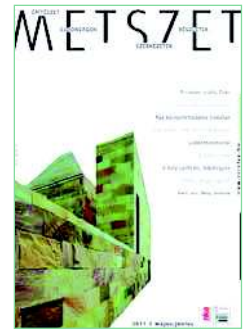
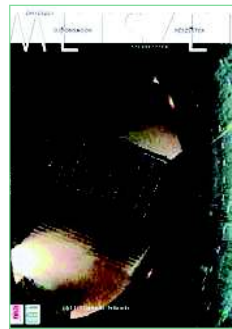
RENEWED CULTURAL CENTRE IN HÓDMEZAVÁSÁRHELY

by **ISTVÁN JANÁKY, GYÖRGY JANÁKY and GIZELLA FÜREDI**

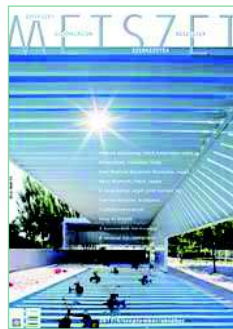
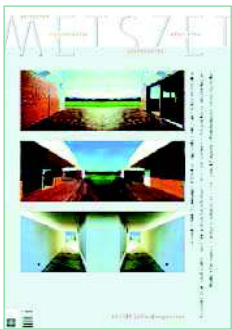
A post second world war cultural centre has been refurbished and annexed by a new building to serve the same function in a project which not only crosses social changes but also the history of the father and son architects involved retaining the project's integrity without leaving the framework established at inception.

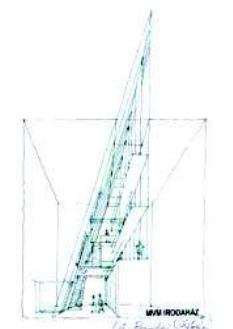
Ne maradjon le egy lapszámról sem, fizessen elő!

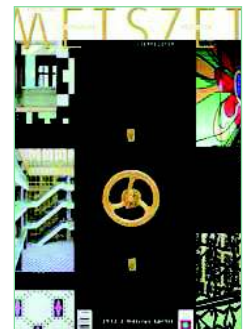
Előfizetés: www.tervlap.hu/elofizetes

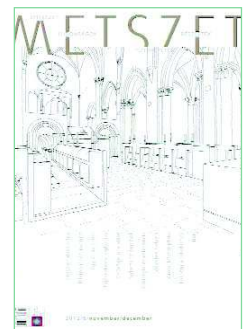
Kertész Pali,
 Gradualitások leépíté-
 sés, a ipen érettel és
 minőséges, és főleg
 tárgyias.
 Köszönettel és
 baráti üdvözléssel,
Virág Csaba
 2013. 01.23

Virág Csaba ajánlásával

Kedvezményes két és hároméves előfizetés!

Báger András

2005-ben végzett a BME Építésztechnológiai Karán, 2007-ben a BME DLA iskola hallgatója. 2005–2006-ban Karácsony Tamás építészirodában, 2007-ben az Egypereg építésztervező irodában, 2008-ban Balázs Mihály műtermében tervez. 2007-től oktat a BME Középülettervezési Tanszékén. 2009-ben alapítója a BAHCS Művek Kft.-nek.

Bulcsu Tamás

2000-ben végzett a BME Építésztechnológiai Karán. 2009-ben szerzett abszolutóriumot a BME Csonka Pál Doktori Iskolájában. 2000–2002 között a N&n-ben, 2002–2005 között a Finta Stúdióban dolgozik. 2005-ben alapítja a munkacsoport.net-et Fortvingler Évával, amely 2006-tól 2011-ig az A.P.A Galérián belül működik. 2010-ben az első balatonakarttyai nyaralóért Pro Architectura díjban részesül. 2008-tól 2012-ig a BME Középülettervezési Tanszék meghívott oktatójaként dolgozik.

Fortvingler Éva DLA

2003-ban végzett építészként a Pécsi Tudományegyetemen. 2009-ben DLA címet szerez a PTE Breuer Marcell Doktori Iskolájában. 2004-től 2011-ig az Elte Bölcsésztudományi Karon művészettörtész hallgatója, ahol 2011-ben abszolutóriumot szerez. 2001–2005 között a Finta Stúdióban dolgozik. 2005-ben alapítja a munkacsoport.net-et Bulcsu Tamással, amely 2006-tól 2011-ig az A.P.A Galérián belül működik. 2010-ben az első balatonakarttyai nyaralóért Pro Architectura díjban részesül. 2010-től számos szakcikk szerzője, főképp az Octogon magazinban.

Helmle Csaba

2001-ben végzett a BME Építésztechnológiai Karán, 2001–2004 PTE-MK Festő Szak hallgatója, 2006–2008 Építész Mesteregylet Mesteriskolájának hallgatója, 2007-től a BME DLA iskola hallgatója. 2004–2007 között Getto Tamás műtermében, 2007-ben a Zsuffa és Kalmár műtermében, 2008–2009 között Lévai Tamás műtermében tervez. 2007-től oktat a BME Középülettervezési Tanszékén. 2009-ben alapítója a BAHCS Művek Kft.-nek.

Janáky István DLA (1938–2012)

Ybl-díjas építész. A Műegyetem elvégzése után két évig a MÁV Vasútervező Vállalat Magasépítési Osztályán, majd 1963-tól egészen 1999-es nyugdíjba vonulásáig az Ipartervben dolgozott, magántervezőként jelentős családi házak alkotója. 1974-től a MÉSZ Mesteriskola vezető építész, 2002-től a MOME tanára – építészgenerációk (munkatársak, oktatók és hallgatók) számára kortárs építészünk meghatározó egyénisége. Alkotói munkássága szépirodalmi szintet elérő, építészeti látásmódjáról valló írásaiban és könyveiben teljesedett ki.

Jankowski, Guntram

Okl. építésztechnológus, a Berlini Építészakadémia tagja. 2000-ben végzett a TU Berlin Építészkarán, 2002-től szabadúszó. 2006–2009 között a Roswag & Jankowski Architekten tervezője, azóta a werk A architektúr irodában tervez.

Móser Balázs

2006-ban végzett építészként a Pécsi Tudományegyetemen. 2001–2002-ben a Teampannon Építész- és Mérnöki Irodában, 2003–2004-ben a Weilerterv Építészirodában, 2004–2007 között a Pécsépterv Stúdióban, 2008-ban az A+ Építész Stúdióban, 2009-ben az Ekler Építész Kft.-ben dolgozik. 2007-től megszakításokkal közreműködik a munkacsoport.net-tel. Jelenleg a Mobilia Artica Kft. a munkahelye.

Barcza Dániel

Építész DLA, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Design Intézetének igazgatója és a MOME EcoLab fenntarthatósági kutatócsoport vezetője. Egyetemi docensként fenntartható tervezést, öko-design és szociálisan érzékeny tervezést oktat. Táj-építész tervezőként fenntartható város- és zöldfelületfejlesztési munkákat végez.

Katona Vilmos

Okl. építésztechnológus, 2008-ban a BME Építésztechnológiai Karán szerzett emelt szintű diplomát. Doktori kutatását a kar Építész-történeti és Műemléki Tanszékén végzi. A Nyugat-magyarországi Egyetem Alkalmazott Művészeti Intézetének oktatója, mellette szakíróként dolgozik. Nemzetközi tudományos fórumok résztvevője, a Hochschule Luzern Design & Kunst „Just Architecture” csoportjának tagja.

Szabó Levente

Építész, 1999-ben diplomázott a BME Középülettervezési Tanszékén, 2001–2004 között DLA-ösztöndíjas, 2007-től ugyanott főállású oktató, jelenleg egyetemi adjunktus. 2008-ban védte meg DLA-fokozatát. Elvégezte az ÉME-Mesteriskola XVIII. ciklusát, majd 2010-től annak vezető építész. A Hetedik Műterem Kft. ügyvezetője. 2010-ben Pro Architectura díjat kapott. 2012-től Bolyai János Kutatási Ösztöndíjas.

Szentirmai Tamás

Építész. 2003-ban diplomázott a BME Építésztechnológiai Karán a Középülettervezési Tanszékén, 2005–2008 között DLA ösztöndíjas, azt követően meghívott oktató. 2012-ben védte meg DLA fokozatát. Szabadúszó tervezőként dolgozik, építészettel együtt képzőművészeti projekteken, valamint kiállítás- és előadás-szervezésben vesz részt.

Timon Kálmán

Aranydiplomás építésztechnológus, független kutató, építészeti szakíró. 1965-től számos publikáció és könyv szerzője. 1992–1998 között Budapest XVIII. kerületének főépítész. 1998-tól 2002-ig a Magyar Építész Kamara kiadványainak szerkesztője. Az Amerikai Építésztervezők Intézetének (AIBD) tagja.

Murcutt, Glenn

Pritzker-díjas építész, számtalan nemzetközi díj nyertese, például 2009-ben nyerte el az AIA Gold Medal. Annak ellenére, hogy az Ausztráliában élő építész „antisztár”: csak Új-Dél-Wales-be tervez, és nem tart fent nagyméretű irodát, nem vállal nagy projekteket, mégis az amerikai, brit, kanadai, finn, tajvani, skót és szingapúri építész szövetség tiszteletbeli tagja, és nagy nemzetközi befolyással bír.

Paňák, Pavol

2002-ben a Szlovák Nemzeti Bank, 2007-ben a Szlovák Nemzeti Színház tervezője, de nemzetközileg ismertté nem ezek a pozsonyi épületek, hanem egy csejtei (Ľachtice) kemence romjából – nagyobbrészt sajátkezűleg – épített stúdiója tették, ez nyert Brick-díjat 2012-ben.

Rich, Peter

1973-ban diplomázott a Witwatersrand Egyetemen, 1991-ben itt szerzett MA fokozatot. Leghíresebb épülete, a Mapungubwe Látogatóközpont számtalan díjat nyert (például Holcim díj, Brick-díj, fenntartható építészeti díjak stb.), 2009-ben a World Architecture Festival a világ legjobb épületének választotta. A dél-afrikai építész AIA és a SAIA Gold Medalt is elnyerte. 30 éve a Witwatersrand Egyetemen oktat Johannesburgban, munkái a népi építészetben gyökerező modern épületek.

Roswag, Eike

2000-ben diplomázott a TU Berlin Építészkarán, 2006–2007 között a TU Berlin kutatója, majd Anna Heringerrel közösen jegyzett rudrapuri (Banglades) METI iskolájával 2007-ben egy csapásra világhírű lett. A bambuszból és vályogból készült modern épület Aga Khan díjat, az AR Emerging Architecture díját, Hans Schaefers díjat, Holcim díjat és más fenntarthatósági díjakat nyert.

Sajtos Gábor

Pro Architectura díjas építész vezető tervező, 1999-ben diplomázott MÉK diplomadíjjal a BME Építésmérnöki Karán, a Mesteriskola XVII. ciklusának hallgatója, 2001–2006 között DLA-képzésben vesz részt, 2002-től meghívott oktató a BME Középülettervezési Tanszékén. 1998–2006 között az Építész Stúdió tervezője, 2006-ban alapítja a Sagra Építész Kft.-t.

U. Nagy Gábor

Ybl- és Kós Károly-díjas építész, a NYME Alkalmazott Művészeti Intézet igazgatója, szakvezetője, egyetemi docens. A vendévidéki-örökségi kortárs építészeti első számú képviselője.

Vukosavljev Zorán

1996-ban diplomázott a BME Építésmérnöki Karán a Középülettervezési Tanszéken. Diplomadíjas, MTA-OTDT Pro Scientia aranyérmes, Magyar Állami Eötvös ösztöndíjas, MTA Bolyai ösztöndíjas. 2003-ban PhD-fokozatot szerzett. Egyetemi docens a BME Építészettörténelmi és Műemléki Tanszéken. Számos magyar és nemzetközi konferencia előadója (Bangkok, Ourense, Washington, Kielce, Velence), építészeti szakíró. *A Kortárs holland építészet* című könyv szerzője, az *Új evangélikus templomok* társszerkesztője, a *Kortárs portugál építészet* társszerzője.

Wesselényi-Garay Andor

1994-ben diplomázott Diplomadíjjal a BME Építésmérnöki Karán. 1995-ben saját építészirodát alapított Osváth Gáborral Gyár, majd 2001-ben önálló irodát W-G-A Psychodesign néven. 2000-től az *Alaprajz*, 2010-től a *Metszet* folyóirat külsős munkatársa, illetve tanácsadó testületének tagja, 2002-től az *Atrium* magazin építészeti főszerkesztője, 2006-tól pedig vezető szerkesztője volt. Közel háromszáz építészeti tárgyú cikk, esszé, kritika és tanulmány szerzője, a 2010-es Velencei Biennále magyar kiállításának egyik kurátora. 2011-ig a Debreceni Egyetem Építésmérnöki Tanszékének főiskolai docense. Jelenleg a NYME-FMK Alkalmazott Művészeti Intézet egyetemi docense Sopronban.

Zöldi Anna

1987-ben végzett a BME Építésmérnöki Karán. 1992-ben szindikális szakmérnöki diplomát szerzett, 1992–1995 között a BME Rajzi Tanszékén doktorandusz. Néhány év tervezőintézeti gyakorlat után szabadúszó belsőépítészként dolgozott, középfokon építészettörténetet, belsőépítészeti szaklapokban, az Építész fórumon, emellett a revizionline.com kulturális portál építészeti rovatát gondozza.

„Nézzék, attól hogy én nem akarom, hogy a gyerek a kismotorttal kiessen a teraszról, még nem jelenti, hogy paranoiás vagyok. Ha az egyik korlát átszakadna, még ott a másik. A földszinten a rács az illetéktelen behatolókat ellen, a redőny meg a nap ellen és a betekintés ellen véd, ezt mindenki tudja, hogy szükséges. A sárga üveg is azért kell, hogy ne kémelhessék ki a lakókat.

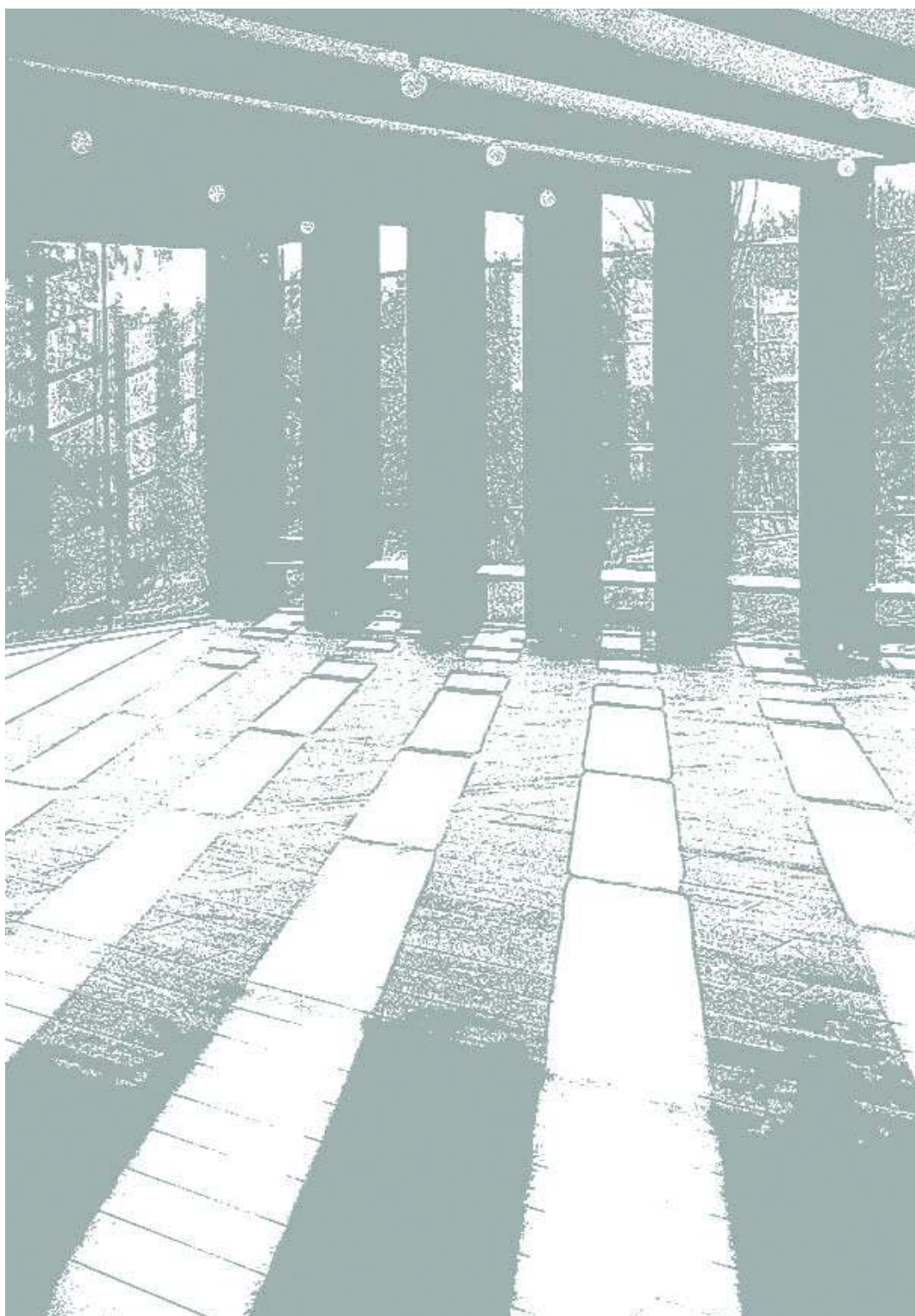
A csatornát meg azért takartuk el, hogy ne tudják, mi folyik ott. De egyáltalán, miért akar maga benézni? És különben honnan tudja a címünket? Honnan jöttek, kinek a megbízásából? Mióta figyelik a házat, és kinek a megbízásából?

Hé, most meg miért mennek el?! Igazolják magukat!! Rendőr!!!...”

(Fotó és gyűjtés: Tatai Mária)

(Szöveg: Csépe)

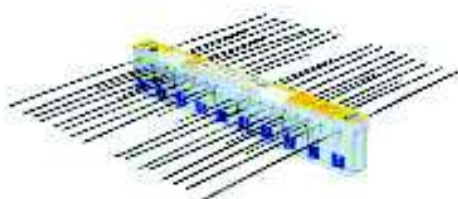

Schöck Isokorb®

Innováció, energiatakarékosság, hosszú élettartam és komfort egy elemben.

Schöck Isokorb® K

Konzolos erkélyek teherhordó hőszigetelő eleme.

Az Isokorb elem hőtechnikailag elválasztja a külső és belső épületszerkezeteket egymástól.

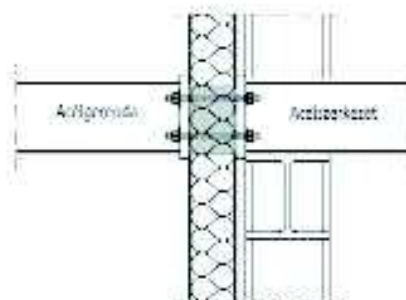
A csatlakozás kiváló hőszigetelést az alkalmazott HTE-Modul nyomólap, a rozsdamentes vasalás és a Neopor ($\lambda = 0,031 \text{ W/(m}\cdot\text{K)}$) anyagú hőszigetelő test biztosítja.

Schöck Isokorb® KST

Hőhidmegszakító elem acélszerkezetek kapcsolatlóhoz.

A legújabb fejlesztésünk egyike a KST elem, amellyel az acéltartók hőtechnikailag elválasztott kapcsolatait lehet kialakítani.

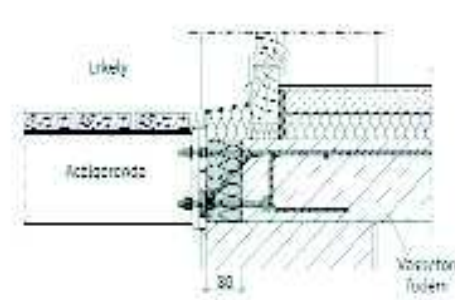
A szokásos megoldások közül egyetlenegy sem felel meg a hőszigetelés és energiatakarékosság alapvető előírásainak. Az Isokorb KST elem az egyedüli lehetőség az acélszerkezetek hőhídjainak hatásos csökkentésére.

Schöck Isokorb® KS

Acélgerendák hőtechnikai elválasztása vasbeton szerkezetektől.

Acélszerkezetek és vasbeton ideális kapcsolóeleme, amely biztosítja a csatlakozó szerkezetek termikus elválasztását is.

Tartós időálló megoldás az acél- és vasbeton szerkezetek összekapcsolásához. Az elem időjárás hatásának kitett alkatrészei tartósan korrózióálló nemesacélból készülnek.

A TETŐ,
ERŐS MINT A BIKAI!

MEGBÍZHATÓ MINŐSÉG IDŐTLEN ELEGANCIA

A PREFA KISELEMES ALUMÍNIUM TETŐFEDŐ- ÉS HOMLOKZATBURKOLÓ ELEMEI

Az új fejlesztésű tető- és homlokzathurkoló rönkszék teljesen új megvilágításhá helyezi a hagyományos kisélemes tetőket és homlokzatokat. A tökéletesen karbantartásmentes alumínium rönkszék, és az innovatív PREFA R.10-es bevonat a rönkszék elemeknek miatt, elegáns megjelenést kölcsönöz. 100% alumínium, 40 év garancia.

100% alumínium rönkszék
Előzetes ár: 1000 Ft/m²

